

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

**MAGISTRSKO DELO
KREDITIRANJE PREBIVALSTVA V SLOVENIJI**

LJUBLJANA, FEBRUAR 2003

URBAN GOLOB

IZJAVA

Kandidat Urban Golob izjavljam, da sem avtor tega magistrskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Ivana Ribnikarja in skladno s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne 18.02.2003

Podpis:

KAZALO

1. UVOD.....	1
2. FINANČNI SISTEM.....	3
2.1. Opredelitev in osnove finančnega sistema.....	3
2.2. Finančni trg in finančni posredniki.....	4
2.3. Vloga bank v finančnem sistemu.....	6
3. OPREDELITEV IN ZNAČILNOSTI BANKE.....	7
3.1. Opredelitev poslovnih bank.....	7
3.2. Bilančni vidik.....	8
3.2.1. Novi slovenski računovodski standardi (SRS).....	9
4. BANČNI SISTEM V SLOVENIJI.....	10
4.1. Ekonomsko okolje v letih 2000 in 2001.....	10
4.2. Značilnosti slovenskega bančnega sistema.....	12
4.2.1. Zakonska podlaga.....	12
4.2.2. Banke v Sloveniji in njihov prihodnji razvoj.....	13
5. KREDITIRANJE PREBIVALSTVA.....	16
5.1. Teoretična izhodišča.....	16
5.2. Tveganja, ki se pojavljajo pri kreditiranju prebivalstva.....	17
5.2.1. Kreditno tveganje.....	19
5.2.1.1. Modeli ocenjevanja kreditnega tveganja.....	21
5.2.1.2. Priporočila Banke Slovenije za upravljanje s kreditnim tveganjem.....	26
5.2.1.2.1. Program upravljanja s kreditnim tveganjem.....	27
5.2.1.2.2. Vloga uprave in posloводства.....	28
5.2.1.3. Priporočila Baselskega odbora za bančni nadzor.....	29
5.2.1.4. Obravnava kreditnih tveganj do prebivalstva v bodoče.....	29
5.2.2. Tveganje spremembe obrestne mere.....	31
5.2.2.1. Model ponovnega določanja cen.....	33
5.2.2.2. Model dospelosti.....	35
5.2.2.3. Model trajanja.....	36
6. KREDITIRANJE PREBIVALSTVA V SLOVENIJI.....	38

6.1. Osnovne značilnosti kreditnih poslov s prebivalstvom.....	38
6.2. Pregled ponudbe in povpraševanje po bančnih kreditih v Sloveniji.....	45
6.2.1. Ponudba kreditov.....	46
6.2.1.1. Pregled obrestnih mer.....	46
6.2.1.2. Pregled stroškov odobritve.....	50
6.2.2. Agregatni podatki finančnega trga o cenah kreditov prebivalstvu...	52
6.2.3. Povpraševanje po bančnih kreditih v Sloveniji.....	53
6.3. Značilnosti slovenskih bank pri kreditiranju prebivalstva.....	54
6.3.1. Podatki iz poslovnih poročil slovenskih bank.....	54
6.3.2. Podatki iz Biltena Banke Slovenije.....	61
6.3.3. Značilnosti kreditiranja prebivalstva v Hypo Alpe-Adria-bank d.d...	65
6.4. Način obračuna obresti in vrste obresti.....	69
6.4.1. Navadno linearno obrestovanje.....	70
6.4.2. Konformno obrestovanje.....	71
6.4.3. Efektivna obrestna mera in zakon o potrošniških kreditih.....	72
6.4.4. Interkalarne obresti.....	75
6.4.5. Zamudna obrestna mera.....	76
6.5. Vloga zavarovalnic.....	78
6.5.1. Določila pogodb o zavarovanju.....	79
6.5.2. Višina premij in njihovo določanje.....	80
6.5.3. Volumen in število kreditnih zavarovanj.....	80
6.6. Nacionalna stanovanjska varčevalna shema in kreditiranje prebivalstva..	81
6.6.1. Nacionalna stanovanjska varčevalna shema v letih 1999 – 2001...	82
6.7. Hipotekarno kreditiranje v Sloveniji.....	84
6.8. Uvedba nominalizma in njegove značilnosti.....	87
6.9. Regulativa Banke Slovenije in kreditiranje prebivalstva.....	88
6.9.1. Sklep o najmanjšem obsegu likvidnosti, ki jo mora banka Zagotavljati.....	89
6.9.2. Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic.....	89
7. PRIMERJAVA MED KLASIČNIM KREDITOM IN LEASINGOM.....	92
7.1. Opredelitev leasinga.....	92
7.2. Vrste leasinga.....	93
7.2.1. Finančni in poslovni leasing.....	94

7.3. Leasing in kredit.....	95
7.3.1. Davek in leasing.....	97
7.3.2. Primerjava med kreditom in leasingom.....	98
7.3.3. Ostale pomembne razlike med kreditom in leasingom.....	101
7.3.4. Prednosti in slabosti leasinga.....	101
8. DRUGE ALTERNATIVNE MOŽNOSTI ZADOLŽEVANJA PREBIVALSTVA.....	102
9. SKLEP.....	103
10. LITERATURA.....	106
11. VIRI.....	108
PRILOGA.....	111

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Kapital, povprečje slovenskih bank in nekaj večjih evropskih bank (konec leta 2001 v mio USD).....	15
Tabela 2: Pregled bonitetnih ocen agencije Moody's za nekatere slovenske banke in njihove lastnike.....	23
Tabela 3: Primerjava ponderjev tveganja med krediti podjetjem in krediti prebivalstvu na podlagi modela notranjega ranigranja.....	31
Tabela 4: Izpostavljenost banke obrestnemu tveganju po razredih.....	34
Tabela 5: Sedanji vrednosti obveznic ob različnih obrestnih merah.....	36
Tabela 6: Pregled obrestnih mer nekaterih slovenskih bank za nenamenske kratkoročne kredite v juliju 2002.....	47
Tabela 7: Pregled obrestnih mer nekaterih slovenskih bank za nenamenske dolgoročne kredite v juliju 2002.....	47
Tabela 8: Pregled obrestnih mer nekaterih slovenskih bank za investicijske (stanovanjske) kredite v juliju 2002.....	48
Tabela 9: Pregled obrestnih mer nekaterih slovenskih bank za limite na tekočem računu v juliju 2002.....	49
Tabela 10: Pregled stroškov odobritve nekaterih slovenskih bank za kratkoročne in dolgoročne namenske kredite v juliju 2002.....	50
Tabela 11: Pregled stroškov odobritve nekaterih slovenskih banka za investicijske (stanovanjske) kredite v juliju 2002.....	51
Tabela 12: Pregled stroškov odobritve nekaterih slovenskih bank za limit na tekočem računu v juliju 2002.....	51
Tabela 13: Pregled povprečnih deklariranih obrestnih mer slovenskih bank (tolarska revalorizacijska klavzula).....	52
Tabela 14: Krediti prebivalstvu ter krediti pravnim in drugim osebam slovenskih bank v letu 2001.....	54
Tabela 15: Krediti prebivalstvu slovenskih bank v letu 2000 in 2001.....	56
Tabela 16: Krediti prebivalstvu slovenskih bank v letu 2001 glede na bilančno Vsoto.....	57
Tabela 17: Razmerje med krediti prebivalstvu in depoziti prebivalstva v Sloveniji v letu 2001.....	59

Tabela 18: Kratkoročni in dolgoročni krediti nekaterih slovenskih bank prebivalstvu v letih 2000 in 2001 ter delež dolgoročnih kreditov v vseh kreditih prebivalstvu nekaterih slovenskih bank v letih 2000 in 2001 v MIO SIT.....	60
Tabela 19: Krediti slovenskih bank prebivalstvu v MIO SIT.....	61
Tabela 20: Krediti slovenskih bank prebivalstvu in podjetjem (v MIO SIT) ter delež kreditov prebivalstva v vseh kreditih slovenskih bank nedenarnemu sektorju.....	63
Tabela 21: Krediti prebivalstvu in depoziti prebivalstva slovenskih bank (oboje v MIO SIT na zadnji dan v letu) ter razmerje med krediti prebivalstvu in depoziti prebivalstva slovenskih bank.....	64
Tabela 22: Strukturni prikaz kreditov prebivalstvu v HAAB v MIO SIT glede na ročnost in glede na indeksacijo.....	67
Tabela 23: Vrednost kreditnih premij in škod (brez izvoznih kreditov) v letih od 1996 do 2000 v Sloveniji v MIO SIT.....	81
Tabela 24: Število razdeljenih lotov, podpisanih pogodb, odstopov in privarčevani zneski na podlagi Nacionalne stanovanjske varčevalne sheme v letih 1999 – 2001.....	82
Tabela 25: Krediti zavarovani s hipoteko v Sloveniji v letih 1998 – 1999 v MIO USD.....	84
Tabela 26: Krediti zavarovani s hipoteko v Sloveniji v letih 1998 – 1999 po Ročnosti.....	85
Tabela 27: Vsi stanovanjski krediti prebivalstvu in stanovanjski krediti Prebivalstvu zavarovani s hipoteko v Sloveniji v letih 1998 – 1999 v MIO USD.....	86
Tabela 28: Razlike med leasingom in kreditom.....	96
Tabela 29: Primerjava višin anuitet med kreditom in leasingom ob predpostavki enakih obrestnih mer in glavnice.....	99
Tabela 30: Primerjave EOM med kreditom in leasingom ob dejanskih pogojih za fizične osebe v avgustu 2002.....	100

SEZNAM SLIK

Slika 1: Razmerje med pogodbeno obrestno mero in pričakovanim donosom.....	21
Slika 2: Obseg potencialnih izplačil delničarjem.....	24
Slika 3: Obseg potencialnih izplačil upnikom.....	25
Slika 4: Primerjava med novo odobrenimi krediti prebivalstvu v NLB in HAAB v 2001.....	65
Slika 5: Primerjava strukture kreditov prebivalstvu na 31.12.2001 v Abanki in HAAB.....	66

1. UVOD

Kreditiranje je bilo vedno zanimiva in aktualna tematika, ki izhaja iz časov, ki so bili že pred našim štetjem. S časom se njegova osnovna funkcija ni bistveno spremenila. V skladu s teorijo lahko vedno rečemo, da gospodarske celice, ki razpolagajo s finančnimi presežki, se pravi ustvarjajo prihranke, kreditirajo gospodarske celice s finančnim primanjkljajem. To seveda lahko storijo neposredno ali posredno preko finančnih posrednikov.

Gospodinjstva oziroma prebivalstvo je tako eden izmed sektorjev, na katerega se delijo gospodarske celice, ki kot celota ustvarjajo prihranke, in je tako neto upnik. Kljub temu da je prebivalstvo kot celota tisti sektor, ki ustvarja prihranke, pa znotraj sektorja najdemo takšne posameznike, ki imajo finančni primanjkljaj.

V današnjem razvoju finančnega posredništva obstaja poplava različnih finančnih produktov, ki so na voljo posameznikom (prebivalstvu), da kljub trenutno premajhnim prihodkom zadovoljujejo svoje potrebe. Prilagajanje finančnih posrednikov in pa predvsem tistih, ki omogočajo zadovoljevanje vseh potreb željam končnih uporabnikov, je neizmerno. Uporabnik lahko tako za zadovoljevanje svojih potreb izbira med plačili na več obrokov, več vrstami kreditov, različnimi finančnimi leasingi ali najemi, katerih skupni imenovalec je neko kreditno razmerje.

V Sloveniji je kredit še vedno tisti finančni produkt, ki je pri kreditiranju prebivalstva najbolj razširjen in seveda tudi največkrat uporabljen. Bančni kredit posamezniku tako predstavlja osnovni produkt, s katerim se primerjajo ostali načini kreditiranja. Večina slovenskih bank v svoji ponudbi vsebuje različne kredite posameznikom, saj se tovrstni bančni posli smatrajo za tiste, ki so relativno malo tvegani. Krediti, ki so predmet ponudbe slovenskih bank, se med seboj ločujejo. Huda konkurenca ostalih finančnih posrednikov je banke prisilila, da svoje kreditne produkte nenehno izboljšujejo in prilagajajo potrebam posameznikov.

Namen magistrskega dela je prikaz teoretične podlage, splošnih značilnosti in praktične izvedbe bančnega kreditiranja v Sloveniji. Skozi samo delo želim prikazati

delež strukture in osnovne značilnosti teh poslov v primerjavi z ostalimi posli slovenskih bank, značilnosti in način razmišljanja bank pri opravljanju teh poslov, načine zavarovanja pred tveganji ter pregled stanja trga z različnih vidikov. Med samim delom se bom dotaknil tudi načinov izračunavanja obresti, pomena efektivne obrestne mere, značilnosti zamudne obrestne mere, vloge zavarovalnic in nacionalne stanovanjske varčevalne sheme, hipotekarnega kreditiranja, regulative Banke Slovenije in primerjave med klasičnim kreditom in leasingom.

Izhajajoč iz opisanega področja preučevanja in samega namena si v magistrskem delu zastavljam naslednje cilje:

- prikaz določenih teoretičnih značilnosti za tovrstne bančne posle,
- prikaz strukture teh poslov v primerjavi z ostalimi posli in hkrati ugotoviti, kje in zakaj prihaja do razlik med različnimi bankami,
- prikazati, kaj je prinesla efektivna obrestna mera,
- prikazati vlogo zavarovalnic in kaj pomeni nacionalna stanovanjska varčevalna shema,
- prikazati, kako daleč je hipotekarno kreditiranje,
- prikaz primerjave klasičnega kreditnega produkta in leasinga.

Pri izdelavi magistrskega dela sem uporabil teoretična znanja, ki sem jih pridobil na dodiplomskem in podiplomskem študiju na Ekonomski fakulteti v Ljubljani ter praktična znanja in izkušnje iz več kot šest let dela v banki.

Magistrsko delo je sestavljeno iz dveh osnovnih vsebinskih sklopov. Prvi sklop predstavljajo drugo, tretje, četrto in peto poglavje. V njih predstavljam osnovne značilnosti finančnega sistema in vlogo banke v tem sistemu. V tem sklopu se dotaknem osnovnih značilnosti bank in značilnosti bančnega sistema v letih 2001 in 2002 v Sloveniji. Sledi pregled teoretičnih izhodišč najpomembnejših tveganj, pregled osnovnih značilnosti in priporočil za upravljanje teh tveganj.

Drugi vsebinski sklop, ki ga predstavljajo šesto, sedmo in osmo poglavje, pa predstavlja jedro magistrskega dela. Tu predstavim osnovne značilnosti in izhodišča

kreditnih poslov s prebivalstvom v Sloveniji. Pregledam aktualno kreditno ponudbo v določenem časovnem obdobju na slovenskem bančnem trgu in naredim primerjavo tako na posameznih kot agregatnih podatkih med slovenskimi bankami. Tu sem v večini upošteval podatke iz let 2000 in 2001. V nadaljevanju se dotaknem načinov obračunavanja obresti, efektivne obrestne mere, interkalarnih in zamudnih obresti. Ne zanemarim vloge zavarovalnic pri kreditiranju prebivalstva, nacionalne stanovanjske varčevalne sheme, možnosti hipotekarnega kreditiranja, vpliva regulative centralne banke. Sledi še primerjava med klasičnim kreditom in leasingom in pregled alternativnih možnosti zadolževanja prebivalstva v Sloveniji.

2. FINANČNI SISTEM

2.1. Opredelitev in osnove finančnega sistema

Vsak gospodarski subjekt razpolaga z določenimi sredstvi. Ta sredstva so lahko realna ali finančna. Način financiranja sredstev je v veliki večini primerov sestavljen iz lastnih sredstev (kapital) in z zadolževanjem, se pravi ustvarjanjem finančnih obveznosti¹ (različni krediti, obveznice, odložena plačila...). Za vsako gospodarsko celico velja bilančna identiteta, tako da so realna in finančna sredstva enaka lastnim sredstvom in finančnim obveznostim.

Osnovno gibalno finančno dejstvo, da se v istem trenutku pojavljajo gospodarske celice, ki razpolagajo s finančnimi presežki (suficitne celice) in gospodarske celice s finančnimi primanjkljaji (deficitne celice). Za suficitne celice je značilno, da ustvarjajo prihranke, saj znaša njihov tekoči dohodek več kot pa so njihove potrebe, medtem ko deficitne celice povprašujejo po dodatnih finančnih sredstvih, saj so njihove potrebe večje, kot pa znaša njihov tekoči dohodek (Dimovski, 2000, str. 3).

Gospodarske celice lahko združimo po njihovih značilnostih v sektorje. Največkrat je zaslediti delitev na tri sektorje: prebivalstvo, podjetja in država (Kidwell, 1993, str. 26). Prebivalstvo je v skladu s teorijo sektor z največjimi prihranki, medtem ko so

podjetja sektor z največjimi primanjkljaji. Skozi magistrsko delo bom skušal predstaviti tisti del sektorja prebivalstva, ki ima neto primanjkljaje, kar pomeni, da njihove potrebe v danem času presegajo tekoče dohodke.

Značilnosti vseh narodnih gospodarstev so, da gospodarske celice ne smejo biti omejene pri investiranju s svojimi prihranki ali da ne smejo biti prisiljene investirati ravno toliko, kolikor znaša njihovo varčevanje. Finančni posredniki pospešujejo proces oblikovanja kapitala s tem, ko učinkovito usmerjajo tok sredstev od varčevalcev do investorjev. Finančni posredniki tako omogočajo, da se prebivalstvo lahko učinkovito zadolžuje.

2.2. Finančni trg in finančni posredniki

O neposrednem financiranju lahko govorimo v tistih primerih, kjer končni varčevalci prenašajo finančne presežke na končne investitorje sami neposredno. Tako nastane neposredni finančni tok med obema subjektoma. Bistven problem, ki v takšnem primeru nastane je v razlikovanju preferenc varčevalcev in investorjev. Varčevalec stremi k čim bolj likvidni naložbi, medtem ko investor zahteva čim daljšo ročnost sposojenih sredstev².

O posrednem financiranju pa govorimo v tistih primerih, kjer končni varčevalci prenašajo finančne presežke na končne investitorje posredno s pomočjo finančnih institucij, ki jih v skladu z njihovo vlogo imenujemo finančni posredniki. Varčevalci tako svoja presežna finančna sredstva zamenjajo za terjatve do finančnih posrednikov, ti pa sredstva posojajo naprej v zameno za terjatve do investorjev.

Posredniška vloga finančnih institucij se v veliki meri kaže v njihovi premoženjski bilanci. Na aktivni strani prevladujejo terjatve, na pasivni pa obveznosti iz naslova dolgov. Kapitala je relativno malo (Ribnikar, 1997 str. 76).

¹ Razmerje med lastnimi sredstvi in dolgovi je pri različnih dejavnostih gospodarskih subjektov različno. Trgovinska dejavnost zahteva na primer bistveno manj lastnih sredstev kot pa proizvodna dejavnost.

² V primeru neposrednega prenosa finančnih sredstev od varčevalca do investitorja, brez finančnega posrednika, lahko govorimo o določeni obliki sivega finančnega trga. V tem primeru gre za tisti finančni tok med varčevalci in investitorji, ki ne gre skozi uradne, profesionalne (banke, skladi, borze, ...) finančne posrednike.

Finančni trg je tako mehanizem, ki omogoča prenos finančnih presežkov od celic s finančnimi presežki na celice s finančnimi primanjkljaji. Poznamo več vrst delitev finančnih trgov. Glede na ročnost dospelosti poslov lahko finančni trg delimo na :

1. trg denarja, kjer gre za prenos finančnih sredstev za obdobje krajše od enega leta; na trgu denarja se trguje s kratkoročnimi posojili do enega leta (medbančni trg) in s kratkoročnimi vrednostnimi papirji;
2. trg kapitala, kjer gre za prenos finančnih sredstev za obdobje daljše od enega leta; na trgu kapitala se trguje z dolgoročnimi dolžniškimi vrednostnimi papirji in lastniškimi vrednostnimi papirji.

Trg kapitala lahko nadalje delimo na primarni in sekundarni trg. Primarni trg je tisti trg, kjer gre za nove izdaje vrednostnih papirjev. Glavni akterji tega trga so predvsem investicijske banke. Sekundarni trg kapitala pa je tisti trg, na katerem poteka trgovanje z že izdanimi vrednostnimi papirji.

Glede na čas izvršitve posla pa lahko finančni trg delimo tudi na:

1. promptni trg, kjer je čas od sklenitve do izvršitve posla krajši ali enak dvema delovnim dnevoma;
2. terminski trg, kjer je čas od sklenitve do izvršitve posla daljši od dveh delovnih dni.

Finančne posrednike lahko razdelimo predvsem po funkcionalnem in institucionalnem kriteriju. Funkcionalni kriterij delitve finančnih posrednikov deli finančne posrednike na:

1. denarne finančne posrednike, med katere sodijo predvsem banke, še posebej centralna banka in tisti del poslovnih bank, ki predstavlja vloge;
2. nederarne finančne posrednike, med katere uvrščamo predvsem ostale finančne institucije.

Institucionalni kriterij delitve finančnih posrednikov pa deli finančne posrednike na:

1. finančne posrednike, kjer gre za posreden prenos prihrankov od varčevalcev do investitorjev;
2. agentske finančne posrednike, kjer gre za neposreden prenos sredstev od končnega varčevalca do končnega investitorja. Finančni posredniki v teh primerih nastopajo v vlogi agentov in zbirajo informacije o interesih posameznih varčevalcev in investitorjev.

V skladu z institucionalnim kriterijem delitve finančnih posrednikov pa bi lahko le te deli tudi na:

1. depozitne finančne posrednike, med katere sodijo predvsem banke in hranilnice;
2. nedepozitne finančne posrednike, med katere lahko sodijo zavarovalnice, investicijski skladi in podobno.

Finančni posredniki imajo svoj položaj in funkcijo predvsem zaradi tega, ker finančni trgi niso učinkoviti. Tisti trenutek, ko bi finančni trgi postali učinkoviti, bi bili finančni posredniki odveč. Svojo funkcijo bi izgubili v tistem trenutku, ko bi varčevalci in investitorji imeli popolne informacije, s katerimi bi prišli neposredno in brez stroškov drug do drugega (Scholtens, 2000, str. 1246).

Za kreditiranje prebivalstva bi lahko rekli, da poteka tako na trgu denarja kot kapitala s pomočjo denarnih finančnih posrednikov preko posrednega prenosa prihrankov od varčevalcev do kreditorejmalcev.

2.3. Vloga bank v finančnem sistemu

V skladu s klasično opredelitvijo so banke institucije, ki sprejemajo vloge in odobravajo posojila. Banka je v preteklosti imela vlogo osrednje finančne institucije, ki je opravljala funkcijo hranjenja prihrankov prebivalstva, opravljala storitve plačilnega prometa, posredovala pri prenosu sredstev od varčevalcev do investitorjev in sodelovala v procesu emisije knjižnega denarja. Vse te funkcije opravljajo banke tudi danes, le njihova vloga je bistveno manjša, kot pa je bila v preteklosti.

Vloga poslovnih bank kot institucij, ki sprejemajo prihranke in dajejo kredite, se je v preteklih letih bistveno zmanjšala. Prišlo je do razvoja novih finančnih trgov, kot so standardizirani terminski posli in opcije, kar je vsekakor bolj finančni trg za finančne posrednike kot pa za posameznike.

Ne glede na to so banke zadržale svoj relativni delež v bruto domačem proizvodu. To jim je uspelo predvsem z novimi, inovativnimi produkti in prehodom na storitve za, katere se plačujejo provizije³ (Franklin, 2001, str. 279). Kot bomo videli v nadaljevanju, so predvsem banke tiste, ki v Sloveniji kreditirajo prebivalstvo.

3. OPREDELITEV IN ZNAČILNOSTI BANKE

3.1. Opredelitev poslovnih bank

Specifično za banko je sprejemanje vlog na vpogled. Poleg vlog na vpogled seveda sprejemajo tudi vloge z daljšim, znanim rokom zapadlosti, sprejemajo posojila in izdajajo dolžniške vrednostne papirje. Na podlagi omenjenega seveda na drugi strani dajejo posojila. Za banke je tako značilno, da imajo nasproti obveznostim s trdo nominalno vrednostjo naložbe, ki so tvegane. Omenjeno seveda predstavlja tisti del dejavnosti banki, ki jih lahko vidimo v njihovih bilancah⁴ (Ribnikar, 1997, str. 205).

Glede na funkcije, ki jih opravljajo, lahko banke delimo na:

1. depozitne banke, kar pomeni, da takšna banka sprejema vloge na vpogled in druge vloge, ter na drugi strani na podlagi teh vlog daje posojila;
2. univerzalne banke, ki poleg sprejemanja vlog in dajanja posojil opravljajo tudi druge bančne posle;

³ Neobrestni prihodki (provizije za različne bančne storitve in rezultat iz trgovanja) danes predstavljajo bistveno višji delež prihodkov, kot pa so ga v preteklosti. Obrestnih prihodkov nikakor ne smemo zanemariti, vendar se njihova vloga relativno manjša.

⁴ Banke seveda opravljajo še veliko storitev in kreirajo različne produkte, ki se neposredno v premoženjski bilanci ne odražajo, imajo pa lahko usoden vpliv na finančni rezultat banke (različne garancije, terminski posli, opcije in ostali izvenbilančni posli).

3. investicijske banke, kar pomeni, da te banke ne sprejemajo vlog, ampak opravljajo druge bančne posle (trgujejo z različnimi instrumenti, pripravljajo izdaje vrednostnih papirjev, pripravljajo večja sindicirana posojila in podobno).

3.2. Bilančni vidik

Prav tako kot podjetje je tudi banka dolžna oblikovati računovodske izkaze. To je tudi eden glavnih načinov podajanja splošnih finančnih informacij uporabnikom izven določene gospodarske družbe. Poznamo štiri glavne računovodske izkaze, ki povzamejo finančna sredstva, obveznosti, dobičkonosnost in denarne transakcije poslovanja. Ti so predstavljeni v slovenskih računovodski standardih v standardu številka 31; Računovodske rešitve v bankah (Slovenski računovodski standardi, 2001, str.) in so sledeči:

1. Bilanca stanja, ki je za banke zelo specifična. V grobem lahko rečemo, da sta si podjetje in banka celo podobna. Oba imata lastniški in dolžniški kapital. Za banko je značilno, da ima v svoji bilanci mnogo več dolgov kot pa lastnega kapitala. Za njeno aktivno stran je značilno, da ima predvsem finančne naložbe. Realnih naložb je relativno malo. Aktivna in pasivna stran morata biti seveda izenačeni. Iz omenjenega sledi, da je vrednost naložb enaka vrednosti sredstev.
2. Izkaz poslovnega izida, ki nam v prvi meri pove več o uspešnosti in rezultatih določene banke. Iz izkaza poslovnega izida banke so razvidni prihodki in odhodki od opravljanja storitev in končni rezultat. Za veliko večino slovenskih bank je značilno, da so obrestni prihodki še vedno najpomembnejši vir dohodka (Finančni podatki in kazalniki poslovanja bank, 1998 in Letna poročila slovenskih bank 2001). Če govorimo o obrestih kot o prihodku banke, potem je nujno vključiti tudi obresti kot odhodke banke⁵. Čiste obresti ali obrestna marža (razlika med obrestnimi prihodki in obrestnimi odhodki) je tista, ki nam pove, koliko je banka dejansko zaslužila. V Sloveniji smo bili v zadnjih letih priča zniževanju obrestne marže. Do izraza tako prihajajo drugi viri prihodka bank, neobrestni prihodki. To so čiste ali neto provizije kot rezultat razlike med prejetimi in danimi provizijami.

Pomemben je tudi čisti dobiček iz finančnih poslov kot razlika med prihodki iz finančnih poslov in odhodki iz finančnih poslov.

3. Izkaz finančnega izida je računovodski izkaz, v katerem so pošteno prikazane spremembe stanja denarnih sredstev v obračunskem obdobju, za katero se sestavi. Izkaz finančnega izida nam tako prikazuje finančne tokove pri poslovanju, finančne tokove pri naložbenju, finančne tokove pri financiranju ter tako končno stanje denarnih sredstev.
4. Izkaz gibanja kapitala za zunanje poslovno poročanje se sestavi v obliki razpredelnice, katere prvo razsežnost sestavljajo različne vrste kapitala (vpoklicani kapital, kapitalska rezerva, rezerve iz dobička, preneseni čisti poslovni izid, splošni in posebni prevrednotovalni popravek kapitala, čisti poslovni izid in kapital skupaj). Drugo razsežnost pa sestavljajo možni pojavi (začetno in končno stanje v obračunskem obdobju, premiki v in iz kapitala ter premiki v kapitalu), ki povzročajo spremembo najmanj ene od gospodarskih kategorij

3.2.1. Novi slovenski računovodski standardi (SRS)

Po novih slovenskih računovodskih standardih bodo prva letna poročila pripravljena za konec leta 2002. Aktivna prenova je sicer potekala od leta 1999, vendar so jo spremembe Zakona o gospodarskih družbah upočasnile⁶ (Anadolli, 2001, str. 1).

Poglavitne novosti novih SRS so odprava splošnega prevrednotenja sredstev in zamenjava načela previdnosti z načelom poštenega vrednotenja postavk v računovodskih izkazih. Nekaj sprememb je bil deležen tudi SRS 31 – Računovodske rešitve v bankah, ki ureja posebnosti, značilne za banke.

Ena bistvenih posledic novih SRS je ta, da je odpravljena revalorizacija kapitala. Le-ta je v preteklosti bankam omogočila kreiranje ogromnih kapitalskih rezerv. Banke so izkazovale nižje dobičke in tako so bili posledično tudi davki nižji. Po novih SRS brez revalorizacije kapitala tako le-ta ostaja realno manjši glede na EUR, banke pa bodo

⁵ Obresti kot prihodek banke so seveda obresti aktivne strani, se pravi obresti za naložbe. Obresti kot odhodek banke pa so obresti pasivne strani, se pravi obresti za terjatve bančnih komitentov.

izkazovale večje dobičke kot v preteklosti, večji dobički pa pomenijo večje davke. Ob tem se seveda postavlja vprašanje o smiselnosti davka na bilančno vsoto bank in hranilnic. Le-ta je bil vpeljan iz razloga, da država pobere dodatni denar, saj so banke po starih standardih zaradi revalorizacije kapitala izkazovale manjše dobičke, in da vzpodbuja banke v manj varne naložbe⁷.

Tako kot ostali gospodarski subjekti morajo tudi banke zasledovati cilj rasti obsega poslovanja. Da pa bi banke ohranile zeleno rast, pa je seveda kapital nujno potreben, oziroma mora tudi ta rasti. Dobički povečujejo velikost kapitala, tako da morajo banke skrbeti za rast svojih prihodkov in skrbeti nad stroški. Novi SRS tako direktno ne vplivajo na kreditiranje prebivalstva, posredno pa imajo na podlagi povedanega pomemben vpliv, saj je kreditiranje prebivalstva pomembna postavka v bilancah določenih bank, ki prinaša dve osnovni vrsti prihodkov, ki tako omogočata nadaljnjo rast in razvoj banke.

4. BANČNI SISTEM V SLOVENIJI

4.1. Ekonomsko okolje v letih 2001 in 2002

Preden preidem na določen del aktivnosti slovenskih bank, bi na kratko povzel osnovne značilnosti okolja, v katerem so poslovale slovenske banke v letih 2001 in 2002. Splošni ekonomski indikatorji razvoja slovenskega gospodarstva v letu 2001 so izkazali sledeče vrednosti:

- letna realna rast BDP 3,0%,
- letna rast industrijske proizvodnje 2,9%,
- stopnja brezposelnosti 11,8%,
- stopnja inflacije 8,4%,

⁶ Predpisana sta bila podrobnejša sestava letnega poročila in dolgotrajnejši postopek sprejemanja (soglasje Slovenskega inštituta za revizijo in ministrstvo za finance)

⁷ Davek na bilančno vsoto bank in hranilnic je v veliki meri kaznoval predvsem tiste banke, ki so imele med svojimi naložbami veliko državnih obveznic. Banke, ki so svoje naložbe usmerjale predvsem v kredite podjetjem in prebivalstvu ter druge vrednostne papirje, tega davka praktično niso občutile. So se pa banke med seboj dogovarjale in pred koncem leta začasno prestavljale svoje naložbe iz ene na drugo (repoji z državnimi obveznicami) ter tako minimizirale davčne obveznosti.

- saldo trgovinskega dela bilance –621,7 MIO USD.

Na poslovanje slovenskih bank v letu 2001 je pomembno vplivalo gibanje makroekonomskih pokazateljev slovenskega gospodarstva. V letu 2001 je bila v Sloveniji dosežena 3 odstotna gospodarska rast. Upočasnjena gospodarska rast⁸ je predvsem posledica upada investicijske porabe. Umirila se je tudi dinamika rasti uvoza proizvodov in storitev in je bila nižja kot v letu prej. Zasebna potrošnja se je v drugem kvartalu okrepila in je bila v letu 2001 realno višja kot v letu 2000. Skladno z dinamično rastjo varčevanja prebivalstva v letih 2000 in 2001 ter manjšim povpraševanjem prebivalstva po bančnih posojilih se je zniževala neto zadolženost prebivalstva pri bankah. Zunanji dejavniki, predvsem naraščajoče cene naftnih derivatov in drugih primarnih surovin na svetovnem trgu, relativna krepitev dolarja in naraščajoča inflacija v državah EU, ki so v največji meri zaznamovali rast cen v letu 2000, so zaradi časovnega odloga še vplivali na rast cen v prvem polletju leta 2001, v naslednjih mesecih pa so za dinamiko gibanja cen postali pomembnejši notranji dejavniki. Tako so se cene življenjskih potrebščin v letu 2001 povečale za 7%, kar je skoraj za šestino manj kot leto pred tem. Rast deviznih tečajev je še vedno zaostajala za rastjo domače inflacije, medtem ko je letna temeljna obrestna mera le to presegala.

Slovenski bančni prostor so v tem času zaznamovale tudi nekatere lastniške spremembe slovenskih bank. Tako se je na eni strani okrepila mednarodna konkurenca, na drugi strani pa se je povečala koncentracija v slovenskem bančnem prostoru⁹. Poslovanje večine bank je bilo boljše kot v preteklem letu. Tekom celega leta so banke poslovale v pogojih dobre likvidnosti. Na posloven rezultate bank je ugodno vplivala tudi dobra likvidnost kapitalskega trga. V letu 2001 so se pomembno povečale vloge gospodarstva in prebivalstva, medtem ko je država zmanjšala svoje vloge. Na drugi strani pa so se povečala tudi posojila gospodarstvu, državi in gospodinjstvom. Dobiček bank pred obdavčitvijo, brez SKB banke¹⁰ je bil nominalno

⁸ V letu 2000 je bila gospodarska rast preko 4 odstotkov.

⁹ Prezem SKB s strani SG in združevanje skupine NLB (Dolenjska banka, Pomurska banka in Banka Velenje so se združile z NLB).

¹⁰ Brez SKB banke pravim zato, ker je ta banka po prevzemu s strani SG v letu 2001 izkazala za več kot 19 MIA SIT izgube zaradi oblikovanih rezervacij.

za 8% višji kot leta 2000. Bilančna vsota bančnega sistema je bila leta 2001 nominalno za 25.4% višja kot leto poprej.

Slovenski gospodarstvo je in bo tudi v prihodnje bančno gospodarstvo. Podjetja in posamezniki bodo večali svoj kapital zunanje predvsem z bančnimi krediti. Ti krediti bodo samo delno krediti slovenskih bank, se pravi bank na ozemlju Slovenije. Slovenska podjetja in posamezniki imajo že zdaj prosto dostop do kreditov bank zunaj naših meja (Ribnikar, 2002, str. 1).

4.2. Značilnosti slovenskega bančnega sistema

Eden izmed predpogojev za vključitev Slovenije v Evropsko unijo je vsekakor uskladitev obstoječe in prihodnje slovenske zakonodaje z zakonodajo Evropske unije. Na področju bančništva je Pridružitveni sporazum predvideval sodelovanje med Slovenijo in Evropsko unijo predvsem pri sprejemanju računovodskega sistema, ki bo usklajen z evropskimi standardi, krepitvi in prestrukturiranju bančništva ter izboljšanju nadzora in regulacije bank (Borak, 1997, str. 9). V letih od 1998 do konca 2002 je bilo večino omenjenih stvari narejenih.

4.2.1. Zakonska podlaga

Zakon o bančništvu, ki je bil sprejet 19. januarja 1991, vsekakor pomeni prilagajanje slovenskega bančnega sistema mednarodnim pravilom in standardom. Zakon je v veliki meri usklajen z evropskimi bančnimi direktivami, kakor tudi s 25 temeljnimi načeli za učinkovit bančni nadzor, ki jih je leta 1997 sprejel Baselski odbor za bančni nadzor.

Seveda pa ne smemo pozabiti zakonodaje, ki je bila aktualna na področju bančništva od osamosvojitve dalje. Pravnoformalni okvir so predstavljali predvsem trije zakoni, ki so bili sprejeti junija 1991 in kasneje nekajkrat noveliran (Repanšek, 1994, str. 41)i:

- Zakon o Banki Slovenije,
- Zakon o bankah in hranilnicah,

- Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic.

Zakon o Banki Slovenije je bil nazadnje noveliran v letu 2002. Banko Slovenije določa kot centralno banko Republike Slovenije, za katere obveznosti jamči država. Njen temeljni cilj je stabilnost cen. V okviru zagotavljanja cenovne stabilnosti podpira splošno ekonomsko politiko in si prizadeva za finančno stabilnost, upoštevajoč načeli odprtega tržnega gospodarstva in proste konkurence. Banka Slovenije skrbi tudi za stabilnost valute in splošno likvidnost plačevanja v državi in do tujine.

Zakon o bankah in hranilnicah je bil noveliran z Zakonom o bančništvu leta 1999 in tako usklajen z evropskimi bančnimi direktivami. Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank in hranilnic natančno določa pogoje za začetek ter postopke izvedbe vseh štirih ukrepov, ki jih omenja v svojem naslovu. Aktualen je bil predvsem v začetnih letih samostojne Slovenije in v začetkih takratnega slovenskega bančništva.

Ob omenjenih ključnih zakonih so banke dolžne spoštovati tudi določila drugih zakonov in predpisov, ki se nanašajo nanje. Tu velja predvsem omeniti Zakon o deviznem poslovanju in Zakon o kreditnih poslih s tujino.

4.2.2. Banke v Sloveniji in njihov prihodnji razvoj

Tako kot za svet in Evropo so tudi za Slovenijo značilne vedno večje tendence po združevanju, usmerjanje v investicijsko bančništvo, hkrati pa banke vedno bolj razvijajo elektronske distribucijske poti. Globalizacija gospodarstva in finančnih trgov ter povečana konkurenca na področju finančnih storitev po svetu zahtevata učinkovite dobičkonosne banke ter ostale finančne institucije tudi v Sloveniji.

Med slovenskimi finančnimi ustanovami imajo banke še vedno vodilno vlogo, čeprav se počasi, a zanesljivo večja moč tudi drugim finančnim posrednikom. Tu imam v mislih predvsem določene finančne holdinge, ki so nastali v procesu privatizacije predvsem s preoblikovanjem pooblaščenih investicijskih družb oziroma v skladu z interesi družb za upravljanje. Ti finančni holdingi tako upravljajo premoženje, ki

vsekakor ni zanemarljivo, in pomembno vplivajo na poslovanje podjetij. Vse večjo vlogo pa dobivajo tudi različni investicijski skladi in pokojninski skladi, ki so tako rekoč na začetku svoje poti.

Kljub nenehnemu in hitremu razvoju finančnega posredništva v Sloveniji pa imajo banke še vedno vodilno vlogo v tej industriji. Na dan 31.10.2002 je bilo v Sloveniji 20 bank in 1 podružnica. Glede na konsolidacijo trga in dogodke v zadnjem letu dni lahko utemeljeno pričakujemo, da se bo število bank v Sloveniji v naslednjih dveh letih znižalo na okoli 15¹¹. Še leta 1996 je v Sloveniji poslovalo 33 poslovnih bank¹².

Konsolidirana bilančna vsota bančnega sistema je 31.04.2002 znašala več kot 4.500 milijard SIT, kar je več kot dvakrat toliko kot konec leta 1996. Prav vse banke v bančnem sistemu so imele pozitivno rast glede na preteklo leto, vendar je bilančna vsota celotnega bančnega sistema v primerjavi z največjimi evropskimi bankami še vedno zanemarljivo majhna (okrog 2 % bilančne vsote Deutsche Bank).

Kazalnik ekonomičnosti je v Sloveniji primerljiv z bankami v Evropi, vendar se deleži stroškov v dohodku v svetu glede na globalizacijo, prevzeme in združitve še znižujejo, tako da bodo slovenske banke, če hočejo ostati konkurenčne, morale še znižati stroške. Drug pomemben podatek, če primerjamo slovenske banke s svetovnimi, je njihova majhnost tako po kapitalu kot po bilančni vsoti (Voljč, 2001, str. 115).

¹¹ Tu mislim predvsem na združitev bank iz skupine Nove Ljubljanske banke, združitev Abanke in Banke Vipa, možno oblikovanje drugega slovenskega finančnega stebra okoli NKBM

¹² Dejansko je poslovalo 31 poslovnih bank, saj sta Ljubljanska banka d.d. in Kreditna banka Maribor d.d. obstajali le na papirju.

Tabela 1: Kapital; povprečje slovenskih bank in nekaj večjih evropskih bank (konec leta 2001 v mio USD).

Banke	Kapital
Zagrebačka banka (Hrvaška)	431
PKO Bank Polski (Poljska)	692
ABN AMRO Bank (Nizozemska)	16.942
UBS (Švica)	17.482
Unicredito Italiano (Italija)	11.316
Societe General (Francija)	13.516
Dresdner Bank (Nemčija)	10.172
NLB d.d. (Slovenije)	422
Povprečje slovenskih bank	76

Vir: The Banker, 2002

Vse banke so pod pritiskom, da dosegajo ustrezno visok donos na kapital, zaradi česar so na eni strani prisiljene v zniževanje stroškov in na drugi strani v rast prihodkov. V prihodnosti bodo na prihodkovni strani usmerjene predvsem v domači plačilni promet, širjenje elektronskih distribucijskih poti in kartično poslovanje, nove priložnosti pa bodo iskale tudi v upravljanju pokojninskih skladov in opravljanju ostalih finančnih storitev.

Na sedanje in prihodnje razmere v bančništvu imajo odločilen vpliv predvsem stopnja konkurence med obstoječimi bankami, nevarnost substitutov bančnim storitvam, pogajalska moč komitentov in nevarnost vstopa novih bank. Banke in pa seveda celoten finančni sistem bo v naslednjih letih še naprej pospešeno napredoval v smislu razvoja novih finančnih storitev in naraščanja obsega le teh. Finančno poglobljanje se bo tako nadaljevalo, vendar z upočasnjeno stopnjo rasti, in bo na nebančnem področju večje kot na bančnem. Pooblašcene družbe za upravljanje, zavarovalnice, pokojninski skladi bodo vse močnejši posredniki v finančnem sistemu, katerih dejavnost bo konkurenčna tudi bankam. Poleg vrste novih proizvodov je za prebivalstvo v Sloveniji najbolj pomembno, da so se cene

zadolževanja v zadnjih dveh letih krepko znižale, za kar so poleg splošnega trenda zniževanja obrestnih mer še dodatno pospešile banke s tujim kapitalom s svojimi produkti, kar bomo videli v nadaljevanju.

5. KREDITIRANJE PREBIVALSTVA

5.1. Teoretična izhodišča

Prebivalstvo je tisti sektor, ki v določen finančnem sistemu predstavlja gospodarske celice z največ prihranki. To seveda ne velja za vse posamezne gospodarske celice sektorja prebivalstva. Moj namen je ugotoviti osnovne značilnosti in pravila, ki veljajo pri dajanju kreditov prebivalstvu.

Kreditne storitve so vse tiste, s pomočjo katerih banke plasirajo svoj denar. Banke posojajo svoj denar tudi sektorju prebivalstva, za kar prejemajo obresti. Krediti prebivalstvu so le del aktivne strani bilance banke, saj banke plasirajo denar tudi podjetjem in kupujejo različne vrste vrednostnih papirjev. Pri aktivnih poslih banka nastopa kot upnik. Za kredite prebivalstvu je predvsem značilno, da je posamezen kredit enemu komitentu relativno majhen v primerjavi z ostalimi plasmaji banke¹³. Prav tako je za te vrste bančnih poslov značilno, da so relativno malo tvegani. Kot bomo videli kasneje so postopki odobritve do velike mere standardizirani in kreditna tveganja zavarovana. Ne glede na relativno majhnost posameznega kreditnega plasmaja enemu komitentu pa vsi krediti prebivalstvu pomenijo pomemben del aktivne strani bilance univerzalnih bank.

Ravno zaradi relativno majhne vrednosti posameznega kredita enemu komitentu v primerjavi z vsemi naložbami banke in zaradi relativno velikih stroškov pridobivanja informacij o posameznemu kreditojemalcu je večina odločitev, ki se jih sprejema pri kreditiranju prebivalstva, zgolj odobritev ali zavrnitev kredita. Vsi kreditojemalci, ki jim banka odobri kredit, imajo najpogostejše enako obrestno mero. Enaka obrestna

¹³ Povprečen kredit fizični osebi se po velikosti ne more primerjati s povprečnim kreditom pravni osebi.

mera¹⁴ bo tako določala ceno kredita pri premožnem individualnemu kreditojemalcu, ki si denar sposoja za nakup avtomobila višjega cenovnega razreda, kakor tudi pri manj premožnem individualnim kreditojemalcu, ki si denar sposoja za nakup avtomobila najnižjega cenovnega razreda. Edina razlika med njima je višina kredita, ki ga lahko najameta, in tako posledično tudi višina mesečne obveznosti (glavnica in obresti), ki sta jo sposobna plačevati. Pri kreditiranju prebivalstva lahko tako rečemo, da se posamezniki razlikujejo na podlagi količinskih omejitev in ne na podlagi razlik v obrestnih merah (Saunders, 2000, str. 214).

Tako v strokovni literaturi kakor tudi v bančni poslovni praksi poznamo različne vrste kreditnih plasmajev, ki temeljijo na v naprej opredeljenih potrebah bančnih komitentov po finančnih sredstvih na eni strani ter na potrebah bank glede realnega zavarovanja kreditov na drugi strani.

5.2. Tveganja, ki se pojavljajo pri kreditiranju prebivalstva

Banka se s tveganji srečuje praktično pri vsakem poslu in upravljanje vseh tveganj je za banke ključnega pomena. Neujemanje po določenih postavkah bilance odraža dejstvo, da je banka sprejela neko vrsto tveganja. Tveganje v bančnem poslovanju torej izvira že iz same narave obstoja banke in njene ključne funkcije spreminjanja naložb. Pri vsakem preoblikovanju naložb banka spremeni neko lastnost naložb in tako povzroči neujemanje oziroma neusklajenost naložb in obveznosti v tej lastnosti. Istočasno pa je prevzemanje tveganja glavni vir zaslužka za banko. Brez prevzemanja tveganja banka kot finančna institucija ne bi obstajala.

Tveganje je povezano z negotovostjo, ki se odraža v nepričakovanih spremembah dogodkov. Za banke kot kreditodajalce negotovost izhaja iz nepričakovanih sprememb obrestnih mer, toka depozitov in sposobnostjo kreditojemalca, da kredit vrne (Sinkey, 1992, str. 391). Poslovanje s prebivalstvom ni tako nobena izjema.

¹⁴ Lahko bi dejali, da enaka obrestna mera predstavlja enako premijo za tveganje.

Glede tveganj obstaja v stroki več možnih načinov delitev:

- Bančna tveganja lahko delimo na finančna in poslovna (Graddy, Spencer, 1990, str. 39-41).
- Bančna tveganja lahko delimo tudi po kriteriju upravljanja banke (Sinkey, 1992, str. 401). Za upravljanje aktive in pasive sta značilna likvidnostno tveganje in tveganje spremembe obrestne mere. Pri upravljanju samo z aktivno je prisotno kreditno tveganje, pri upravljanju kapitala pa navaja tveganje finančnega vzvoda (leverage risk) in ustreznosti kapitala (capital adequacy).
- Avtorji Hemple, Coleman in Simonson (1992, str. 82-83) pa delijo tveganja na tri razrede. Finančno tveganje, ki vsebuje kreditno tveganje, likvidnostno tveganje, tveganje spremembe obrestne mere in tveganje finančnega vzvoda. Drugo je tveganje povezano s ponudbo finančnih storitev banke, ki obsega operativno tveganje, tehnološko tveganje, tveganje novih proizvodov in strateško tveganje. Tretji sklop pa sestavljajo tveganja, ki izhajajo iz okolja. Le-ta so tveganje poneverbe, ekonomsko tveganje, konkurenčno tveganje in regulatorno tveganje.

Vodstvo banke ima na voljo tri možnosti, kako pristopiti k upravljanju s tveganjem:

- Prenos tveganja na druge finančne institucije z uporabo ustreznih finančnih instrumentov.
- Pasivno sprejemanje tveganja, kjer banka v upanju, da bo gospodarska situacija stabilna, ne stori ničesar, kar bi jo lahko varovalo pred morebitnim tveganjem.
- Zadnja možnost je seveda aktivno sprejemanje tveganja, ki je tudi najpogostejši pristop bank k izpostavljenosti tveganju. Banka izkoristi dejstvo, da večina ekonomskih subjektov tveganju ni naklonjenih in da je pripravljena plačati banki za prevzem tveganja. Banka služi prav z aktivnim upravljanjem tveganja, saj zna tveganje izmeriti in s tem določiti ceno, ki jo zaračuna tistim, od katerih prevzame tveganje.

Kot bomo videli kasneje, banke v Sloveniji v dobršni meri prenesejo kreditno tveganje pri poslovanju s prebivalstvom na druge finančne institucije (zavarovalnice), stroške

(premije) pa plačajo kreditojemalci sami. Lahko bi rekli, da gre v tem primeru za kombinacijo prenosa tveganja in aktivnega sprejemanja tveganja.

Tveganja, ki jih omenjajo posamezni avtorji, so podobna. Različni so zgolj načini kako jih predstavijo, oziroma, kako jih povezujejo. Menim, da je pri kreditiranju prebivalstva najbolj pomembno kreditno tveganje. Tu predpostavljam, da sta drugi dve tveganji, ki sledita po pomembnosti, likvidnostno tveganje in tveganje spremembe obrestne mere, upravljani v skladu z zahtevami pri upravljanju s tveganji¹⁵. Ne smemo pa zanemariti tudi operativnega in valutnega tveganja.

5.2.1. Kreditno tveganje

Kreditno tveganje kot najpomembnejše tveganje pri kreditiranju prebivalstva je verjetnost, da dolžnik ne bo mogel ali ne bo hotel poravnati svojih obveznosti iz dolžniškega razmerja. Problem kvalitete kreditov lahko v najslabšem možnem primeru privede do nesolventnosti banke. Zmanjšanje kapitala je lahko tako veliko, da pomembno vpliva na možno rast banke in na zmožnost tekmovanja z ostalimi domačimi in mednarodnimi finančnimi institucijami.

V nadaljevanju tega dela poglavja in poglavja 5.2.1.1. bom prikazal določena teoretična in praktična izhodišča pri ocenjevanju kreditnega tveganja, ki veljajo predvsem pri kreditiranju podjetij. Mislim, da jih lahko do določene mere uporabimo tudi za ocenjevanje kreditnega tveganja pri kreditiranju prebivalstva.

Banka lahko dobi v najboljšem primeru (verjetnost manjša kot 1) povrnjeno glavnico z vsemi pripadajočimi obrestmi. Na drugi strani pa potencialna izguba sega od izgube samo obresti do izgube celotne glavnice in obresti. Prednost banke v primerjavi z individualnimi investitorji je možnost diverzifikacije njenih naložb in tako zmanjšanje tveganja, ki je specifično za posamezno naložbo. Z diverzifikacijo banka

¹⁵ Posamezen povprečen kredit fizični osebi je v primerjavi z velikostjo banke relativno majhen, tako da izpad teh sredstev zaradi prepoznega vračila ne vpliva na likvidnost banke. Likvidnostno tveganje se lahko pojavi le, če sposojena sredstva prepozno vrne več različnih komitentov skupaj, kar pa je malo verjetno. Podobno velja pri tveganju spremembe obrestne mere. Obrestni razkorak (zaradi dviga ali padca obrestnih mer na trgu) pri

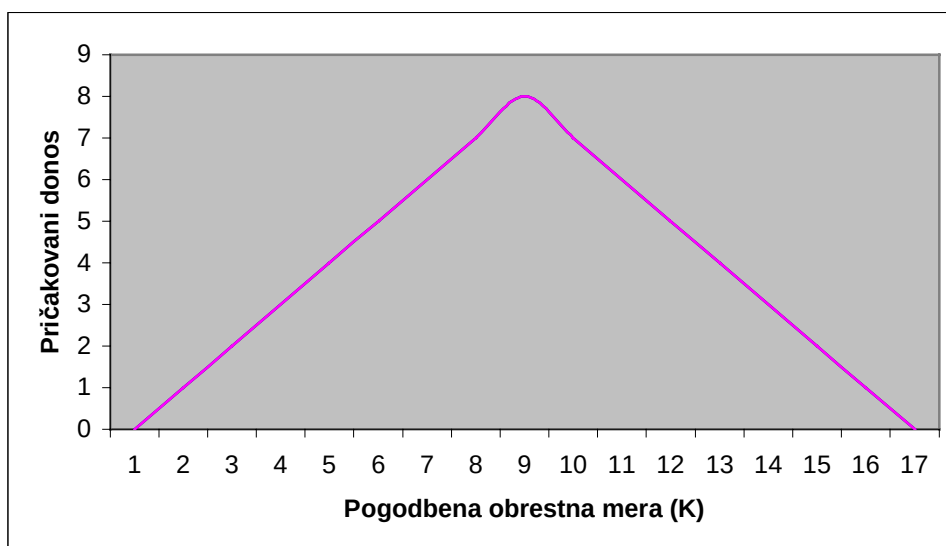
zmanjša območje negativnega donosa. Porazdelitev donosa diverzificiranih naložb je tako bolj simetrična in podobna normalni porazdelitvi. Kljub uspešni diverzifikaciji pa ostane prisotno sistemsko kreditno tveganje, ki izhaja iz splošne gospodarske situacije, in zadeva vse ekonomske subjekte. Uspešnost posloводства banke pri upravljanju s kreditnim tveganjem se odraža v obliki porazdelitve donosa naložb. Bolj kot so naložbe banke diverzificirane, bolj je porazdelitev donosa naložb podobna normalni porazdelitvi in banka je izpostavljena manjšemu tveganju.

Prav slednje je v veliki meri značilno pri kreditiranju prebivalstva. Banke imajo v svoji strukturi naložb več tisoč posameznih kreditojemalcev. Diverzifikacija naložb je tako res velika.

Banka lahko na kreditno tveganje gleda iz dveh vidikov. Lahko se mu ogne ali pa ga vsaj minimizira in izbere naložbe, ki nimajo oziroma imajo zelo malo kreditnega tveganja (državni vrednostni papirji, krediti strankam z najvišjo boniteto). Ta strategija prinaša prihodke, ki so zgolj za malenkost višji od stroškov banke ali pa niti to ne. Drugi, bolj pogosti vidik pa so naložbe, katerih tveganje je sicer večje, je pa hkrati tudi pričakovani donos višji. Banke so tako pripravljene kreditirati kreditojemalce slabše kvalitete, kar kompenzirajo z višjim pričakovanim donos, se pravi z višjimi obrestmi. Previsoke obrestne mere pa lahko zopet negativno vplivajo na pričakovan donos. Kreditojemalec, ki je pripravljen plačati 18-odstotno nominalno obrestno mero, bo lahko sposoben vrniti kredit le v primeru, da bo investiral tako dobljena sredstva v visoko tvegane projekte z majhno možnostjo velikih donosov. Po definiciji veliko visoko tveganih projektov ne prinese velikih donosov in kreditojemalec lahko propade. V izjemnih primerih tako banka ne dobi ne dogovorjene obrestne mere ne glavnice, ki jo je prejel kreditojemalec. Zelo visoka pogodbeni obrestna mera za kredite lahko tako dejansko zmanjša pričakovani donos banke, ker visoka obrestna mera sili kreditojemalca, da investira v tvegane projekte. Ali obratno, zgolj kreditojemalci s tveganimi projekti so lahko zainteresirani za kreditiranje po visokih obrestnih merah (Saunders, 2000, str. 215). Ta efekt je prikazan v sliki 1.

posameznem komitentu še ne predstavlja večje težave v masi velikega števila kreditov posameznikom. Problem

Slika 1: Razmerje med pogodbeno obrestno mero in pričakovanim donosom

Vir: Saunders, Financial Institutions Management, 2000, str. 215.

Pri nizkih pogodbenih obrestnih merah (K) kreditojemalec nima nobene potrebe po večjemu tveganju in tako lahko uporabi dana sredstva za relativno varne investicijske projekte. Ko se obrestna mera dvigne lahko kreditojemalci, ki imajo relativno varne in nizko donosne projekte, preidejo na bolj tvegane investicijske projekte v želji po zagotovitvi donosa, ki jim bo omogočal plačilo obresti in glavnice. Ko se obrestna mera dvigne v območje nad K, je dodatni pričakovani donos zaradi višje obrestne mere zmanjšan zaradi povečanega kreditnega tveganja, se pravi z večjo verjetnostjo za nezmožnost plačila obresti in glavnice.

5.2.1.1. Modeli ocenjevanja kreditnega tveganja

Pri odobravanju kreditov vedno obstaja negotovost in možnost nastopa nezaželenih dogodkov. Naravne katastrofe, državni udar, vojne in recesije v gospodarstvu so dogodki, ki jih je težko točno predvideti. Dosti lažje je zbrati podatke o potencialnem posojilojemalcu s pomočjo različnih modelov. V praksi poznamo veliko različnih modelov, s katerimi se ocenjuje kreditno tveganje posameznih naložb. Na podlagi

se pojavi, če banka pravočasno ne ukrepa in se ta razkorak pojavi pri množici relativno manjših kreditov.

teh ocen se banka odloči, ali bo kredit odobrila ali ne. Modeli se med seboj ne izključujejo in posameznik lahko uporabi več modelov, da sprejme končno odločitev.

Kvalitativni modeli za ocenjevanje kreditnega tveganja

Kvalitativni modeli so subjektivnega značaja, vendar so kljub temu uporabno orodje za ocenjevanje tveganja. Tveganje se ocenjuje z vidika faktorjev, ki so značilni za posamezne posojilojemalce, in z vidika tržnih faktorjev, ki zadevajo posojilojemalce. Na splošno se lahko količina informacij spreminja na podlagi velikosti potencialne naložbe in stroškov pridobivanja informacij. Faktorji, ki so specifični za posameznega kreditnojemalca, so ugled, finančni vzvod, nestabilnost zaslužkov in zavarovanje kredita. Tržna faktorja pa sta predvsem poslovni cikel in višin obrestnih mer.

Model kreditnega rangiranja za ocenjevanje kreditnega tveganja

S temi modeli je možno na podlagi zbranih podatkov o opazovanih kreditnojemalcih izračunati verjetnost neplačila oziroma uvrstiti posamezne kreditnojemalce v različne razrede kreditnega tveganja. Za uporabo takšnega modela morajo banke določiti objektivne ekonomske in finančne kazalnike za različne sektorje kreditnojemalcev. Za kredite prebivalstvu so lahko objektivni kazalniki dohodek, premoženje, starost, poklic, izobrazba.

Novejši modeli za ocenjevanje kreditnega tveganja

Ti modeli so:

1. Struktura donosnosti

Ena izmed tržnih metod ocenjevanja kreditnega tveganja in verjetnosti neplačila kredita je analiziranje premij za tveganje, ki so vključene v strukturi donosa¹⁶ pri podobnih kreditnojemalcih. Različna kreditna tveganja se odražajo v razliki donosnosti med državnimi obveznicami, ki so brez kreditnega tveganja, in drugimi

¹⁶ Donos je tukaj mišljen kot cena kredita, ki poleg najnižje izhodiščne cene za netvegane naložbe vsebuje tudi premijo za tveganje pri posameznemu kreditnojemalcu glede na njegovo boniteto.

kreditojemalci. Agencije, ki rangirajo različne kreditojemalce, razvrščajo le-te v različne skupine glede na njihovo boniteto.

Tabela 2: Pregled bonitetnih ocen agencije Moody's za nekatere slovenske banke oziroma njihove lastnike

BANKA	OCENA AGENCIJE (Moody's)
Bank Austria Creditanstalt	Aa3
Societe Generale	Aa3
Raiffeisen Bank	A1
Volksbank	A2
Hypo Alpe Adria Bank	Aa3
Nova Ljubljanska banka	Baa2

Vir: Bloomberg Information System, 2002.

Kot vidimo v tabeli 2, ima izmed omenjenih bank najboljšo oceno Raiffeisen Bank, ki je v prvi polovici leta 2002 kupila več kot tri četrtine delnic Krekove banke d.d.. Tudi vse ostale tuje banke, ki imajo v lasti banke v Sloveniji, imajo boljšo oceno kot največja banka v Sloveniji, Nova Ljubljanska banka d.d., ki je zaenkrat še pretežno v slovenski lasti. Vse omenjene ocene veljajo za dolgoročno stabilnost bank in se uporabljajo kot primerjava pri izdajah dolžniških vrednostnih papirjev.

2. Stopnja mortalitete kreditov

Namesto da bi ocenile kreditno tveganje iz trenutne strukture obrestnih mer (izhodiščna obrestna mera + premija za tveganje), banke analizirajo pretekle izkušnje s kreditnim tveganjem in slabimi krediti posameznega kreditojemalca. Na podlagi teh podatkov se tako izračuna mejna stopnja mortalitete, ki nam pove verjetnost, da posamezen kreditojemalec ne bo več plačeval kredita v določenem letu trajanja kreditnega razmerja.

3. Model tveganju prilagojenega donosa na kapital (RAROC)

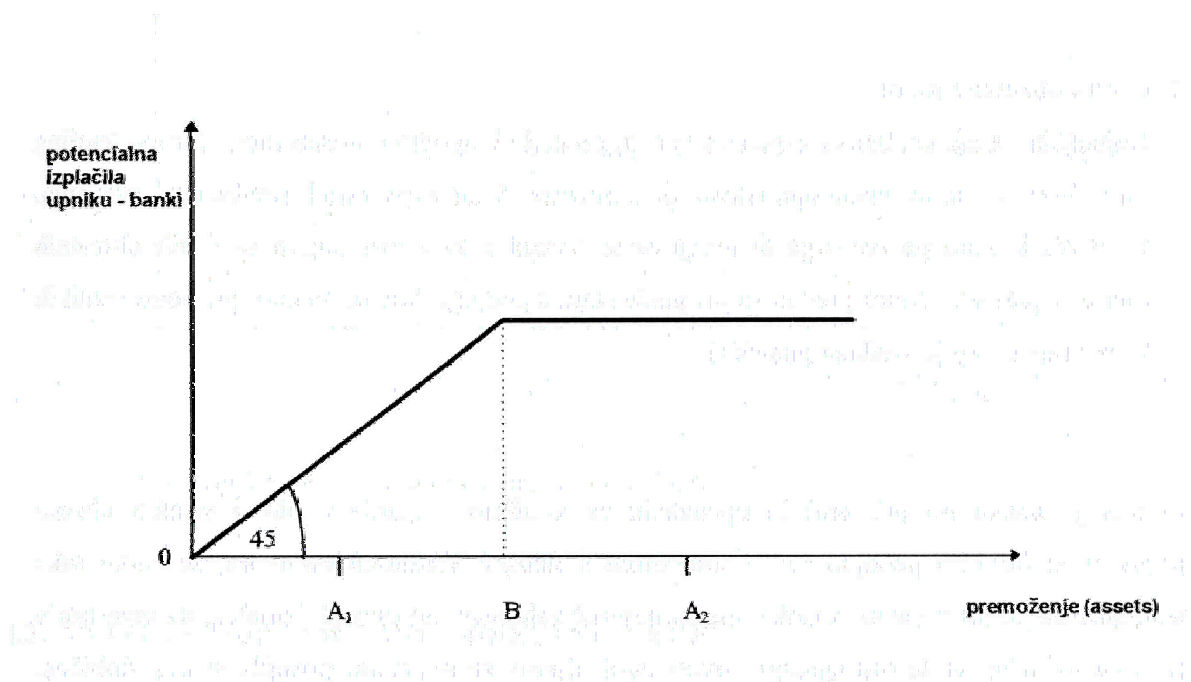
Ta popularni model za ocenjevanje kreditnega tveganja je bil oblikovan v Bankers Trust in je še danes v uporabi v praktično vseh večjih ameriških in evropskih

bankah. Seveda vsaka banka model prilagodi svojim potrebam. Osnovna ideja je, da namesto da bi ocenili dejansko ali obljubljeni donosnost posameznega kredita (neto obresti in ostali stroški, ki jih banka računa deljeno z velikostjo kredita), se oceni razmerje med pričakovanimi obrestnimi in drugimi prihodki ter kreditnim tveganjem. Namesto da bi prihodek kredita delili z velikostjo kredita, se le-ta deli z neko mero kreditnega tveganja. Kredit se tako odobri, le če je to razmerje (RAROC) zadosti visoko glede na primerljive stroške kapitala banke (Koch, 2000, str. 175).

4. Model opcij

Podjetja financirajo investicije v veliki meri z dolžniškim kapitalom, ki ga dobijo z najetjem kredita. Poleg kapitala pa podjetje tako dobi tudi zelo pomembno opcijo glede vračila kredita. Če so investicije podjetja neuspešne, se vrednost premoženja podjetja zmanjša in je lahko tudi manjša od kredita (slika 3, točka A1). Podjetje ne more vrniti kredita in tako ne more poravnati svojih obveznosti do banke. Ostane mu le še, da prepusti vse svoje premoženje (A1) banki. Lastniki podjetja odgovarjajo le do višine svojega deleža v podjetju (S) in so omejeni v višini izgube. Če pa so investicije podjetja uspešne (A2), pa podjetju (lastnikom), potem ko je podjetje vrnilo kredit, ostane ves dobiček (A2-B). Prelomna točka je presečišče osi x in funkcije, kjer je vrednost premoženja podjetja ravno enaka B+S. Podjetje lahko vrne kredit banki in izplača lastniške deleže lastnikom, ki dobijo vrnjeno le vloženo premoženje, ne pa tudi dobička. Kot že rečeno je na spodnjem koncu izguba lastnikov omejena na višino vložene kapitala, na zgornjem koncu pa ni omejitve dobička. Tako ima funkcija obsega potencialnih izplačil lastnikom enake lastnosti kot opcija. Kreditorejmalci so izpostavljeni le omejenemu tveganju izgube, hkrati pa imajo ogromen potencial za dobiček, če so njihove investicije uspešne, kar je analogno posedovanju nakupne opcije na premoženje podjetja.

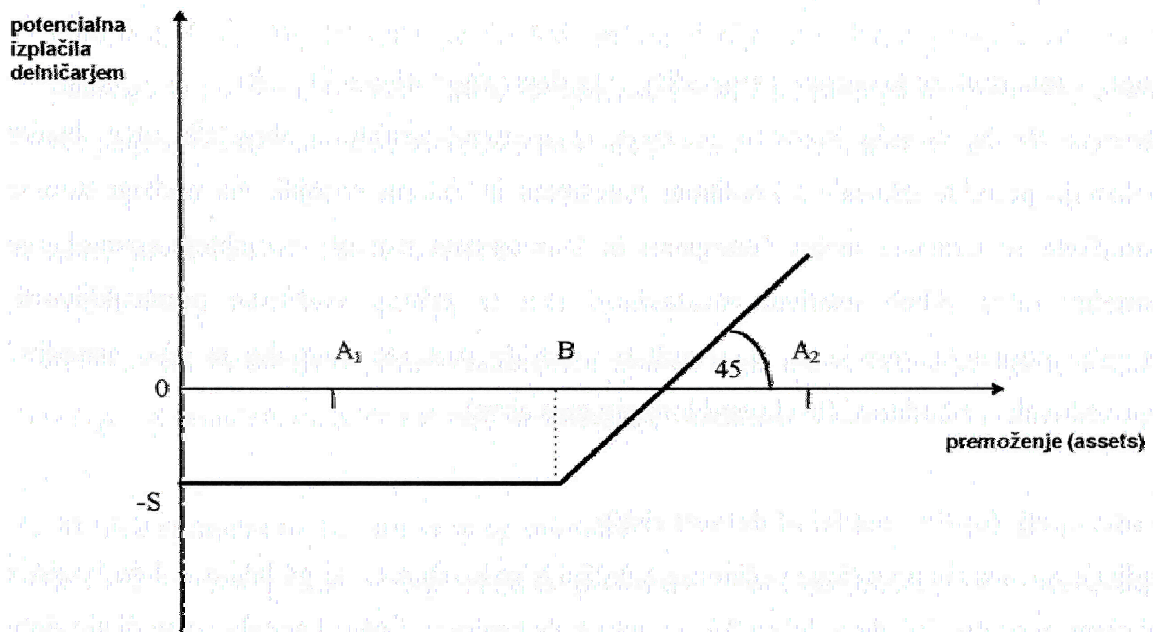
Slika 2: Obseg potencialnih izplačil delničarjem

Vir: Saunders, Financial Institutions Management, 2000, str. 235.

Z vidika banke pa je funkcija vračila kredita analogna prodaji prodajne opcije z izvršilno ceno B, torej velikostjo kredita (slika 4). Če so investicije uspešne, bo premoženje podjetja večje od kredita (A_2) in banka bo dobila vrnjen celoten kredit (B). V nasprotnem primeru pa banka dobi le premoženje podjetja, ki je manjše od kredita, in ima izgubo v višini $B - A_1$. Vrednost kredita z vidika banke je $\min(B, A)$. Če je premoženje podjetja večje, kot je njegov kredit, dobi banka povrnjen celoten kredit in realizira nek donos (podobno kot premija na opcijo). Iz slike 4 je razvidno, da je funkcija potencialnih izplačil upnikom (banki kot kreditodajalcu) analogna prodaji prodajne opcije s strani banke.

Slika 3: Obseg potencialnih izplačil upnikom

Vir: Saunders, Financial Institutions Management, 2000, str. 236.

Banka lahko za izračun kreditnega tveganja uporabi model vrednotenja opcij, ki temelji na ugotovitvah Mertona, Blacka in Scholesa. Pristop je učinkovit in relativno enostaven.

5.2.1.2. Priporočila Banke Slovenije za upravljanje s kreditnim tveganjem

Kreditno tveganje, kot ga definira Banka Slovenije, je tveganje finančne izgube, ki je posledica dolžnikove nezmožnosti, da zaradi kateregakoli razloga ne izpolni svoje finančne ali pogodbene obveznosti v celoti. Kot kredit se štejejo vsa posojila, obresti, provizije in druge terjatve, naložbe v vrednostne papirje in kapitalske udeležbe ter potencialne in prevzete obveznosti. Upravljanje s kreditnim tveganjem mora biti vključeno v splošni poslovni načrt.

5.2.1.2.1. Program upravljanja s kreditnim tveganjem

Upravljanje s kreditnim tveganjem je bistvena sestavina skrbnega in varnega poslovanja banke. Skrbno upravljanje s kreditnim tveganjem vključuje preudarno upravljanje razmerja med tveganjem in donosom ter nadzor in znižanje kreditnega tveganja preko različnih vidikov, kot so kvaliteta, koncentracija, valuta, rok dospelosti, zavarovanje in vrsta kredita. Splošen program upravljanja s kreditnim tveganjem mora:

- prepoznati obstoječe in potencialno kreditno tveganje, ki mu je banka izpostavljena pri opravljanju svojih poslovnih aktivnosti, ter razviti in uporabljati skrbne in previdne politike za učinkovito upravljanje in nadzor kreditnega tveganja;
- razviti in uporabljati učinkovite postopke odobravanja kreditov, njihovega dokumentiranja in izterjave ter
- razviti in uporabljati postopke za učinkovito spremljanje in nadzor vrste, značilnosti in kvalitete kreditnega portfelja.

Politike prepoznavanja in upravljanja s kreditnim tveganjem

- Osnova učinkovitega programa za upravljanje s kreditnim tveganjem je prepoznavanje obstoječih in potencialnih tveganj, značilnih za kreditne proizvode in aktivnosti banke, ter razvoj in uporaba jasno določenih, formalno zapisanih politik, ki določajo filozofijo kreditnega tveganja banke ter parametre, s pomočjo katerih bo to tveganje nadzorovano. Pritiski za povečanje donosnosti, razmere na trgu in vedno bolj zapleteno finančno okolje imajo za posledico vedno nove kreditne instrumente in pristope do kreditov. Merjenje tveganj, povezanih s posameznimi kreditnimi aktivnostmi, omogoča določanje skupne izpostavljenosti do posameznih komitentov.

Odobravanje kreditov, dokumentiranje in postopki izterjave

Za znižanje izpostavljenosti tveganju neplačila mora vsaka banka pred odobritvijo oziroma izplačilom sredstev posvetiti ustrezno pozornost posameznemu kreditu in ga oceniti. Oceniti pa mora tudi kreditno tveganje, povezano s posamezno vrsto kredita.

Zagotoviti mora, da so krediti ustrezno dokumentirani. Postopkom ocenjevanja in dokumentiranja vsakega kreditnega predloga morajo slediti tudi jasno določeni postopki izterjave ter rednega spremljanja komitentov in kreditov.

Spremljanje in nadzor kreditnega portfelja

Neustrezni postopki spremljanja in nadzora kreditne funkcije znotraj uveljavljenih smernic so vzrok za težave s krediti pri velikem številu bank. Drugi pomemben vzrok je neupoštevanje oziroma prirejanje določenih politik in postopkov odobravanja kreditov. Vsaka banka mora razviti in uporabljati postopke in informacijske sisteme za učinkovito spremljanje in nadzor značilnosti in kvalitete kreditnega portfelja. Ti postopki morajo določati kriterije za ugotavljanje in poročanje o poslih, ki bi utegnili postati problematični, zagotoviti pogostejše in bolj natančno spremljanje teh poslov ter predvideti morebitne korektivne akcije¹⁷.

Navzkrižje interesov in zaupnost

Vsaka banka mora imeti vpeljane postopke, ki preprečujejo navzkrižja interesov in zagotavljajo zaupnost. Navzkrižje interesov se v postopku odobravanja kreditov pojavi, če posamezniki uporabljajo svoja poznanstva in svoj vpliv za pridobitev sredstev zase ali za svoje interese. Navzkrižje interesov lahko pripelje do odobritve kreditov brez upoštevanja načel skrbnosti in varnosti. Vpliv takih oseb na zaposlene ima za posledico pristransko oceno ter morebitno nezavrnitev prošnje za kredit. Izdajanje zaupnih informacij brez dolžnikove predhodne odobritve lahko negativno vpliva na ugled in položaj banke.

5.2.1.2.2. Vloga uprave in posloводства

Uprava banke je odgovorna za celovitost funkcije upravljanja s kreditnim tveganjem. Svojo odgovornost običajno izpolni tako, da posloводство¹⁸ zadolži za oblikovanje politik odobravanja kreditov. Uprava sprejme predlagane politike upravljanja s

¹⁷ To bi lahko bila sprememba razvrstitve komitenta, oblikovanje dodatnih rezervacij in podobno.

¹⁸ Kot posloводство se štejejo osebe, ki jih uprava pooblasti za vodenje posameznega področja poslovanja banke. Število teh delavcev in njihova pooblastila morajo biti opredeljena v enem od aktov banke. Posloводство izbere in imenuje uprava ob soglasju nadzornega sveta, v kolikor je takšno soglasje predvideno v statutarnih aktih ali določeno s sklepom nadzornega sveta.

kreditnim tveganjem, potem ko pridobi soglasje nadzornega sveta. Zagotoviti mora izvajanje programa upravljanja s kreditnim tveganjem. Poslovodstvo banke je odgovorno za izvajanje politik upravljanja s kreditnim tveganjem in za zagotavljanje, da so uporabljeni postopki upravljanja in nadzora kreditnega tveganja ter kvaliteta kreditnega portfelja v skladu s temi politikami.

5.2.1.3. Priporočila Baselskega odbora za bančni nadzor

Baselski odbor za bančni nadzor je oblikoval 17 načel, ki jih je potrebno upoštevati pri vrednotenju bančnega upravljanja s kreditnim tveganjem. Ta načela napotujejo k vpeljavi in uporabi dobre bančne prakse na štirih področjih: primernemu okolju za obravnavo kreditnega tveganja, ustreznemu sistemu odobravanju kreditov, ustreznemu sistemu upravljanja, vrednotenja in spremljanja kreditov ter primerni kontroli nad kreditnim tveganjem. Omenjene aktivnosti je potrebno združevati z ugotavljanjem kvalitete naložb, kapitalske moči banke, primernosti višine rezervacij, popravkov vrednosti ter z oceno ustreznosti donosa banke glede na prevzeto stopnjo tveganja.

5.2.1.4. Obravnava kreditnih tveganj do prebivalstva v bodoče

Zgoraj omenjena priporočila so bila v okviru Basla 1 sprejeta že v letu 1988. Takrat je bil to do neke mere revolucionaren pristop k oblikovanju enotne zahteve o kapitalski ustreznosti za kreditna tveganja. Pogoji poslovanja bank so se v zadnjih 10 do 15 letih tako spremenili¹⁹, da ta model ni več primeren. Nova priporočila v okviru Basla 2, ki naj bi stopila v veljavo v letu 2006 oziroma 2007, naj bi razlikovala med različnimi tveganji, kar pomeni, da bo potrebno oblikovati primerno velikost kapitala glede na stopnjo tveganja, ki se mu banka izpostavlja. Predpis o oblikovanju minimalnih kapitalskih zahtev omogoča bankam, da se na novo raven razvijejo skozi tri korake (Košak, Finc, Klajnšček, Jakšič, Zajec, Zugwitz, 2002 str. 44):

¹⁹ Povečano število stečajev bank, razvoj finančnih trgov, znižanje obrestnih marž, zmanjšanje in večja volatilnost vrednosti zavarovanj, rast izvenbilančnih finančnih derivatov (Saunders, 2002 str. 2).

- standardiziran model, ki omogoča razvrščanje naložb v več razredov z različnimi utežmi za tveganje na podlagi bonitetne ocene naložbe priznanih ocenjevalnih institucij,
- model notranjega rangiranja (osnovni IRB pristop), ki zahteva, da banka sama na podlagi lastnih modelov oceni verjetnost neplačila komitenta (probability of default PD),
- izpopolnjen model notranjega rangiranja (napredni IRB pristop) pa prejšnjemu modelu dodaja še oceno izgube ob neplačilu (loss given default LGD in Exposure at default EAD).

Portfelj kreditov prebivalstvu je tako definiran kot portfelj veliko majhnih kreditov, ki imajo potrošnji ali investicijski namen. Portfelj se gleda in upravlja kot celota. Tveganja pri posameznem kreditu so na ta način majhna. Krediti prebivalstvu tako v bankah zaradi svoje razpršenosti in majhnosti posameznega kredita predstavljajo portfelj, ki je relativno homogen. Takšen portfelj se potem lahko tipično razdeli na segmente na podlagi verjetnosti neplačila, dejanskega neplačila in izpostavljenosti neplačilu kreditov. Banka lahko za vsak kredit določi izpostavljenost neplačilu, ki se pomnoži s ponderjem tveganja, ta pa je obratno odvisen od primerjalnega ponderja tveganja (Saunders, 2002, str. 210).

Tabela 3: Primerjava ponderjev tveganja med krediti podjetjem in kredit prebivalstvu na podlagi modela notranjega rangiranja²⁰.

Verjetno neplačila (PD) v %	Krediti podjetjem – ponderji tveganja v %	Krediti prebivalstvu - ponderji tveganja v %
0.03	14	6
0.1	29	14
0.5	81	40
1.0	125	64
5.0	331	195
20.0	625	479

Vir: Saunders, 2002.

Iz zgornje tabele je razvidno, da imajo krediti prebivalstvu manjše ponderje tveganja kot krediti podjetjem za vsako vrednost verjetnosti nevračila. V praksi to pomeni tudi manjše zahteve glede minimalne kapitalske ustreznosti za kredite prebivalstvu.

5.2.2. Tveganje spremembe obrestne mere

Nihanje obrestnih mer je značilno praktično za vsako gospodarstvo. Prav zaradi nihanja obrestnih mer se tako banke vedno soočajo s tveganjem spremembe obrestne mere. Tveganje spremembe obrestne mere je tveganje spremembe neto bančnih prihodkov zaradi spremembe obrestne mere. V tem primeru tako ne gre za tveganje izpada obresti, saj je to del kreditnega tveganja, ampak za izpostavljenost tveganju refinanciranja, tveganju reinvestiranja in tveganju spremembe tržne vrednosti.

Tveganje refinanciranja

V primeru, ko ima banka določeno dolgoročno naložbo (kredit) s fiksno obrestno mero, ki jo financira s kratkoročno obveznostjo, je izpostavljena tveganju refinanciranja. Ponazorimo to s primerom, ko ima banka dvoletno naložbo s fiksno

²⁰ Izračuni so bili narejeni na podlagi ročnosti kreditov podjetjem in prebivalstvu 3 let in LGD = 50 odstotkov.

obrestno mero 9% letno in enoletno obveznost v istem znesku, za katero mora plačati 8% letno. Razlika je neto obrestni prihodek v višini ene odstotne točke. Po preteku enega leta mora banka refinancirati svojo naložbo, pri čemer obstaja tveganje, da se bo obrestna mera spremenila. Možni so trije različni scenariji: obrestna mera za obveznost se ne spremeni in neto obrestni prihodek je v drugem letu enak neto obrestnemu prihodku v prvem letu, obrestna mera za obveznost naraste na 10% letno in banka tako v drugem letu realizira izgubo ($9\% - 10\% = -1\%$), obrestna mera za obveznost pade na 7% in banka v drugem letu poveča neto obrestni prihodek.

Tveganje reinvestiranja

Pri tveganju reinvestiranja gre za isti princip kot pri tveganju refinanciranja, le da je v tem primeru naložba krajša od obveznosti. V primeru, ko se določena naložba izteče, obveznost pa ostane, je potrebno takšno naložbo nadomestiti z novo naložbo. V tem primeru je banka izpostavljena tveganju spremembe obrestne mere, saj se lahko razmere na trgu tako spremenijo, da banka ne bo mogla najti nove naložbe, ki bi prinašala isti donos²¹.

Tveganje spremembe tržne vrednosti

Tržna vrednost neke naložbe ali obveznosti je vsota diskontiranih donosov te naložbe oziroma obveznosti. Naraščajoča obrestna mera pomeni, da moramo bodoče donose diskontirati z višjo diskontno stopnjo, kar vodi v zmanjšanje sedanje vrednosti naložbe oziroma obveznosti. Bolj kot je naložba (obveznost) dolgoročna, bolj je izpostavljena spremembi obrestne mere. Če ima banka dolgoročne naložbe in kratkoročne obveznosti, bo dvig obrestne mere povzročil večji padec vrednosti naložb kot obveznosti, kar je za banko seveda neugodno²². Banka se poskuša zavarovati pred tveganjem spremembe obrestne mere s tem, da poskuša maksimalno uskladiti dospelost naložb in obveznosti.

²¹ V tem primeru seveda predpostavljamo, da se išče zgolj takšne naložbe, ki banki ne spremenijo kreditno tveganje glede na iztečene naložbe.

²² Ta ugotovitev velja v primeru fiksnih obrestnih mer tako za naložbe kot za obveznosti. V primeru variabilnih obrestnih mer se obrestne mere z istim trendom in tempom spreminjajo na obeh straneh, se pravi tako za naložbe kot tudi za obveznosti.

Usklajevanje dospelosti omogoča le delno zavarovanje pred tveganjem spremembe obrestne mere. Bolj popolno zavarovanje omogočajo model ponovnega določanja cen, model dospelosti in model trajanja, ki jih bom na kratko predstavil.

5.2.2.1. Model ponovnega določanja cen

Banka bi se pri svojem poslovanju lahko izognila tveganju spremembe obrestne mere tudi na ta način, da bi vsako svojo obveznost (prejeto vlogo) naložila v finančno obliko s povsem skladnimi značilnostmi (čas dospelja, vrsta obrestne mere, višina sredstev). V takem primeru bi sprememba obrestne mere enako vplivala na velikost obresti, ki jih mora banka plačati imetnikom vlog in na velikost obresti, ki jih banka prejme iz naslova naložb. V praksi takšna popolna usklajenost vlog in naložb ni mogoča in tudi ni smiselna.

Model ponovnega določanja cen temelji na knjižnih vrednostih. Z njim se določi razmik med obrestno občutljivimi naložbami in obrestno občutljivimi obveznostmi²³. Pozitivni razmik sredstev pomeni, da ima banka več obrestno občutljivih finančnih naložb kot obrestno občutljivih obveznosti. Če obrestne mere porastejo, se prihodki od obresti povečajo bolj kot odhodki od obresti. Pri pozitivnem razmiku sredstev je naraščanje obresti za banko ugodno. Pri negativnem razmiku sredstev pa se ob povečanju obrestne mere odhodki za obresti povečajo bolj kot prihodki za obresti. Neto prihodki od obresti se tako zmanjšajo oziroma lahko postanejo celo negativni. Ravno kar povedano lahko ponazorimo tudi z naslednjo tabelo.

²³Naložbe in obveznosti s spremenljivo obrestno mero.

Tabela 4: Izpostavljenost banke obrestnemu tveganju po razredih

RAZRED	DOSPELOST	NALOŽBE	OBVEZNOSTI	RAZMIK
1	na vpogled	20	30	-10
2	Do 1 meseca	40	50	-10
3	1-3 mesecev	70	90	-20
4	3-12 mesecev	90	70	20
5	1-5 let	40	30	10
6	nad 5 let	20	10	10
		280	280	0

Tabela je poenostavljen prikaz obrazca r9 – izpostavljenost banke obrestnemu tveganju na določen dan²⁴, ki so ga banke v Sloveniji dolžne narediti in je hkrati priloga k revizijskemu poročilu posamezne banke. Sam obrazec daje informacijo o vrednosti točno določenih aktivnih in pasivnih postavk iz bilance banke.

Prvi razred je izrazito kratkoročnega značaja in vsebuje predvsem medbančna kratkoročna posojila in posojila centralne banke. Ker je razmik negativen, bi ob porastu obrestne mere, ki jo zaračunava centralna banka poslovnim bankam, banka imela manjši neto prihodek od obresti (tu predpostavljamo, da se ostale obrestne mere ne spremenijo). Delitev finančnih naložb in obveznosti v razrede omogoča bolj natančno analizo posledic spremembe posamezne vrste obrestne mere.

Logika omenjenega modela je zelo intuitivna in preprosta. Širšo uporabo modela v praksi preprečuje dejstvo, da model temelji na knjigovodskih vrednostih in tako ne prikaže izgube tržne oziroma kapitalske vrednosti, kot to naredita ostala dva modela. Tudi pri razvrščanju sredstev v posameznem časovnem razredu ni informacije o časovni distribuciji sredstev. Zelo pomembno je, kje v razredu se nek finančni instrument nahaja (na primer, bližje enemu letu, ali bližjemu petim letom). Model ponovnega določanja cen je le delna mera izpostavljenosti tveganju spremembe obrestne mere (Saunders, 2000, str. 127).

²⁴ Številke v tabeli so izmišljene zgolj za prikaz in razlago tabele.

5.2.2.2. Model dospelosti

Model dospelosti temelji na tržnih vrednostih, kar pomeni, da odraža neko realnost oziroma resnično vrednost neke naložbe ali obveznosti. Čim daljši je čas dospelosti določene naložbe ali obveznosti s fiksnim donosom, tem bolj pade njena tržna vrednost, če obrestne mere na trgu narastejo.

$$P_0 = \sum_{t=1}^N \frac{C}{(1+i)^t} + \frac{F}{(1+i)^N}$$

P_0 – sedanja vrednost

F – glavnica

C – denarni tok

i – obrestna mera

N – čas do dospelja

Iz formule za sedanjo vrednost je razvidno, da naložbe z daljšo dospelostjo diskontiramo večjim diskontnim faktorjem, kar zmanjša njihovo sedanjo vrednost bolj kot pri naložbah s krajšo dospelostjo. Padanje vrednosti ne narašča linearno z naraščanjem roka dospelja, ampak raste po padajoči stopnji. Iste lastnosti lahko ugotovimo za portfelj vseh naložb in obveznosti banke:

$$M_i = W_{i1}M_{i1} + W_{i2}M_{i2} + \dots + W_{in}M_{in}$$

M_i – tehtano povprečje dospelosti

I – naložba ali obveznost

W_{ij} – tržna vrednost naložbe (obveznosti) kot delež v portfelju

M_{ij} – rok dospelja naložbe (obveznosti)

Neto efekt spremembe obrestne mere je odvisen od velikosti in smeri neujemanja naložb in obveznosti. Neujemanje in smer neujemanja naložb in obveznosti merimo kot razmik dospelosti, ki je lahko pozitiven, negativen ali pa enak nič.

$$MG = M_a - M_i$$

Pozitiven razmik dospelosti, kjer je tehtano povprečje dospelosti naložb daljše kot tehtano povprečje dospelosti obveznosti, je v praksi običajno za banke. Naraščanje obrestne mere povzroči večji padec vrednosti naložb kot obveznosti. V skrajnem primeru lahko postane lastniški kapital celo negativen in banka nesolventna. V primeru, ko je razmik dospelosti enak nič, lahko govorimo o nevtralnosti banke, saj imajo naložbe in obveznosti enako povprečno tehtano dospelost. Usklajevanje dospelosti ni učinkovita zaščita pred tveganjem, saj zanemarija denarne tokove pred dospelostjo naložb in obveznosti.

5.2.2.3. Model trajanja

Trajanje je bolj kompleksna mera občutljivosti posamezne naložbe oziroma obveznosti do obrestnega tveganja kot pa dospetje. Dospetje označuje samo trenutek končnega odplačila dolga, zanemarija pa ostale finančne tokove, kot so letna, polletna ali mesečna plačila obresti. Prav ti vmesni denarni tokovi bistveno vplivajo na vrednost neke finančne naložbe in na njeno izpostavljenost tveganju spremembe obrestne mere. Na primeru dveh obveznic z isto dospelostjo lahko pokažemo, da sprememba obrestne mere različno vpliva na njuni vrednosti. Obe obveznici imata nominalno vrednost 1000, dospelost 10 let. Obveznica A izplačuje letne kupone, obveznica B pa je brez kuponov. Po formuli, ki je prikazana v prejšnjem poglavju, izračunajmo njuni sedanji vrednosti ob različnih obrestnih merah:

Tabela 5: Sedanji vrednosti obveznic ob različnih obrestnih merah

	OM = 6%	OM = 8%
Obveznica A (kuponska)	1249	1134
Obveznica B (brez kuponska)	558	463

Zaradi spremembe obrestne mere sta se vrednosti obveznic spremenili, vendar odstotna sprememba ni enaka. Vrednost obveznice A je padla za 12,4%, vrednost obveznice B pa za 17%.

Pojem trajanja upošteva časovno razporeditev vseh denarnih tokov naložbe oziroma obveznosti in pove povprečni čas njihove vezave. Trajanje izraža povprečno dolžino časa, za koliko so vsi denarni tokovi oddaljeni od sedanjega trenutka. Za vse prihodnje trenutke se ugotovi njihova sedanja vrednost, pri čemer se kot diskontni faktor uporablja donosnost do dospelja. Sedanje vrednosti posameznih denarnih tokov se nato izrazijo kot relativni deleži sedanje vrednosti celotne naložbe oziroma obveznosti. Ti deleži se pomnožijo z dolžino časovnega obdobja od začetka do realizacije denarnega toka in seštevke nam da trajanje naložbe oziroma obveznosti:

$$D = \frac{\sum_{t=1}^N CF_t * DF_t * t}{\sum_{t=1}^N CF_t * DF_t} = \frac{\sum_{t=1}^N PV_t * t}{\sum_{t=1}^N PV_t}$$

$$DF_t = \frac{1}{(1+i)^t}$$

D – trajanje naložbe oziroma obveznosti

t – posamezno časovno obdobje

CF – denarni tok

DF – diskontni faktor

i – donosnost do dospelja

Med vsakim posameznim dejavnikom, ki vpliva na trajanje in trajanjem lahko ugotovimo naslednje povezave:

- Trajanje se povečuje z dospelostjo, vendar po padajoči stopnji. Daljši kot je čas dospelja, daljše je trajanje.
- Trajanje se zmanjšuje s povečanjem donosnosti do dospelja.
- Večji kot so vmesni denarni tokovi, krajše je trajanje.

Sprememba tržne vrednosti naložb oziroma obveznosti vpliva na spremembo vrednosti finančnega premoženja banke. Videli smo, da je učinek spremembe

obrestne mere na tržno vrednost odvisen od značilnosti posamezne naložbe oziroma obveznosti.

6. KREDITIRANJE PREBIVALSTVA V SLOVENIJI

6.1. Osnovne značilnosti kreditnih poslov s prebivalstvom

Vsaka uprava banke v okviru svoje poslovne politike, poslovnih ciljev in strategije določi osnovne smernice oziroma navodila zaposlenim za sklepanje kreditnih poslov s prebivalstvom. Osnovne značilnosti, ki veljajo pri kreditiranju prebivalstva lahko, povzamemo z nekaterimi osnovnimi pojmi oziroma značilnostmi.

Kreditojemalec

Kredit lahko pridobijo polnoletni državljani Republike Slovenije, ki so sposobni vrniti kredit z obrestmi in ostalimi stroški. Kreditorejalec mora biti zaposlen za nedoločen čas v podjetju, ki ni v stečaju ali likvidaciji. Kreditorejalc, ki so zaposleni za določen čas, lahko pridobijo kredit z maksimalno odplačilno dobo, za katero so zaposleni. Kredit lahko pridobijo tudi osebe, ki niso zaposlene, ker so upokoenci in samostojni podjetniki oziroma osebe, ki samostojno opravljajo poklic²⁵.

Kredit lahko pridobijo komitenti in nekomitenti bank. Komitent banke je praviloma tista oseba, ki ima pri banki odprt tekoči račun ali hranilno knjižico in je prejel od enega pa do treh rednih mesečnih prilivov. Kreditorejalc ne smejo biti v nedovoljenem negativnem stanju na nobenem računu znotraj banke. Kredita prav tako ne morejo pridobiti kreditorejalc, ki so že pridobili kredit in ga neredno odplačujejo, oziroma ga ne poravnavaajo v skladu s pogodbo, ali kredita sploh niso odplačali in je zato nastal škodni primer.

Kreditorejalc morajo biti stari najmanj 18 let, mlajši osebi pa se kredit odobri le v primeru, če je že redno zaposlena. Zgornja meja starosti ob izteku kredita praviloma ne sme presegati 75 let.

²⁵ Zdravniki, odvetniki...

Ugotavljanje kreditne sposobnosti kreditojemalca je glavna determinanta, ki banki zagotavlja varnost naložb in je poleg ustreznega zavarovanja kredita najbolj odgovorna naloga pri odobravanju kreditov. Kreditno sposobnost preverjajo banke na podlagi podatkov o višini osebnih prejemkov. Pred odobritvijo kredita bančni delavec preveri višino prejemkov kreditojemalca, rednost poravnavanja obveznosti iz naslova kreditov oziroma drugih obveznosti (limit na tekočem računu), stanje zadolženosti in obstoječe mesečne odtegljaje. Osnove za določanje kreditne sposobnosti so:

- Zaposleni; $\frac{1}{3}$ povprečne mesečne neto plače²⁶ v zadnjih treh mesecih, zmanjšana za odtegljaje²⁷ v zadnjem mesecu je delež prejemka, ki se navadno obremeni. Pri višjih neto plačah (praviloma nad 150.000 SIT) je lahko ta delež večji.
- Upokojenci; $\frac{1}{3}$ povprečne mesečne pokojnine v zadnjih treh mesecih, zmanjšana za odtegljaje v zadnjem mesecu je delež prejemka, ki se navadno obremeni.
- Kmetje; osnova za ugotavljanje kreditne sposobnosti je ali odmera davka po katastrskem dohodku ali odmera davka po dejanskem dohodku. Do $\frac{1}{12}$ letne osnove, od katere je bil odmerjen davek, je tisti delež, ki se navadno bremeni.
- Samostojni podjetniki; osnova za ugotavljanje kreditne sposobnosti je neto zavarovalna osnova za preteklo leto. Do $\frac{1}{36}$ povprečne zavarovalne osnove za obdobje enega leta je tisti delež, ki se navadno bremeni.

Namen in poraba

Namen in porabo kredita je potrebno ločiti na vrsto kredita:

- Potrošniški krediti; odobravajo se za vse namene in banke namenov ne kontrolirajo. Znesek kredita se lahko usmeri na račun kreditojemalca v banki ali pa se izplača gotovina. Kot izjeme obstajajo krediti iz povezanih poslov, kjer je

²⁶ Neto mesečno plačo sestavljajo neto plača za redno delo, dodatek za invalidnost in dodatki iz pogojev dela in stalnosti. V neto plačo se ne štejejo prejemki, kot so nadomestilo za prehrano, za prevoz, dnevnice, terenski dodatek, regres in podobno.

²⁷ Odtegljaji so upravno izplačilne prepovedi, sodne prepovedi in kreditne obremenitve, ki so razvidne iz kreditne dokumentacije prosilca kredita.

poraba sredstev kredita izključno namenska in se sredstva kredita lahko nakažejo le na račun izstavitelja dokumenta na podlagi računa, predračuna ali kupoprodajne pogodbe²⁸.

- Investicijski krediti; odobravajo se lastnikom oziroma bodočim lastnikom nepremičnin. Nepremičnine, za katere se daje kredit, morajo biti na ozemlju Republike Slovenije. Investicijski krediti so izključno namenski, tako da je za vsak kredit potrebno dostaviti dokumentacijo, ki izkazuje namen porabe kredita. Nameni pa so lahko za nakup nepremičnine (stanovanjske, počitniške, zemljišča, garaže, menjave stanovanj ali stanovanjskih hiš z doplačilom), gradnja nepremičnine, izplačilo dednih deležev in deležev ob razvezi iz naslova nepremičnin, refinanciranje stanovanjski kreditov pri drugih finančnih organizacijah, pridobivanje soglasij za gradnjo ali prenovo nepremičnin, komunalno opremljanje zemljišč in ostali nameni, ki prispevajo k povečanju vrednosti nepremičnine (asfaltiranje, tlakovanje dostopnih poti ali dvorišča).

Odplačilna doba

Tudi odplačilna doba kredita je močno vezana na vrsto kredita:

- Potrošniški krediti; doba odplačevanja lahko znaša od treh mesecev pa do šestih let. Odvisna je tudi od minimalne anuitete, ki praviloma znaša za kratkoročne kredite več kot 10.000 SIT, oziroma več kot 15.000 SIT za dolgoročne kredite.
- Investicijski krediti; doba odplačevanja lahko znaša od enega leta pa do petnajstih let. V zadnjem času so določene banke oblikovale tudi ponudbo dvajsetletnih investicijskih kreditov, ki pa so trenutno še bolj izjema. Doba plačevanja je odvisna tudi od minimalne anuitete, ki praviloma znaša več kot 20.000 SIT.

Višina kredita

Višina kredita je ne glede na vrsto ali namen kredita v največji meri odvisna od kreditne sposobnosti oziroma bonitete kreditojemalca. Pomembna je tudi oblika zavarovanja. Pri investicijskih kreditih praviloma velja, da banka ne kreditira celotne

²⁸Največ takšnih kreditov je tako imenovanih avtomobilskih kreditov, se pravi potrošniških kreditov, ki so usmerjeni v nakup avtomobilov. Ostali namenski potrošniški krediti so lahko za nakup pohištva, različne opreme, počitniških potovanj in podobno.

vrednosti nepremične, kadar se nepremičnina kupuje (npr. banka kreditira maksimalno 80% vrednosti nepremičnine, kadar se nepremičnina kupuje).

Obrestovanje in nadomestila

V praksi obstajajo trije različni načini obrestovanja kreditov:

- Obrestovanje z nominalno obrestno mero je v veljavi od julija 2002 dalje, vendar zgolj za kredite do enega leta. Obresti se obračunavajo na linearen način.
- Obrestovanje s TOM²⁹ in določenim realnim pribitkom (npr. TOM + 5,25). Obresti se obračunavajo na konformni način.
- Obrestovanje z devizno klavzulo, na primer DK + 5,25. Devizna klavzula pomeni, da je glavnica indeksirana na tujo valuto, tako da je njena vrednost v domači valuti odvisna od trenutnih deviznih tečajev. V primeru, da vrednost domače valute napram tuji valut letno izgubi 4,5 procenta, bi tako imeli nominalno obrestno mero 9,75% ($4,50 + 5,25 = 9,75$). Poleg fiksnega pribitka (v našem primeru 5,25%) na valutno klavzulo pa v praksi obstaja tudi variabilni pribitek, ki se izraža kot Euribor³⁰ + 2,75%. Euribor se praviloma spreminja kvartalno ali polletno (npr. Euribor = 3,50). Do nominalne obrestne mere pridemo tako s seštevkom vseh treh postavk ($4,50 + 3,50 + 2,75 = 10,75\%$).

Obrestne mere se spreminjajo v skladu z vsakokrat veljavnim Sklepom o obrestnih merah posameznih bank. Banke kredite revalorizirajo v višini, rokih in na način, ki je tudi določen z veljavnim sklepom o obrestnih merah bank.

Nadomestila predstavljajo stroške, ki jih banke zaračunavajo komitentom za odobritve kreditov. Tudi višina nadomestila je določena v vsakokratnem veljavnem

²⁹ TOM – temeljna obrestna mera, je letna obrestna mera za ohranjanje vrednosti denarnih obveznosti in terjatev v domačem denarju. TOM določi Banka Slovenije zadnji delovni dan v mesecu in začne veljati s prvim koledarskim dnevom v naslednjem mesecu. Letna TOM se izračuna iz mesečne TOM na dve decimalni mesti na konformni način ter z upoštevanjem dejanskega števila dni v mesecu in letu. Od januarja 1999 dalje se mesečna TOM računa kot aritmetično povprečje mesečnih stopenj rasti cen življenjskih potrebščin v preteklih dvanajstih mesecih.

³⁰ Euribor – Euro Interbanking Offered Rate, je povprečje obrestnih mer, ki jih objavljajo določene banke na Euro področju za različne ročnosti (od 1 pa do 12 mesecev).

sklepu o tarifi nadomestil za storitve bank in se praviloma določi glede na poslovno sodelovanje kreditojemalca z banko.

Način odplačevanja

Amortizacija kredita oziroma amortizacijski načrt nam pove na kakšen način se bo določen kredit vrnil. Zneske, s katerimi kreditojemalec vrača kredit, v praksi običajno ne glede na dolžino obdobja med dvema zaporednima obrokom imenujemo anuiteta. Vsaka anuiteta je sestavljena iz dveh delov, iz obresti in dela glavnice, razdolžnine. V praksi se na določen način daje prednost obrestim. Ko kreditojemalec nakaže kreditodajalcu določen znesek, se iz njega najprej pokrijejo obresti (poleg njih tudi morebitni drugi stroški³¹), če kaj ostane se za razliko zmanjša stanje kreditojemalčevega dolga.

V praksi obstajata dva različna načina vračila kredita:

- obročni način, kjer se izhaja iz predpostavke o enakih razdolžninah in sprotnem dodajanju ustreznega zneska obresti. Anuiteta se tako z vsakim naslednjim plačilom zmanjšuje, saj je z vsakim plačilom vrnjen enak del glavnice kredita, kar manjša znesek obresti. Pri tem načinu kreditojemalec plača manj obresti, saj se glavnico ves čas enako hitro zmanjšuje. Likvidnostna obremenitev je za kreditojemalca na začetku največja in z plačili anuitet pada.
- Anuitetni način, kjer je anuiteta nespremenljiva. Znotraj anuitete se s plačili zmanjšuje delež obresti in povečuje delež razdolžnine. Pri tem načinu kreditojemalec plača več obresti, saj se glavnica na začetku zelo počasi zmanjšuje in predstavlja relativno velik delež v celotni anuiteti. Likvidnostna obremenitev pa je v tem primeru za kreditojemalca ves čas vračanja kredita enaka.

Kreditojemalec mora kredit odplačati v roku in na način, ki je določen v kreditni pogodbi. V praksi gre največkrat za odplačevanje z mesečnimi anuitetami, kjer so

³¹ Strošek odobritve kredita, stroški zavarovanja, stroški morebitnih opominov in podobno.

obremenitve za kreditojemalce ves čas vračanja kredita enake. Znotraj anuitete se spreminjata deleža obresti in razdolžnine. Obstajajo naslednji načini vračila:

- preko delodajalca ali Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje na podlagi upravno administrativne prepovedi na plačo ali pokojnino,
- preko trajnega naloga na tekočem računu,
- samostojno preko položnice.

Kot posebnost velja omeniti limit na tekočem računu, kjer se mora limit vrniti do zapadlosti le tega. Obresti limita se plačujejo mesečno.

Ob inflacijskih pogojih, ko je pri dolgoročni tolarskih kreditih, ki se obrestujejo na podlagi $TOM + x$, potrebna revalorizacija, je praktično nemogoče vnaprej izračunati amortizacijski načrt, v katerem je za vsa bodoča obdobja razviden pregled zneskov anuitet, obresti, razdolžnin in ostankov glavnice po posameznih plačilih. Pripravi se lahko le načrt spreminjanja realne vrednosti dolga, konkretne nominalne vrednosti pa se lahko izračuna samo za nazaj, ko so poznane dejanske revalorizacijske stopnje za minulo obdobje.

Pri kreditih, ki se obrestujejo na podlagi valutne klavzule $DK + x$, pa se amortizacijski načrt lahko zelo enostavno in pregledno pripravi, saj so zneski anuitet, obresti, razdolžnin in ostankov glavnice po posameznih plačilih izraženi nominalno v tuji valuti. Do konkretnih vrednosti v domači valuti pridemo na podlagi preračunov tečajev, ki so določeni v pogodbi³².

Zavarovanje

Zavarovanje kredita je ena najpomembnejših determinant kredita in je namenjeno poplačilu bančnih terjatev, ki nastanejo kot posledica neodplačevanja kredita. Kredit mora kreditojemalec zavarovati za celotno dobo odplačevanja kredita. Za zavarovanje kredita se kreditojemalec odloči za:

³² Seveda tudi v tem primeru ne moremo vnaprej podati točnih zneskov v domači valuti, saj tečaji v prihodnosti niso znani. Pogodba določa zgolj na podlagi katerega tečaja se zneski preračunavajo (srednji tečaj BS, podjetniški tečaj določene banke, menjalniški tečaj določene banke in podobno).

- Plačilo zavarovalne premije pri zavarovalnicah, s katerimi imajo banke sklenjene pogodbe,
- Z zastavo denarnih sredstev; kreditojemalec, ki razpolaga z denarnimi sredstvi, lahko le ta zastavi za zavarovanje kredita. Zastavitelj je lahko tudi tretja oseba. Višina za zavarovanje potrebnih denarnih sredstev je določena na podlagi varnostnih količnikov, ki so opredeljeni kot razmerje med zastavljenimi denarnimi sredstvi in kreditom. Določeni so glede na ročnost kredita in vrsto denarnih sredstev. Ročnost zastavljenih sredstev mora biti usklajena z ročnostjo kredita.
- Z zastavo vrednostnih papirjev; vrednostne papirje lahko zastavi kreditojemalec ali tretja oseba, ki razpolaga z vrednostnimi papirji, primernimi za zavarovanje kredita. Tudi tu je višina zastavljenih vrednostnih papirjev določena na podlagi varnostnih količnikov, ki so opredeljeni kot razmerje med vrednostjo zavarovanja in glavnico kredita. Določeni so glede ročnosti, višine kredita in primernostjo vrednostnega papirja, ki je pogojena z njegovimi lastnostmi.
- Z zastavo nepremičnine; kreditojemalec lahko zastavi bremen prosto nepremičnino, ki je že v njegovi lasti, ali nepremičnino, ki jo s kreditom kupuje. Glede postopkov zastave nepremičnin se banke med seboj razlikujejo. V vsakem primeru pa je pomembna vrednost nepremičnine, ki se zastavlja in možnost formalne ureditve hipotekarnega zavarovanja.³³
- S solidarnim poroštvom dveh kreditno sposobnih porokov; kreditno sposoben porok je tisti, katerega plača še omogoča bremenitev z anuiteto v isti višini, kot jo ima kreditojemalec.

Vse stroške zavarovanja plača kreditojemalec sam. Banke po presoji zahtevajo tudi dodatna zavarovanja.

Dovoljena prekoračitev stanja na tekočem računu – limit

Banke komitentu, ki odpre tekoči račun in prične nanj prijemat redne mesečne prilive, pravilom odobrijo osnovni limit na tekočem računu od višine 30.000 SIT. Za

³³ Vrednost nepremičnine se dokazuje s sklenjeno pogodbo ali cenitvijo sodno zapriseženega cenilca. Vseh nepremičnin ni možno takoj hipotekarno zavarovati zaradi neurejenih zadev v zemljiški knjigi ali zaradi neurejenih plomb, ki so vezane na določeno nepremičnino.

osnovni limit komitentu ni potrebno sklepati posebne pogodbe. Ta limit ni zavarovan in zanj se tako tudi ne plačajo stroški odobritve limita.

Za izredni limit na tekočem računu lahko komitent zaprosi po treh rednih mesečnih prilivih na tekoči račun.³⁴ Poleg rednih mesečnih prilivov je pogoj za pridobitev izrednega limita korektno poslovanje s tekočim računom, kar pomeni, da na tekočem računu ni bilo nedovoljenega negativnega stanja. Izredni limiti se odobravajo za dobo do 12 mesecev. Za izredni limit se sklene posebna pogodba, ki banki omogoča zavarovanje limita. Izredni limit je lahko zavarovan z zastavo denarnih sredstev, z zastavo vrednostnih papirjev ali pri zavarovalnici. Banke obrestujejo limit na tekočem računu z vsakokrat veljavnim sklepom o obrestnih merah banke. Za odobritev izrednega limita se plača nadomestilo.

Posebne ponudbe

Poleg vseh vrst kreditov in limita na tekočem računu se na slovenskem bančnem prostoru pojavljajo tudi posli, ki se sklenejo zaradi skupnega interesa poslovnega partnerja in banke. Zaradi skupnega interesa se prilagodijo obrestne mere in stroški odobritve. Ti posli odstopajo od vseh ostalih standardnih poslov tudi po načinu izvedbe in zavarovanja ter so tako bolj podobni poslom, ki jih poznamo pri poslovanju s podjetji.

6.2. Pregled ponudbe kreditov in povpraševanje po bančnih kreditih v Sloveniji

V tem poglavju bom predstavil osnovne značilnosti ponudbe kreditov v Sloveniji. Na podlagi podatkov sedmih izbranih³⁵ bank bom prikazal pregled obrestnih mer in stroškov odobritve za tri glavne produkte na področju kreditiranja prebivalstva, kot so bili v juliju 2002. Sledi pregled agregatnih podatkov finančnega trga o cenah kreditov prebivalstvu skozi daljše obdobje in povpraševanja po bančnih kreditih v Sloveniji.

³⁴ Pologi so izvzeti. Štejejo le prilivi iz naslova plače in nadomestil plače.

6.2.1. Ponudba kreditov

Kot sem omenil že v prejšnjem poglavju, obstajajo v Sloveniji pri poslovanju z občani trije glavni produkti, ki jih banke knjižijo kot svoje naložbe:

- potrošniški kredit (namenski ali nenamenski),
- investicijski kredit (namenski),
- limit na tekočem računu.

Od dvajsetih bank večina ponuja vse tri produkte. Izjema je le Faktor banka, ki ne ponuja, limita na tekočem računu, saj ne ponuja tekočega računa.

6.2.1.1. Pregled obrestnih mer

Obresti so najbolj klasičen strošek, ki je pomemben pri odločitvi, katera banka je za posameznega kreditojemalca najbolj ugodna.

Potrošniški kredit

Kot sem že omenil, obstajata dve vrsti potrošniških kreditov, namenski in nenamenski. Razlika je zgolj v tem, da se pri namenskem kreditu preverja poraba sredstev oziroma se sredstva nakažejo direktno za namen in ne na tekoči račun kreditojemalca. Najbolj pogosti namenski krediti so za nakup avtomobilov, povišstva, plačilo počitnic in podobno. Preveriti ponudbo na tem segmentu je najtežje, saj ta ni transparentna, ker se vsaka banka posebej dogovarja s prodajalci različnega blaga za namensko kreditiranje kupcev tega blaga. Ročnost namenskih kreditov je od 6 mesecev pa tudi do 5 let. Prav tako so lahko različne tudi cene. Poznani so primeri od TOM + 0% pa do DK + 8,00%. Ti krediti so po navadi najbolj ugodni potrošniški krediti, saj prodajalci blaga pogosto subvencionirajo del obrestne mere ali del drugih stroškov banki, zato da je ponudba financiranja atraktivnejša in tako tudi prodaja blaga bolj uspešna.

³⁵ Tu sem izbral 3 večje slovenske banke (Abanka, Banka Celje, Gorenjska banka), ki so bile ali pa so v fazi prevzemanja s strani tujcev (Banka Koper, NLB, SKB) in HYPO AA Bank, ki je bila od ustanovitve dalje v tuji lasti. Za vse banke razen za HYPO AA Bank je značilno, da imajo dobro razširjeno mrežo bančnih okenc.

Ponudba potrošniških nenamenskih kreditov je bistveno bolj transparentna in izenačena. Nenamenske kredite lahko delimo na dolgoročne in kratkoročne.

Tabela 6: Pregled obrestnih mer nekaterih slovenskih bank za nenamenske kratkoročne kredite v juliju 2002

	Do 3 mesecev	Do 6 mesecev	Do 12 mesecev
Abanka	11,00	11,30	11,60
Banka Celje	11,25	11,25	11,25
Banka Koper	10,80	10,80	11,30
Gorenjska banka	11,40	11,40	11,40
Hypo AA Bank	11,50	11,50	12,00
NLB	11,25	11,25	11,25
SKB	11,05	11,05	11,55

Vir: Internet.

Kot vidimo iz zgornje tabele, je ponudba izbranih bank relativno izenačena. Odstopanja po posameznih ročnostih so manjša od 1 odstotne točke. Kot vidimo je konkurenca na bančnem trgu pri poslovanju s fizičnimi osebami dokaj huda.

Tabela 7: Pregled obrestnih mer nekaterih slovenskih bank za nenamenske dolgoročne kredite v juliju 2002

	Do 2 let	Do 3 let	Do 4 let	Do 5 let
Abanka	TOM + 5,50	TOM + 6,25	TOM + 6,25	TOM + 6,25
Banka Celje	TOM + 5,75	TOM + 6,50	TOM + 6,50	TOM + 6,50
Banka Koper	TOM + 5,50	TOM + 5,50	TOM + 5,50	TOM + 5,50
Gorenjska banka	TOM + 5,60	TOM + 6,50	TOM + 6,50	TOM + 6,50
Hypo AA Bank	TOM + 5,20	TOM + 5,20	TOM + 5,70	TOM + 6,00
NLB	TOM + 5,75	TOM + 6,50	TOM + 6,50	TOM + 6,50
SKB	TOM + 5,00	TOM + 5,75	TOM + 5,75	TOM + 6,50

Vir: Internet.

Tudi pri dolgoročnih nenamenskih kreditih lahko opazimo veliko izenačenost obrestnih mer izbranih bank. Banke različno dvigujejo obrestne mere glede na daljšo ročnost, kljub temu pa vidimo, da nikjer ni bistvenih razlik. Malenkostno odstopa zgolj Banka Koper z relativno ugodno ponudbo v razredu najdaljše ročnosti do 5 let.

Investicijski kredit

Investicijski kredit je tisti kredit, ki se porabi za nakup nepremičnine, kot je opredeljeno v prejšnjem poglavju. Za investicijske kredite je značilno, da so daljših ročnosti, tudi do 20 let.

Tabela 8: Pregled obrestnih mer nekaterih slovenskih bank za investicijske (stanovanjske) kredite v juliju 2002

	Do 5 let	Do 10 let	Do 15 let	Do 20 let
Abanka	TOM + 4,75	TOM + 5,00	TOM + 5,25	
Banka Celje	TOM + 4,50	TOM + 5,20	TOM + 5,70	TOM + 6,20
Gorenjska banka	TOM + 5,10	TOM + 5,10	TOM + 5,30	TOM + 6,00
Hypo AA Bank	Euribor + 2,75	Euribor + 3,25	Euribor + 4,00	Euribor + 4,50
NLB	TOM + 4,00	TOM + 4,50	TOM + 5,00	TOM + 5,50
SKB	TOM + 4,25	TOM + 4,50	TOM + 5,00	TOM + 5,50
Volskbank	Euribor + 3,30	Euribor + 3,50	Euribor + 3,70	

Vir: Internet

Pri ponudbi investicijskih kreditov opazimo večje razlike, kot pa pri potrošniških kreditih. Kot vidimo vse banke ne nudijo kreditiranja daljšega od 15 let. Pri preverjanju ponudbe v praksi ugotovimo, da tudi banke, ki imajo v svoji ponudbi 20 letne kredite, skrbno izberejo komitente, ki jim ta produkt ponudijo. Naslednja značilnost, ki je razvidna iz tabele, je, da se cene veliko bolj razlikujejo med posameznimi bankami, kot pa se v primeru potrošniških kreditov. Določene banke nudijo investicijske kredite na Euribor klavzulo, kar je ta trenutek vsekakor bolj ugodno kot pa na TOM. In zadnja ugotovitev, ki pa je tudi ne moremo prezreti, je

dejstvo, da je nivo obrestnih mer za investicijske kredite ne glede na daljšo ročnost teh kreditov nižji od potrošniških kreditov.

Limit na tekočem računu

Že samo ime tega produkta nam dosti pove o njegovi vsebini. Ko posameznik v banki odpre tekoči račun,³⁶ mu banka praviloma hkrati odobri avtomatski limit v višini 30.000 SIT. Avtomatski zato, ker ni vezan na noben organ v banki, ki bi to naložbo odobril, prav tako pa običajno tudi ni zavarovan. Limit kot tak naj bi imel funkcijo, da posameznik v izrednih³⁷ trenutkih pride do likvidnostnih sredstev za servisiranje svojih potreb oziroma obveznosti. V primeru, da so te potrebe večje, lahko posameznik zaprosi za večji limit. Maksimalni možen limit je praviloma trikratnik mesečnih prihodkov posameznika in se odobrava za ročnost do enega leta.

Tabela 9: Pregled obrestnih mer nekaterih slovenskih bank za limite na tekočem računu v juliju 2002.

	Obrestne mere
Abanka	18,50%
Banka Celje	15,50%
Gorenjska banka	15,50%
Hypo AA Bank	14,50%
NLB	14,80%

Vir: Internet

Kot vidimo iz tabele, so obresti limitov na tekočih računih pri izbranih slovenskih bankah zelo izenačene. Izstopa le Abanka, pri kateri so obresti limita na tekočih računih za vsaj tri odstotne točke višje. V primerjavi s tabelo številka pet pa se lepo vidi, da so obrestne mere za kratkoročne kredite bistveno nižje kot obrestne mere za limite na tekočih računih, in to za več kot dvajset odstotkov.

³⁶ V bližnji prihodnosti se bodo tudi ti računi imenovali transakcijski računi, tako kot pri podjetjih.

6.2.1.2. Pregled stroškov odobritve

Poleg stroška obresti igra pomembno vlogo tudi strošek odobritve kredita. Krajša kot je doba kreditiranja, večji delež stroškov predstavljajo stroški odobritve v vseh stroških, ki jih ima kreditojemalec z najetjem kredita.

Gotovinski kredit

Tabela 10: Pregled stroškov odobritve nekaterih slovenskih bank za kratkoročne in dolgoročne nenamenske kredite v juliju 2002.

	V %	Min. v SIT	Max. v SIT
Banka Celje	/	2.000 – 11.000	4.500 – 40.000
Hypo AA Bank	1,00	5.000 – 10.000	/
NLB	1,00	3.000 – 10.000	10.000 – 25.000
SKB	1,50	3.000 – 5.000	15.000 – 30.000

Vir: Internet

Že kratek pregled tabele nam pokaže, da se stroški odobritve med posameznimi bankami razlikujejo bolj kot pa obrestne mere. Vsekakor velja, da manjši kot je najeti kredit, bolj pomembni postanejo stroški odobritve.

³⁷ Če se to dogaja redno, potem je veliko boljše pridobiti kredit, saj je ta cenejši.

Investicijski kredit

Tabela 11: Pregled stroškov odobritve nekaterih slovenskih bank za investicijske (stanovanjske) kredite v juliju 2002.

	V %	Min. v SIT	Max. v SIT
Banka Celje	2,00	11.000	50.000
Hypo AA Bank	1,50	15.000	/
NLB	1,20	20.000	42.000
SKB	1,50	5.000	30.000

Vir: Internet

Tudi pri investicijskih kreditih so razlike med posameznimi bankami relativno velike in pomemben dejavnik pri odločanju, katera banka je najugodnejša.

Limit na tekočem računu

Tabela 12: Pregled stroškov odobritve nekaterih slovenskih bank za limit na tekočem računu v juliju 2002.

	Strošek odobritve do 6 mesecev	Strošek odobritve do 12 mesecev
Abanka	1,00%	2,00%
Banka Celje	1,00% min 3.600 SIT max 15.000 SIT	1,00% min 3.600 SIT max 15.000 SIT
Gorenjska banka	0,50% min 1.850 SIT max 5.500 SIT	0,50% min 1.850 SIT max 5.500 SIT
Hypo AA Bank	1,50% min 2.000 SIT max 15.000 SIT	1,50% min 2.000 SIT max 15.000 SIT
NLB	0,00%	0,00%

Vir: Internet

Tudi pri pregledu stroškov odobritve limita na tekočem računu opazimo pri izbranih bankah velike razlike. Zanimiva je ugotovitev, da največja slovenska banka ne zaračunava nadomestila za odobritev limita na tekočem računu.

Pri vseh produktih so tako obrestne mere kot stroški odobritve zelo izenačeni, kar kaže na veliko konkurenco pri kreditiranju fizičnih oseb. Zanimivo je, da tuje banke praktično ne konkurirajo s ceno. Edina izjema so v določenem delu investicijski (stanovanjski) krediti. Banke v tuji lasti tako še vedno izkoriščajo možnost doseganja višjih cen na slovenskem bančnem trgu.

6.2.2. Agregatni podatki finančnega trga o cenah kreditov prebivalstvu

Tabela 13: Pregled povprečnih deklariranih obrestnih mer slovenskih bank (tolarska revalorizacijska klavzula)

	Potrošniški krediti v %			Investicijski krediti v %			TOM
	R	razpon	N	R	razpon	N	
1993	19,3	3,1	47,2	14,9	1,4	41,7	22,4
1994	16,3	2,1	38,2	13,8	2,2	35,2	18,7
1995	13,0	1,4	22,4	12,4	1,8	21,8	8,2
1996	10,7	1,1	21,5	11,1	1,9	21,9	9,7
1997	8,9	1,6	18,5	9,9	1,1	19,6	8,8
1998	5,5	0,3	14,5	7,1	1,2	16,3	8,5
1999	4,1	0,2	10,7	5,8	1,0	12,4	6,3
2000	4,2	0,2	13,6	5,8	1,0	15,4	9,1
2001	4,5	0,2	13,5	5,7	0,9	14,8	8,6

Vir: Bilten Banke Slovenije, maj 2002.

Povprečne obrestne mere (R) so izračunane na podlagi poročil bank o najnižjih in najvišjih deklariranih obrestnih merah. Povprečne obrestne mere so ponderirana aritmetična sredina sporočenih obrestnih mer. Obrestni razpon (razpon) nam pove, za koliko odstotnih točk se povprečna minimalna in povprečna maksimalna obrestna mera razlikujeta od povprečne obrestne mere³⁸. Nominalna obrestna mera (N) je skupna letna obrestna mera.

³⁸ Povprečna minimalna in povprečna maksimalna obrestna mera v tabeli nista izrecno podani, lahko pa ju izračunamo: $R_{min} = R - \text{razpon}$; $R_{max} = R + \text{razpon}$.

Iz tabele 13 lahko vidimo, da so obrestne mere tako za potrošniške kot investicijske kredite padale vse od leta 1993 pa do leta 1999, ko so bile najnižje nasploh. To lahko obrazložimo s padanjem TOM-a, saj je bil tudi ta v letu 1999 najnižji. V letih 2000 in 2001 pa so obrestne mere višje, vendar še vedno pod nivojem iz leta 1998. Prav tako je iz leta v leto padal tudi razpon, vendar pri potrošniških hitreje in na nižje nivoje kot pri investicijskih kreditih. To pomeni, da je konkurenca pri potrošniških kreditih bistveno hujša ter obrestne mere zelo izenačene, kar pa nam potrdi že kratek pregled cen potrošniških kreditov v prejšnjem poglavju. Zanimiv je tudi podatek, da so bili investicijski krediti v letih od 1993 do 1995 cenejši od potrošniških kreditov. Od leta 1996 dalje je ta slika ravno obratna in logična, saj so investicijski krediti daljših ročnosti od potrošniških.

6.2.3. Povpraševanje po bančnih kreditih v Sloveniji

Prebivalstvo se lahko pri razdelitvi dohodka odloča med trošenjem in varčevanjem. Ko je razpoložljivi dohodek višji od trošenja, prebivalstvo varčuje, v nasprotnem primeru pa pride do zadolževanja oziroma do najemanja kreditov. V teoriji je povpraševanje po posojilih običajno določeno z obrestnimi merami posojil in s stroški alternativnih virov sredstev ter z gospodarsko aktivnostjo. Konkretno sta se s tem vprašanjem v Sloveniji ukvarjala že Mencinger (1997a, 1997b) in Delakorda (1997).

Mencinger je analiziral gibanje mase kreditov v Sloveniji in v tem okviru predvsem analizo povpraševanja prebivalstva po kreditih. Najpomembnejša ugotovitev njegove raziskave je bila, da so krediti prebivalstvu predvsem škodili gospodarski aktivnosti, in sicer takrat kadar so posojila omogočala oziroma spodbujala uvoz in substitucijo domače aktivnosti.

Delakordov osnovni namen raziskave je bil določiti spremenljivke, s katerimi bi lahko pojasnili gibanje kreditov v slovenskem gospodarstvu, saj je ocena funkcije povpraševanja po posojilih pomembna pri izvajanju denarne politike. Sklepna ugotovitev je bila, da je analiza povpraševanja po kreditih dejavnik poznavanja delovanja ekonomskih subjektov, ki je poleg vedenja, pomembnega za posojilno aktivnost poslovnih bank, pomembna tudi za delovanje denarne politike. Obnašanje

ekonomskih subjektov namreč ni moč razlagati povsem v skladu s teoretičnimi predpostavkami, ki govorijo o povpraševanju po kreditih, kar naj bi bilo le posledica gospodarske aktivnosti in obrestnih mer. V primeru Slovenije je potrebno upoštevati posebnosti, ki so značilne za tranzicijska in zelo majhna gospodarstva.

6.3. Značilnosti slovenskih bank pri kreditiranju prebivalstva

6.3.1. Podatki iz poslovnih poročil slovenskih bank

Tabela 14: Krediti prebivalstvu ter krediti pravnim in drugim osebam slovenskih bank v letu 2001.

	Kredit prebivalstvu (v mio SIT)	Kredit pravnim in drugim osebam (v mio SIT)	Delež kreditov prebiv. v vseh kred. (v %)
Abanka	33.082	110.531	23,04
Bank Austria CA	15.398	60.878	20,19
Banka Celje	31.010	97.111	24,20
Banka Domžale	10.358	16.305	38,85
Banka Koper	28.541	89.932	24,09
Banka Vipava	2.861	30.323	8,62
Banka Zasavje	5.910	14.015	29,66
Factor banka	2.351	16.556	12,43
Gorenjska banka	29.887	67.595	30,66
Hypo Alpe-Adria-Bank	2.781	21.492	11,46
Koroška banka	11.211	13.274	45,79
Krekova banka	13.531	28.280	32,36
NLB	152.496	471.169	24,45
NKBM	50.999	148.482	25,57
PBS	8.435	18.704	31,08
Probanka	2.879	35.185	7,56
SIB	5.208	17.024	23,43
SKB	31.668	138.892	18,57
SZKB	3.625	23.550	13,34
Volksbank-Ljudska banka	4.854	16.274	22,97
	447.085	1.435.572	23,75

Vir: Letna poročila slovenskih bank za leto 2001.

V zgornji tabeli vidimo primerjavo med velikostjo kreditov prebivalstvu in velikostjo vseh kreditov nebančnemu sektorju³⁹. Kot vidimo iz tabele, je delež kreditov prebivalstvu v primerjavi z ostalimi krediti največji v Koroški banki in znaša skoraj polovico, kar pomeni, da so krediti prebivalstvu v bilanci Koroške banke pomembna postavka. Ravno nasprotno bi lahko rekli za Probanko in Banko Vip, saj krediti prebivalstvu predstavljajo pri obeh bankah manj kot devet odstotkov vseh kreditov nebančnemu sektorju. Če pogledamo delež kreditov prebivalstvu v primerjavi z vsemi krediti v vseh slovenskih bankah, vidimo, da so manj kot četrtnina vseh kreditov krediti prebivalstvu. Ravno polovica bank je nad to vrednostjo, polovica pa pod. Krediti prebivalstvu pomenijo več kot 30 odstotkov vseh kreditov še v PBS, Krekovi banki in Gorenjski banki. Manj kot 15 odstotkov vseh kreditov pa beležijo krediti prebivalstvu v SZKB, Hypo-Alpe-Adria Bank, Factor banki in Banki Vip. Kot že izhaja iz teorije lahko tudi na primeru Slovenije vidimo, da je prebivalstvo tisti sektor, ki se relativno malo zadolžuje in v veliki meri ustvarja predvsem prihranke.

³⁹ Nebančni sektor tako delimo na kredite prebivalstvu in kredite pravnim in drugim osebam. Kot pravne osebe so mišljena podjetja in druge finančne organizacije. Pod pojmom druge osebe pa imam v mislih predvsem državo, saj so vse ostale osebe zanemarljivo majhne.

Tabela 15: Krediti prebivalstvu slovenskih bank v letu 2000 in 2001.

	Krediti prebivalstvu v letu 2001 (v mio SIT)	Krediti prebivalstvu v letu 2000 (v mio SIT)	stopnja Rasti (v %)
Abanka	33.082	28.937	14,32%
Bank Austria CA	15.398	11.335	35,84%
Banka Celje	31.010	30.397	2,02%
Banka Domžale	10.358	9.892	4,71%
Banka Koper	28.541	25.402	12,36%
Banka Vipava	2.861	2.763	3,55%
Banka Zavrje	5.910	5.783	2,20%
Factor banka	2.351	650	261,69%
Gorenjska banka	29.887	29.954	-0,22%
Hypo Alpe-Adria-Bank	2.781	1.608	72,95%
Koroška banka	11.211	10.791	3,89%
Krekova banka	13.531	13.598	-0,49%
NLB	152.496	140.605	8,46%
NKBM	50.999	47.505	7,36%
PBS	8.435	8.220	2,62%
Probanka	2.879	2.487	15,76%
SIB	5.208	5.177	0,60%
SKB	31.668	33.190	-4,59%
SZKB	3.625	3.769	-3,82%
Volksbank-Ljudska banka	4.854	4.274	13,57%
	447.085	416.337	7,39%

Vir: Letna poročila slovenskih banka za leto 2001.

Kot vidimo iz zgornje tabele, sedem največjih slovenskih bank⁴⁰ predstavlja več kot 80% vseh kreditov prebivalstvu v letu 2001. Slovenski bančni trg je tako na področju kreditiranja prebivalstva zelo koncentriran. Kljub temu da je bila rast določenih bank iz skupine sedmih največjih negativna, ni bil delež sedmih največjih bank v letu 2000 nič večji in je prav tako znašal malenkost nad 80% vseh kreditov prebivalstvu v letu 2000. Največjo rast kreditov prebivalstvu v letu 2001 glede na leto 2000 je zabeležila Faktor banka, in to več kot 250%. Ne glede na to, da je Faktor banka imela licenco za opravljanje teh poslov že v letu 2000, so se jih očitno v veliki meri lotili v letu 2001. Omembe vredno rast so beležile še Hypo-Alpe-Adria Bank, Bank Austria CA, Abanka, Banka Koper, Probanka in Volksbank-Ljudska banka in to vse nad 10

odstotki glede na preteklo leto. Zanimivo, da so negativno rast beležile kar štiri banke; SKB, SZKB, Krekova banka in Gorenjska banka. Bančni krediti prebivalstvu pa so se v Sloveniji povečali v letu 2001 glede na leto 2000 za 7,39 odstotkov. Glede na to, da je bila povprečna revalorizacija kreditov na TOM (revalorizacija na podlagi mesečnih vrednosti TOM) v letu 2001 znašala 8,63 odstotkov, lahko rečemo, da so se realno celo zmanjšali glede na preteklo leto⁴¹.

Tabela 16: Krediti prebivalstvu slovenskih bank v letu 2001 glede na bilančno vsoto.

	Kredit prebivalstvu v letu 2001 (v mio SIT)	Bilančna vsota v letu 2001 (v mio SIT)	Delež kred. preb. v bilančni vsoti (v %)
Abanka	33.082	255.358	12,96%
Bank Austria CA	15.398	128.492	11,98%
Banka Celje	31.010	226.470	13,69%
Banka Domžale	10.358	61.693	16,79%
Banka Koper	28.541	243.961	11,70%
Banka Vipava	2.861	69.622	4,11%
Banka Zasavje	5.910	36.848	16,04%
Factor banka	2.351	33.010	7,12%
Gorenjska banka	29.887	206.840	14,45%
Hypo Alpe-Adria-Bank	2.781	37.745	7,37%
Koroška banka	11.211	55.492	20,20%
Krekova banka	13.531	77.194	17,53%
NLB	152.496	1.367.996	11,15%
NKBM	50.999	463.093	11,01%
PBS	8.435	74.521	11,32%
Probanka	2.879	63.823	4,51%
SIB	5.208	38.613	13,49%
SKB	31.668	389.061	8,14%
SZKB	3.625	57.990	6,25%
Volksbank-Ljudska banka	4.854	39.371	12,33%
	447.085	3.927.193	11,38%

Vir: Letna poročila slovenskih bank za leto 2001

⁴⁰ Te banke so NKB, NKBM, SKB, Abanka, Banka Celje, Banka Koper in Gorenjska banka.

⁴¹ Podatek za povprečno revalorizacijo na TOM je bil izračunan na podlagi podatkov iz Biltena Banke Slovenije (maj 2002). Ta trditev temelji na predpostavki, da se velika večina kreditov prebivalstvu revalorizira s TOM in ne z devizno klavzulo.

Kreditni prebivalstvu slovenskih bank predstavljajo dobrih 11 odstotkov celotne bilančne vsote vseh slovenskih bank v letu 2001. Banka, ki najbolj odstopa od te številke navzgor, je Koroška banka, pri kateri kreditni prebivalstvu predstavljajo več kot 20 odstotkov bilančne vsote. To nas niti ne preseneča, saj smo videli, da so kreditni prebivalstvu in kreditni pravnim in drugim osebam v primeru Koroške banke skoraj enaki. Banke, pri katerih kreditni prebivalstvu predstavljajo več kot 15 odstotkov celotne bilančne vsote, so še Krekova banka, Banka Zasavje in Banka Domžale. Banka Vipa in Probanka sta tisti banki, pri katerih kreditni prebivalstvu zavzemajo najmanjši delež v bilančni vsoti, saj znaša komaj nekaj nad 4 odstotki. Banke, pri katerih kreditni prebivalstvu zavzemajo manj kot 8 odstotkov celotne bilančne vsote, pa so še SZKB, Hypo-Alpe-Adria Bank in Factor banka. Te številke nas niti ne presenečajo ob dejstvu, da vsi kreditni slovenskih bank nebančnemu sektorju v letu 2001 predstavljajo manj kot 48 odstotkov celotne bilančne vsote vseh slovenskih bank. Tudi pri tej tabeli se zopet kaže dejstvo, da je prebivalstvo tisti sektor, ki se relativno malo zadolžuje in v veliki meri ustvarja predvsem prihranke.

Tabela 17: Razmerje med krediti prebivalstvu in depoziti prebivalstva v Sloveniji v letu 2001.

	Kredit prebivalstvu v letu 2001 (v mio SIT)	Depoziti prebival. v letu 2001 (v mio SIT)	Delež kreditov v primerjavi z dep. (v %)
Abanka	33.082	104.722	31,59%
Bank Austria CA	15.398	36.405	42,30%
Banka Celje	31.010	92.735	33,44%
Banka Domžale	10.358	40.584	25,52%
Banka Koper	28.541	131.648	21,68%
Banka Vipava	2.861	30.810	9,29%
Banka Zavarje	5.910	19.081	30,97%
Factor banka	2.351	715	328,81%
Gorenjska banka	29.887	97.419	30,68%
Hypo Alpe-Adria-Bank	2.781	2.743	101,39%
Koroška banka	11.211	29.929	37,46%
Krekova banka	13.531	45.536	29,71%
NLB	152.496	630.893	24,17%
NKBM	50.999	240.392	21,21%
PBS	8.435	42.983	19,62%
Probanka	2.879	11.584	24,85%
SIB	5.208	7.227	72,06%
SKB	31.668	138.327	22,89%
SZKB	3.625	17.532	20,68%
Volksbank-Ljudska banka	4.854	9670	50,20%
	447.085	1.730.935	25,83%

Vir: Letna poročila slovenskih bank za leto 2001.

Zgornja tabela nam pokaže, kolikšen delež kreditov prebivalstvu slovenske banke financirajo z depoziti prebivalstva. Prebivalstvo je tako neto upnik bank. Tiste banke, katerih je ta delež relativno nizek, v veliki meri z depoziti prebivalstva financirajo kredite pravnim in drugim osebam. Pri vseh slovenskih bankah krediti prebivalstva pomenijo komaj nekaj več kot 25 odstotkov vseh depozitov prebivalstva pri slovenskih bankah. Banka Vipava je tista banka, pri kateri krediti prebivalstvu predstavljajo najmanjši delež depozitov prebivalstva. in to celo manj kot 10 odstotkov. Pod 20 odstotki pa je ta delež še v primeru PBS. Na drugi strani vidimo, da v primeru Faktor banke krediti prebivalstvu za več kot trikrat presegajo depozite

prebivalstva. To, da so krediti prebivalstvu večji kot depoziti prebivalstva, pa se izkaže samo še v primeru Hypo-Alpe-Adria Bank.

Vse predstavljene tabele v tem poglavju nam kažejo pomembnost in vlogo kreditiranja prebivalstva slovenskih bank. Kreditiranje prebivalstva sicer ni zanemarljivo, nima pa tako pomembnega deleža, kot bi si kdo mislil. Slaba četrtnina vseh kreditov nebančnemu sektorju in dobrih enajst odstotkov bilančne vsote vseh slovenskih bank sta številki, ki zahtevata določeno pozornost, vsekakor pa so druge postavke bilančne aktive slovenskih bank pomembnejše.

Tabela 18: Kratkoročni in dolgoročni krediti nekaterih slovenskih bank prebivalstvu v letih 2000 in 2001 ter delež dolgoročnih kreditov v vseh kreditih prebivalstvu nekaterih slovenskih bank v letih 2000 in 2001 v MIO SIT.

	2001		2000		2001	2000
	Kratkoročni	Dolgoročni	Kratkoročni	Dolgoročni	Delež dolg.	Delež dolg.
Banka Celje	17.014	19.336	15.613	19.814	53,19%	55,93%
Banka Domžale	4.352	5.051	7.566	3.430	53,72%	31,19%
Banka Koper	15.386	18.249	13.503	16.655	54,26%	55,23%
Banka Vipava	1.848	1.907	1.932	1.825	50,79%	48,58%
Factor banka	1.999	381	243	426	16,01%	63,68%
Gorenjska banka	13.751	17.370	12.329	18.913	55,81%	60,54%
Hypo Alpe-Adria-Bank	536	2.260	279	1.330	80,83%	82,66%
Krekova banka	7.266	8.801	6.813	9.111	54,78%	57,22%
NLB	31.902	141.441	20.171	97.866	81,60%	82,91%
NKBM	33.798	34.361	29.865	33.311	50,41%	52,73%
PBS	4.811	3.809	4.480	3.906	44,19%	46,58%
Probanka	1.149	1.730	1.032	1.455	60,09%	58,50%
SKB	18.588	21.891	19.195	23.664	54,08%	55,21%

Vir: Letna poročila slovenskih bank za leto 2001.

Prva informacija, ki nam jo kaže zgornja tabela, so vrednosti kratkoročnih in dolgoročnih kreditov nekaterih slovenskih bank v letih 2000 in 2001. Sami zneski nam ne pomenijo prav dosti razen primerjave med različnimi bankami v posameznem letu in razvoj v letu 2001 glede na preteklo leto. Kratkoročni krediti so se povečali pri vseh opazovanih bankah razen pri Banki Domžale, Banki Vipava in

SKB. Dolgoročni kredit pa so se zmanjšali glede na preteklo leto kar pri petih opazovanih bankah; Factor banki, Gorenjski banki, Krekovi banki, PBS in SKB.

Bolj zanimiv podatek je delež dolgoročnih kreditov v vseh kreditih prebivalstvu, saj ti zagotavljajo določene prihodke za daljše časovno obdobje. Pri večini opazovanih bank se ta delež giblje okoli polovice oziroma malo nad polovico. V tem primeru morajo banka kar slabo polovico kreditov prebivalstvu obnoviti v tekočem letu, če želijo, da ohranijo najmanj takšen volumen kreditov prebivalstvu, kot so ga imele v preteklem letu. Kot vidimo, v letu 2001 izstopa Factor banka, saj ima le 16 odstotkov vseh kreditov prebivalstvu dolgoročnih, medtem ko je pri Hypo Alpe Adria banka in NLB, ta delež preko 80 odstotkov.

V primerjavi z letom 2000 so se deleži dolgoročnih kreditov v vseh kreditih prebivalstvu zmanjšali pri vseh opazovanih bankah razen pri Banki Vipava, Probanki, in Banki Domžale, ki je naredila največji skok v povečanju deleža dolgoročnih v vseh kreditih prebivalstvu iz leta 2000 na 2001.

6.3.2. Podatki iz Biltena Banke Slovenije

Tabela 19: Krediti slovenskih bank prebivalstvu v MIO SIT

	Okvirni	St. rasti	Kratkor.	St. rasti	Dolgor.	St. rasti	Skupaj	St. rasti
1993	12.954		6.989		35.274		55.217	
1994	17.788	37%	8.402	20%	65.366	85%	91.557	66%
1995	26.287	48%	7.298	-13%	126.890	94%	160.475	75%
1996	32.996	26%	5.894	-19%	168.312	33%	207.202	29%
1997	40.336	22%	6.344	8%	194.128	15%	240.808	16%
1998	46.955	16%	7.902	25%	247.838	28%	302.695	26%
1999	57.897	23%	26.650	237%	351.401	42%	435.951	44%
2000	65.196	13%	32.210	21%	394.436	12%	491.842	13%
2001	73.832	13%	37.883	18%	420.489	7%	532.204	8%

Vir: Bilten Banke Slovenije, maj 2002.

Zgornja tabela nam prikazuje zneske kreditov prebivalstvu slovenskih bank v prikazanem obdobju po različnih ročnostih in stopnje rasti v posameznem letu glede

na preteklo leto. Kot vidimo, daleč največji delež v vseh kreditih prebivalstvu predstavljajo dolgoročni krediti, in sicer okoli 80 odstotkov vse od leta 1995 dalje. Zneski kratkoročnih kreditov so relativno majhni in znašajo bistveno pod 10 odstotki vseh kreditov. Ta podatek ne preseneča ob dejstvu, da so možne višine kratkoročnih kreditov glede na prihodke prebivalstva relativno majhne. Razliko predstavljajo okvirni krediti prebivalstvu, kamor štejemo predvsem limite na tekočih računih. Desno od stolpcev kreditov po posameznih ročnosti pa so prikazane stopnje rasti v posameznem letu za posamezno ročnost glede na preteklo leto.

V primerjavi bi izključil leti 1993 in 1994, saj je bila inflacija v teh letih visoka in v veliki meri vgrajena v rast kreditov, ki tako ne odražajo realne rasti. V ostalih letih je bila rast kreditov prebivalstvu različno visoka, od relativno visoke rasti v letih 1996, 1998 in 1999 do manjše rasti v letih 1997, 2000 in 2001. Kot izjema v visoki rasti glede na preteklo leto izstopa leto 1999. Krediti prebivalstvu so se v tem letu povečali za več kot 40 odstotkov, kratkoročni pa celo za več kot 200 odstotkov. Dejstvo je, da je bilo leto 1999 do neke mere prelomno, saj je bil v sredini tega leta uveden davek na dodano vrednost, ki je nadomestil takratni prometni davek. Trgovci različnega blaga so to spretno izkoriščali, prebivalstvo pa je svojo prekomerno potrošnjo v veliki meri financiralo z zadolževanjem pri poslovnih bankah. Zelo lep primer je bila prodaja avtomobilov, ki je bila v letu 1999 za več kot tretjino večja kot pa bo v letošnjem letu.

Kot vidimo iz tabele 19, podatki Banke Slovenije o višini kreditov prebivalstvu odstopajo od podatkov poslovnih bank, ki sem jih prikazal v prejšnjem poglavju. Razliko lahko poiščemo v različnem zajemanju in prikazovanju podatkov. Skoraj nobene razlike pa ni v primerjavi rasti med letoma 2000 in 2001.

Tabela 20: Krediti slovenskih bank prebivalstvu in podjetjem (v MIO SIT) ter delež kreditov prebivalstva v vseh kreditih slovenskih bank nedenarnemu⁴² sektorju.

	Prebivalstvo		Podjetja		Vsi krediti v SLO	Delež kred. Prebivalstvu
	Kredit	St. rasti	Kredit	St. rasti		
1993	55.217		154.812		217.786	25%
1994	91.556	66%	214.658	39%	318.719	29%
1995	160.474	75%	327.749	53%	503.533	32%
1996	207.201	29%	400.183	22%	626.996	33%
1997	240.807	16%	466.365	17%	759.297	32%
1998	302.694	26%	574.290	23%	961.287	31%
1999	435.950	44%	626.703	9%	1.187.399	37%
2000	491.841	13%	723.373	15%	1.368.576	36%
2001	532.203	8%	863.468	19%	1.578.198	34%

Vir: Bilten Banke Slovenije, maj 2002.

Zgornja tabela nam prikazuje zneske kreditov slovenskih bank prebivalstvu in podjetjem ter delež kreditov prebivalstvu v vseh kreditih slovenskih bank nedenarnemu sektorju. Če seštejemo kredite prebivalstvu in kredite podjetjem, ugotovimo, da ti skupaj predstavljajo veliko večino vseh kreditov. Ostaja nam le še država in druge finančne organizacije⁴³, katerih skupni delež v vseh kreditih se po posameznih letih giblje od treh pa do enajstih odstotkov. Do deset in več odstotkov je narasel šele v zadnjih letih s povečanjem zadolževanja tako države kot tudi drugih finančnih organizacij⁴⁴.

Iz tabele 20 je razvidno, da so bile stopnje rasti kreditov prebivalstvu večje ali pa vsaj podobne stopnjam rasti kreditov podjetjem. Kot izjemo v primerjavi stopenj rasti velja omeniti leto 1999. Razloge za takšno razliko pa lahko iščemo v vzrokih, ki so bili omenjeni že ob razlagi prejšnje tabele. Ker so bile stopnje rasti kreditov prebivalstvu večje ali pa vsaj enake stopnjam rasti podjetjem, se je tako seveda večal delež kreditov prebivalstvu v vseh kreditih slovenskih bank nedenarnemu sektorju. Le-ta je v slabem desetletju zrasel za skoraj deset odstotnih točk. Ob dejstvu, da je zrasel tudi delež kreditov državi in drugim finančnim organizacijam vidimo, da je delež

⁴² Nedenarni sektor predstavljajo podjetja, prebivalstvo in država. Denarni sektor pa so banke.

⁴³ Druge finančne organizacije predstavljajo hranilnice, hranilnokreditne službe in druge finančne institucije po SKIS.

kreditov podjetjem v vseh kreditih nedenarnemu sektorju v opazovanem obdobju padel za 16 odstotnih točk na 55 odstotkov.

Tabela 21: Krediti prebivalstvu in depoziti prebivalstva slovenskih bank (oboje v MIO SIT na zadnji dan v letu) ter razmerje med krediti prebivalstvu in depoziti prebivalstva slovenskih bank.

	Krediti	St. rasti	Depoziti	St. rasti	Kre/Dep
1992	22.012		151.916		14%
1993	55.217	151%	246.630	62%	22%
1994	91.557	66%	371.178	50%	25%
1995	160.475	75%	498.169	34%	32%
1996	207.202	29%	612.257	23%	34%
1997	240.808	16%	742.533	21%	32%
1998	302.695	26%	891.114	20%	34%
1999	435.951	44%	1.033.568	16%	42%
2000	491.842	13%	1.293.712	25%	38%
2001	532.204	8%	1.756.178	36%	30%

Vir: Bilten Banke Slovenije, maj 2002.

Zgornja tabela nam prikazuje volumen kreditov, ki so jih slovenske banke dale prebivalstvu, in volumen depozitov prebivalstva, ki so jih slovenske banke zbrale v posameznih letih. Kot vidimo, je bil delež kreditov v primerjavi z depoziti najmanjši leta 1992, saj je takrat znašal komaj 14 odstotkov. Drugače povedano, samo krediti prebivalstvu slovenskih bank v letu 1992 so znašali le 14 odstotkov depozitov prebivalstva v slovenskih bankah. Kot vidimo, je ta delež naraščal vse do leta 1999, v katerem so krediti slovenskih bank prebivalstvu znašali kar 42 odstotkov vseh depozitov prebivalstva v slovenskih bankah. Razlogi so seveda isti, kot sem jih že omenil pri razlagi tabele številka 18. Vse od leta 1992 so bile stopnje rasti kreditov prebivalstvu večje od stopnje rasti depozitov prebivalstva. V letih 2000 in 2001 pa je kreditiranje prebivalstva naraščalo po manjših stopnjah kot pa rast depozitov prebivalstva, tako da krediti prebivalstvu v letu 2001 predstavljajo 30 odstotkov vseh depozitov prebivalstva.

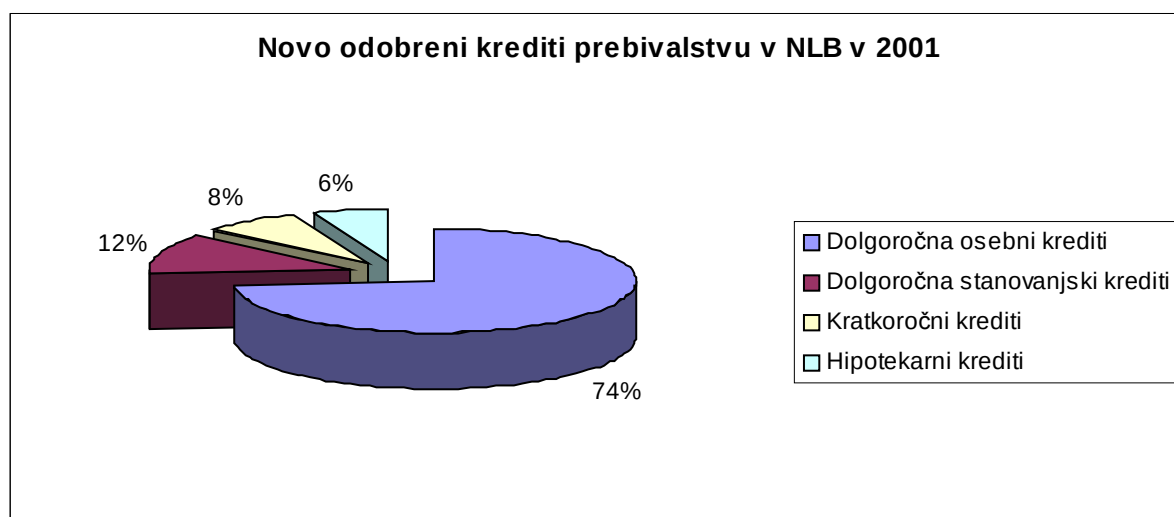
⁴⁴ Vir: Bilten Banke Slovenije, maj 2002.

Tudi ta tabela nam je tako še enkrat potrdila ugotovitve, ki so bile prikazane že v prejšnjem poglavju, da je prebivalstvo tisti sektor, ki več varčuje, kot pa se zadolžuje.

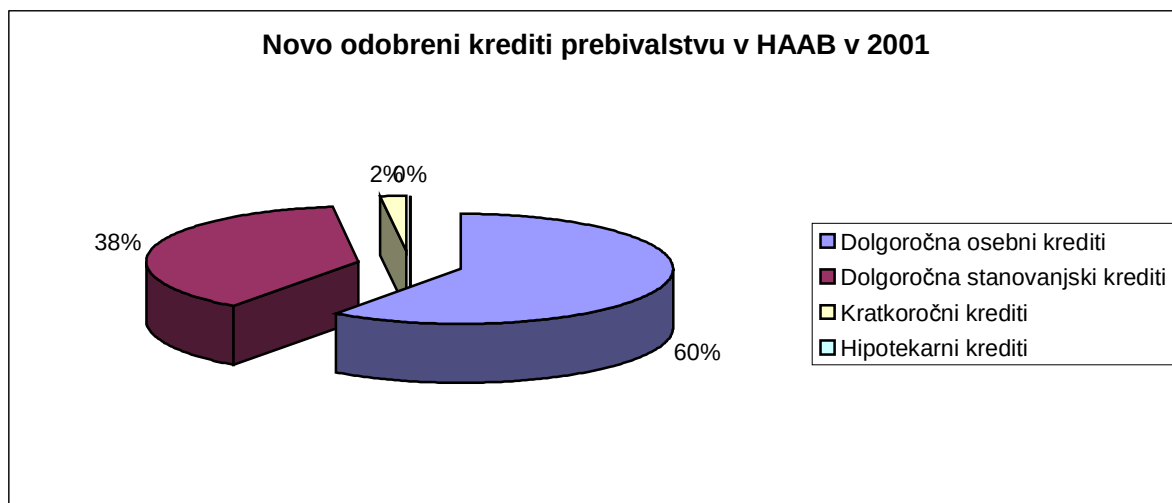
6.3.3. Značilnosti kreditiranja prebivalstva v Hypo Alpe-Adria-bank d.d.

Hypo Alpe-Adria-bank d.d. (HAAB) je ena najmlajših bank v Sloveniji, saj je bila ustanovljena koncem leta 1998, operativno pa je pričela poslovati šele v drugi polovici 1999. Kljub majhnosti in svoji kratki zgodovini pa svoje poslanstvo upravlja uspešno, saj dosega relativno največjo rast praktično na vseh področjih. Tu se bom osredotočil samo na kreditiranje prebivalstva v HAAB v primerjavi z dvema večjima slovenskima⁴⁵ bankama in podal nekaj glavnih ugotovitev.

Slika 4: Primerjava med novo odobrenimi krediti prebivalstvu v NLB in HAAB v 2001

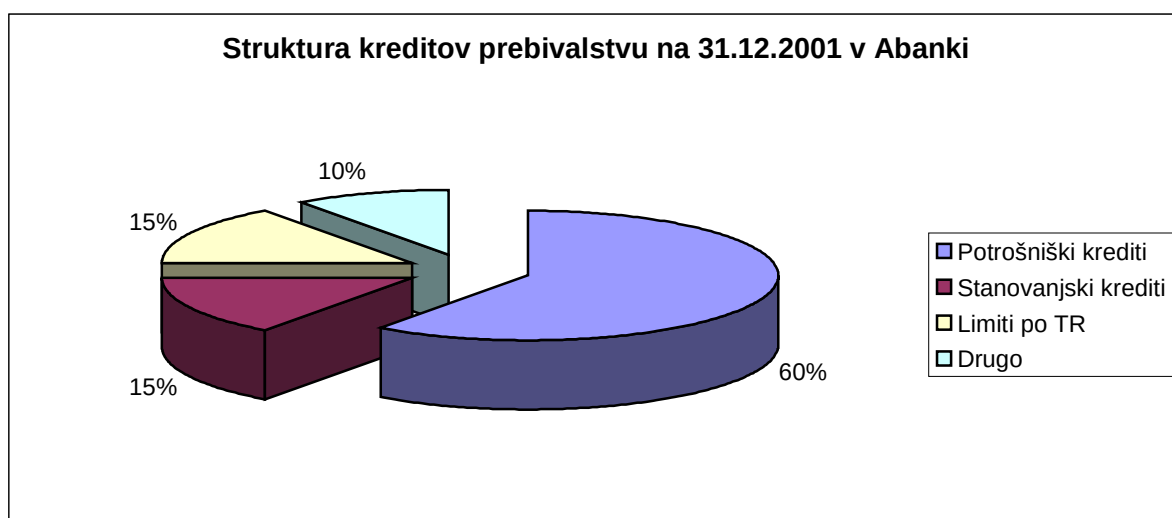
⁴⁵ V letu 2001 sta bili tako NLB kot Abanka v 100 odstotni slovenski lasti.

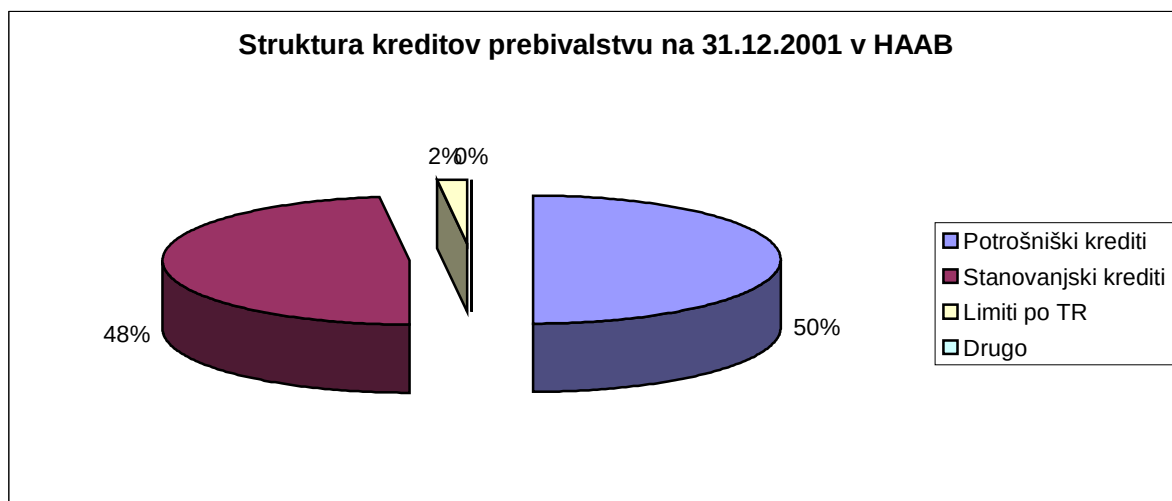

Vir: Letna poročila NLB in HAAB za leto 2001.

Kot vidimo iz zgornje slike, obstaja med bankama določena razlika. Največji prirast kreditov prebivalstvu v NLB za leto 2001 predstavljajo dolgoročni osebni krediti oziroma potrošniški krediti, in to kar 74 odstotkov celotnega prirasta kreditov prebivalstvu, medtem ko v HAAB 60 odstotkov. So pa zato v HAAB kar 38 odstotkov prirasta kreditov prebivalstvu v letu 2001 predstavljali stanovanjski krediti, medtem ko v NLB zgolj 12 odstotkov. HAAB tako daje v strukturi kreditov prebivalstvu več stanovanjskih kreditov kot NLB, ki so praviloma daljših ročnosti kot potrošniški krediti.

Slika 5: Primerjava strukture kreditov prebivalstvu na 31.12.2001 v Abanki in HAAB

Vir: Letna poročila Abanka in HAAB 2001.

Kot vidimo iz zgornje slike, največji delež pri kreditih prebivalstvu v Abanki predstavljajo potrošniški krediti, in to kar 60 odstotkov. Delež teh kreditov v HAAB je malo manjši in je na 31.12.2001 znašal polovico vseh kreditov prebivalstvu. Ponovno pa prihaja do razlike pri primerjavah stanovanjskih kreditov. Ti v strukturi kreditov prebivalstvu v HAAB predstavljajo kar 48 odstotkov, medtem ko v strukturi kreditov v Abanki samo 15 odstotkov. Tudi v primerjavi med HAAB in Abanko lahko pridemo do ugotovitve, da HAAB daje večji poudarek na trženju dolgoročnih stanovanjskih kreditov kot Abanka.

Tabela št. 22: Strukturni prikaz kreditov prebivalstvu v HAAB v MIO SIT glede na ročnost in glede na indeksacijo

		1999	2000	2001	2002/06
Kratkoročni	Potrošniški TOM		11.386	6.965	9.046
	Potrošniški DK		16.432	17.419	21.507
Dolgoročni	Potrošniški TOM	39.328	241.962	238.511	244.781
	Potrošniški DK	65.639	423.368	1.145.224	1.663.651
	Stanovanjski DK	167.038	883.839	1.331.009	1.990.066

Vir: Interni podatki HAAB

Kot vidimo iz zgornje tabele pri kreditiranju prebivalstva, v HAAB krepko prevladujejo dolgoročni krediti⁴⁶. Stopnje rasti dolgoročnih kreditov med posameznimi leti so zelo visoke in krepko presegajo 50-odstotno letno rast. Kot smo že iz prejšnjih primerjav ugotovili, kratkoročni krediti prebivalstvu v HAAB predstavljajo zelo majhen delež in ta v letu 2001 in sredi leta 2002 znaša zgolj 1 odstotek vseh kreditov prebivalstvu ali celo manj. Razloga za to sta predvsem dva: banka zaradi svojih dolgoročnih virov na pasivni strani bilance stanja nima težav pri dolgoročnem odobravanju kreditov prebivalstvu, drugi razlog pa je iskati v tem, da je banka koncem opazovanega obdobja poslovala le v štirih poslovnih enotah v Sloveniji⁴⁷. Razvita mreža poslovnih enot je potreben pogoj za uspešno prodajo kreditnih produktov prebivalstvu.

Iz tabele je prav tako lepo razvidna struktura kreditov prebivalstvu v HAAB glede na indeksacijo. Velika večina kreditov prebivalstvu je vezana na devizno klavzulo. V letu 2001 in sredi leta 2002 znaša delež kreditov prebivalstvu vezanih na devizno klavzulo preko 90 odstotkov vseh kreditov prebivalstvu. Glavni razlog je seveda zgolj eden, in to je cena. Krediti, vezani na devizno klavzulo, so nominalno gledano cenejši⁴⁸, veliko bolj pregledni (amortizacijski načrt je znan za celotno obdobje kredita), ni nobenih prilagajanj (korekcijski faktor, ki se pozna pri dolgoročnih kreditih na TOM, v tem primeru odpade, edina neznanka je zgolj tečaj).

Ob tem se seveda poraja vprašanje, zakaj tudi ostale banke ne ponujajo več takšnih kreditov. Največji ponudniki kreditov prebivalstvu, vezanih na devizno klavzulo, so poleg HAAB še Bank Austria CA, SKB in Volksbank. Le-te banke so na tak ali drugačen način sposobne zagotoviti vire, da lahko ponudijo kredite prebivalstvu, vezane na devizno klavzulo. Razen SKB so te banke tudi tiste, ki dosegajo največje stopnje rasti kreditov prebivalstvu. Dejstva, da so vse te banke v tuji lasti, tu ne gre zanemariti.

⁴⁶ Pozoren bralec bo ugotovil, da med posameznimi tabelami prihaja do različnih števil pri prikazovanju dolgoročnih in kratkoročnih kreditov v HAAB. Razlika nastaja zaradi različnega prikazovanja tekoče zapadlosti. V tabeli št. 18 je tisti delež dolgoročnih kreditov, ki zapade znotraj enega leta, prikazan kot kratkoročni krediti, v tabeli št. 22 pa temu ni tako.

⁴⁷ Ljubljana, Celje, Maribor, Koper.

⁴⁸ To je razvidno iz različnih tabel in primerjav skozi celotno delo.

Tuje banke očitno imajo določeno prednost pred domačimi bankami pri ponudbi kreditov prebivalstvu, vezanih na valutno klavzulo. Ti krediti so trenutno dosti bolj ugodni od ostalih kreditov, ki obstajajo na trgu. Predvsem pri dolgoročnih stanovanjskih kreditih je že zelo opazen premik ponudbe trga iz TOM na devizno klavzulo⁴⁹. Ostale banke, ki takšne kreditne ponudbe še nimajo, se bodo prisiljene temu ustrezno prilagoditi. Zgolj slabo razvita in majhna mreža poslovnih enot najbolj prodornih bank v tuji lasti je razlog, da ostale banke ta trenutek nimajo slabših rezultatov na tem segmentu bančnega poslovanja.

6.4. Način obračunavanja obresti in vrste obresti

Obresti se lahko obračunavajo na več načinov. Posledica je, da je končni znesek obresti različen. Način obračuna obresti in vsi ostali stroški, ki so povezani s kreditom, tako lahko kljub navidezno isti obrestni meri pomembno vpliva na izbiro kreditodajalca. Slabo ali celo povsem narobe obveščeni kreditojemalec lahko velikokrat plača več za sposojeni denar, kot bi lahko, če bi natančno vedel:

- način obračunavanja obresti,
- podrobno vsebino različnih določil v pogodbi,
- kakšne alternativne možnosti za odplačevanje kredita se mu ponujajo.

Obresti kot nadomestilo za uporabo določenega zneska denarja, ki ga je kreditodajalec za določen čas posodil kreditojemalcu, so funkcija treh spremenljivk (Čibej, 1998, str. 10):

- izposojenega zneska oziroma glavnice (G),
- časa obrestovanja (merjeno v dnevih, mesecih, letih...),
- obrestne mere kot tistega sorazmernega faktorja, ki pove, koliko denarnih enot nadomestila plačamo za vsakih 100 denarnih enot glavnice, ki smo jo uporabljali eno kapitalizacijsko obdobje. Obrestna mera je običajno izražena v odstotkih.

⁴⁹ Tudi Stanovanjski sklad Republike Slovenije je v svojem zadnjem razpisu dolgoročnih stanovanjskih posojil Stanovanjskega sklada Republike Slovenije za gradnjo iz meseca oktobra 2002 ponudil možnost obrestovanja kredita na devizno klavzulo.

Preden predstavim dva načina obrestovanja, ki sta v praksi v Sloveniji, je potrebno omeniti še razliko med dvema, že v osnovi povsem različna načina obrestovanja z vidika trenutka.

Dekurzivno obrestovanje

To je način obrestovanja, ki je v vsakodnevni praksi pogostejši. Obresti se obračunajo po preteku ustreznega obdobja, za nazaj. Take obresti imenujemo dekurzivne obresti, obrestovanju pa dekurzivno obrestovanje⁵⁰.

Anticipativno obrestovanje

Pri takšnem načinu obrestovanja se obresti obračunajo in odvzamejo od glavnice že na začetku obrestovalnega obdobja oziroma kapitalizacijske dobe⁵¹.

6.4.1. Navadno, linearno obrestovanje

Pri navadne obrestovanju se obresti ves čas računajo od prvotne glavnice ne glede na to, koliko kapitalizacijskih dob je preteklo od nastanka dolga do vračila denarja. To je najpreprostejši način obračunavanja obresti. Za Slovenijo je značilno, da so ga banke uporabljale do druge polovice osemdesetih let. Nato je bil dobrih petnajst let pozabljen, od druge polovice leta 2002 pa se ga z uvedbo nominalizma zopet uporablja⁵². Obresti so pri navadnem obrestnem računu premo sorazmerne času in obrestni meri in ne samo začetni glavnici. Dvakrat daljši čas tako prinese natanko dvakrat večje obresti.

⁵⁰ Takšen način obrestovanja se uporablja pri obrestovanju kreditov v Sloveniji.

⁵¹ Ta način obrestovanja se pri obrestovanju kreditov prebivalstvu ne uporablja, uporablja pa se pri odkupu terjatev.

⁵² Slovenske banke so s 01.07.2002 začele namesto obrestnih mer $TOM + x$ uporabljati nominalne obrestne mere. Dogovor velja za vse vrste poslov do enega leta. Za posle nad enim letom pa se še vedno uporabljajo obrestne mere $TOM + x$. Z nominalnimi obrestnimi merami so banke zopet začele uporabljati navadni obrestni račun pri obračunavanju obresti v domači valuti. V poslovanju s tujimi bankami in tujimi valutami pa je obračunavanje obresti na navadni način že ves čas obstoječa praksa.

Najpogosteje se navadni obrestni račun uporablja za kratka obdobja, pri katerih je čas izražen v dnevih (d)⁵³.

$$o = \frac{Gpd}{36500}$$

Pri kreditih slovenske banke običajno zaračunavajo obresti za prvi dan, ko kreditjemalec sredstva prejme, ne pa tudi zadnjega, ko jih banki vrne. Potrebno pa je opozoriti še na način štetja dni. Obstajajo načini, pri katerih banke zaokrožijo leto na 360 dni, namesto na dejansko število dni in mesec na 30 dni. Razlike med temi načini ne smemo preprosto zanemariti, saj sprememba iz 365 na 360 dni pomeni za 1,4% večji znesek obresti. Slovenske banke uporabljajo pri obračunavanju meseca dejansko število dni, pri številu dni v letu pa sta v praksi oba načina zaračunavanja obresti (Saje, 2002, str. 16). Primerjave med istimi obrestnimi merami so tako lahko zgolj navidezno iste.

6.4.2. Konformno obrestovanje

Pred kratko razlago konformnega obrestovanja je potrebno omeniti obrestnoobrestni račun. Osnova za obrestnoobrestni račun je kapitalizacija obresti. Obresti se ne računajo samo od prvotne glavnice, ampak tudi od vseh obresti, nastalih v preteklih kapitalizacijskih obdobjih.

Razlika med navadnim obrestnim računom in obrestnoobrestnim računom se pokaže šele v drugem letu (obdobju) in hkrati v vseh naslednjih, ki sledijo, ko kot osnova za obrestovanje nastopi za obresti prvega obdobja oziroma prejšnjih obdobj povečana glavnica in ne več prvotna glavnica.

$$G_n = G_0 \left(1 + \frac{p}{100}\right)^n = G_0 r^n$$

⁵³ G je glavnica in p je obrestna mera

Pri obrestnoobrestnem računu glavnica tako s časom narašča kot geometrično zaporedje v nasprotju s premo sorazmernim zaporedjem pri navadnem obrestnem računu. Primerjava linearne rasti pri navadnem obrestnem računu z eksponentno rastjo pri obrestnoobrestnem računu nas opozarja na razlike v hitrosti rasti.

Konformna obrestna mera pomeni realizacijo ekonomskega načela, da moramo iz dane začetne glavnice z novo obrestno mero pri pogostejši kapitalizaciji dobiti enako končno vrednost glavnice kot pri celoletni kapitalizaciji in izhodiščni obrestni meri (Čibej, 1998, str. 23). Kreditojemalec, ki vrne kredit v enkratnem znesku natanko po preteku leta dni, ima pri konformnem obrestovanju povsem enako obremenitev ne glede na to kako pogosta je bila kapitalizacija. Do konformne obrestne mere, ki ustreza M kapitalizacijam letno, pridemo najlažje tako, da najprej izračunamo konformni obrestovalni faktor, nato pa iz njega še obrestno mero.

$$1 + \frac{p}{100} = \left(1 + \frac{p_{kM}}{100}\right)^M$$

$$p_{kM} = 100 \cdot \left(\sqrt[M]{1 + \frac{p}{100}} - 1 \right)$$

Za slovenske banke je značilno, da za vse kredite nad enim letom uporabljajo konformno obrestovanje z dnevno kapitalizacijo obresti. Evropa je vgradila konformni način obrestovanja v definicijo efektivne obrestne mere (Čibej, 2001, str. 6).

6.4.3. Efektivna obrestna mera in zakon o potrošniških kreditih

Vsi dodatni stroški, povezani s pridobitvijo kredita, povzročajo, da sama obrestna mera, ki jo ponuja kreditodajalec, ni najboljše merilo za dejansko ceno denarja. V tem primeru nam pomaga efektivna obrestna mera, ki kot sintetični kazalec za ceno kredita, ki poleg obrestne mere upošteva tudi vse stroške, ki jih mora ob sklenitvi posla ali med odplačevanjem poravnati kreditojemalec (stroški zavarovanja posojila,

različne provizije in administrativni stroški). Efektivna obrestna mera po definicije pomeni tisto obrestno mero (diskontno stopnjo), pri kateri se izenačita:

- sedanja vrednost vseh zneskov, ki jih prejme kreditojemalec,
- sedanja vrednost vseh zneskov, ki jih iz naslova tega kredita plača kreditojemalec,

ne glede na to, ali gre za anuitete, obroke, obresti, stroške, provizije ali kaj drugega (Čibej, 1998, str. 61).

Z marcem leta 2001 je stopil v veljavo Zakon o potrošniških kreditih in tako prinesel pomemben pravni okvir sklepanja bančnih poslov s fizičnimi osebami. Gre za prvi pravni predpis, ki s svojimi normami posega na področje pogodbenega prava in v vsebino pogodbenih razmerij med banko in kreditojemalci.

Banke imajo potrebno znanje in izkušnje ter poznajo tveganja poslovanja. Nasprotno velja za potrošnike. Neenakopraven položaj se še pogloblja, s tem ko postajajo posli tehnično, finančno in pravno zahtevnejši. Varstvo potrošnikov je tako produkt tržnega gospodarstva in izraz načela pravne in socialne države (Ilovar, 2001, str. 25).

Zakon velja zgolj za potrošniške kredite, torej za kredite med potrošniki in profesionalnimi kreditodajalci. Kredit so po tem zakonu praktično vse oblike kreditiranja razen omejitev, ki jih določa zakon v svojem 3. členu:

- krediti zavarovani s hipoteko,
- najemne pogodbe (razen lizinških pogodb, ki so potrošniški krediti po zakonu),
- brezplačni krediti (krediti brez obresti in vseh drugih stroškov),
- krediti manjši od 40.000 SIT,
- krediti do treh mesecev,
- stalne dobave storitev, ki se plačujejo v obrokih.

Eno pomembnejših določil zakona je, da je potrebno pri oglaševanju potrošniških kreditov obvezno navesti efektivno obrestno mero z reprezentativnim primerom

izračuna. Uvedba efektivne obrestne mere omogoča transparentnost cene potrošniških kreditov in primerljivost kreditnih ponudb med seboj. Bistvo efektivne obrestne mere je seveda v tem, da ne predstavlja samo obresti oziroma obrestne mere, ampak odstotek obresti in vseh drugih stroškov. Efektivna obrestna mera tako izraža skupne stroške kredita, poleg obresti še druge dajatve, ki so neposredno povezane s kreditno pogodbo in jih mora potrošnik plačati pri rednem odplačevanju kredita. Zakon v 18. členu našteva stroške, ki se pri izračunavanju v skupnih stroških izvzamejo:

- stroški zaradi neizpolnjevanja potrošnikovih obveznosti po pogodbi,
- dodatna plačila pri nakupu blaga, ki so neodvisna od kredita,
- stroški plačilnih nalogov,
- članarine,
- stroški zavarovanj in garancij (ti se upoštevajo v izračunu efektivne obrestne mere le, če jih kreditodajalec postavlja kot pogoj za pridobitev kredita).

Poleg omenjenega velja poudariti še obvezne sestavine kreditne pogodbe, ki mora biti sklenjena v pisni obliki, kot jih določa 7. člen zakona:

- čisto vrednost kredita oziroma kreditni limit,
- efektivno obrestno mero in pogoje, pod katerimi jo je dopustno spremeniti,
- način obrestovanja, pogostnost kapitalizacije, način prilagajanj obrestne mere in uporabljeni indeksacijski mehanizem,
- stroške, ki v skladu z 18. členom zakona niso zajeti v izračunu efektivne obrestne mere,
- pogoje plačila, ki so naloženi kreditojemalcu,
- zavarovanja, ki jih mora zagotoviti kreditojemalec,
- pravico, da kreditojemalec odplača kredit pred zapadlostjo,
- pravico, da kreditojemalec odstopi od pogodbe, če kredit vrne pred zapadlostjo,
- navedbo tuje valute in vrsto tečaja za preračun v domačo valuto pri vseh tistih kreditnih pogodbah, kjer je obračun vezan na uporabo tuje valute,

- v primeru, da ni mogoč natančen izračun efektivne obrestne mere, mora pogodba vsebovati vse elemente, od katerih je ta izračun odvisen, in izračun predvidene efektivne obrestne mere po pogojih, veljavnih na dan sklenitve pogodbe.

Namen novega zakona o potrošniških kreditih je predvsem omogočiti transparentnost trga potrošniških kreditov in z uporabo efektivne obrestne mere preprečiti zavajanje potrošnikov ter nelojalno konkurenco med različnimi kreditodajalci. Mislim, da bi bilo potrebno razmisliti tudi o tem, da bi se prikazovanje efektivne obrestne mere uvedlo tudi pri ostalih kreditih (investicijskih). Le na ta način bi lahko kreditojemalec med seboj primerjal različne ponudbe, ki obstajajo na trgu.

6.4.4. Interkalarne obresti

V primeru interkalarnih obrestih govorimo še o enem strošku, na katerega mora biti pozoren kreditojemalec. Pojavljajo se zlasti pri dolgoročnih namenskih kreditih, kjer kreditojemalec dostikrat ne izkoristi celotnega odobrenega kredita naenkrat, ampak v več zaporednih zneskih. Periodično odplačevanje kredita se običajno začne šele z začetkom naslednjega meseca po dnevu, ko je kreditojemalec dokončno izkoristil odobreni kredit. Za vmesno obdobje se obresti obračunavajo posebej, običajno analogno kot poteka obračun obresti pri osnovnem poslu. Dejansko plačilo interkalarnih obresti pa lahko poteka na različne načine:

- pri gotovinskih kreditih se za omenjene obresti zmanjša znesek, ki ga banka nakaže oziroma izplača kreditojemalcu,
- pri negotovinskih kreditih dobi kreditojemalec plačilni nalog za plačilo ustreznega zneska,
- pri določenih dolgoročnih kreditih se znesek interkalarnih obresti pripiše osnovnemu dolgu in se določi ustrezna nova anuiteta.

Strošek interkalarnih obresti še posebej pri večjih kreditih ni zanemarljiv. Njegova značilnost je tudi ta, da kreditojemalca bremeni v likvidnostno občutljivem času investicijskega procesa, tako da je nanj potrebno ustrezno načrtovati. V mnogih

primerih so poznane želje kreditojemalcev, da pride do izplačila kredita v zadnjih dnevih meseca, saj je tako strošek interkalarnih obresti najmanjši.

V povezavi s prejšnjim poglavjem in Zakonom o varstvu potrošnikov je potrebno ob interkalarnih obrestih opozoriti na dejstvi, ki jih je nakazal že Čibej (Čibej, 2001, str. 29):

- v realističnem položaju, ko je najetje kredita povezano z določenimi stroški, je višina efektivne obrestne mere neposredno odvisna od dinamike porabe odobrenega kredita v času od odobritve do prenosa v odplačevanje,
- ker je omenjena dinamika (znotraj maksimalnega roka za porabo odobrenega kredita) v celoti prepuščena kreditojemalcu, je nesmiselno razmišljati o vključevanju dejansko načrtovanih zneskov interkalarnih obresti v izračunavanje efektivne obrestne mere. Pri sklepanju pogodb bi bilo koristno standardizirati izračune z eno od obeh mejnih variant, bodisi s predpostavko o porabi celotnega kredita v trenutku odobritve ali s predpostavko, da ga kreditojemalec v celoti porabi šele na dan prenosa v odplačilo.

Interkalarne obresti v veliki meri vplivajo na dejansko efektivno obrestno mero, katere pa kreditodajalci zanemarjajo in vedno ne upoštevajo v svojih izračunih. Žal je tudi res, da velika večina kreditojemalcev teh razlik tudi ne opazi.

6.4.5. Zamudna obrestna mera

Ko govorimo o vrstah obrestnih mer, ne moremo mimo zamudne obrestne mere, ki je najmanj popularna tako za kreditojemalce kot tudi za kreditodajalce⁵⁴. Do zamudnih obresti pride v primeru neupravičene uporabe tujega denarja (kredita), do katere praviloma pride zaradi zamude pri plačilu denarnih obveznosti. Zamudne obresti imajo praviloma tudi kaznovalno funkcijo, kadar so določene tako visoko, da za

⁵⁴ Je že res, da v tem primeru kreditodajalec zasluži največ obresti, vendar do obračuna zamudnih obresti pride v tistem trenutku, ko kreditojemalec ne poravnava vseh svojih obveznosti redno. V veliki večini primerov pride do tega takrat, ko pri kreditojemalcu nastopijo določene težave, kar posledično pomeni neredno ali pa celo sploh ne poravnavanje obveznosti. V takšnem trenutku se kreditno tveganje banke zelo poveča.

dolžnika pomenijo tudi kazen za zamudo, obenem pa ga silijo, da čim prej izpolni svojo obveznost.

Tako Obligacijski zakonik kot Zakon o obrestnih merah nalagata dolžniku (kreditojemalcu), ki zamudi z izpolnitvijo denarne obveznosti, zamudne obresti. Zamudne obresti se plačujejo le, če jih upnik zahteva oziroma če se jim ne odpove. Do 1. januarja 2002 je bil osnovni predpis, ki je določal višino zamudne obrestne mere Zakon o predpisani obrestni meri zamudnih obresti in temeljni obrestni meri (ZPOMZO). Le ta je v svojem 2. členu določal višino zamudne obrestne mere v višini TOM, povečane za 1,8 – kratnik splošne eskontne mere Banke Slovenije. V decembru 2001, ko je zadnjič veljala, je to znašalo kar 27,10 odstotka ali TOM + 19,8%.

Od 1. januarja 2002 pa vprašanje in obračunavanje zamudnih obresti urejata Obligacijski zakonik (OZ) in Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o predpisani obrestni meri zamudnih obresti in temeljni obrestni meri (ZPOMZO-A). Bistvene novosti so sledeče:

- V 2. členu, ki predpisuje obrestno mero zamudnih obresti, je sedaj namesto realne obrestne mere v višini 1,8 – kratnika splošne eskontne mere Banke Slovenije predpisana 13,5% obrestna mera. Predpisana obrestna mera zamudnih obresti je torej temeljna obrestna mera, povečana za 13,5 odstotnih točk. V Januarju 2002 je tako znašala 20,80%, kar je za skoraj četrtno manj, kot pa je bila decembra 2001.
- Prepoved obrestnih obresti. Člen 375. Obligacijskega zakonika izrecno poudarja, da je pogodbeno določilo, po katerem od v plačilo zapadlih neplačanih obresti tečejo obresti nično (zamudne obresti na neplačane obresti in naobrestitev⁵⁵).
- Obresti prenehajo teči, ko vsota zapadlih, pa ne plačanih obresti doseže glavnico.
- S pogodbo se lahko za primer zamude dogovori, da se sicer dogovorjene pogodbene obresti povišajo.

⁵⁵ Naobrestitev pomeni, da recimo kreditodajalec izstavi obračun obresti za pretekli mesec prvega v tekočem mesecu z rokom plačila osmega v tekočem mesecu in obrestim za pretekli mesec doda še obresti na obresti za osem dni tekočega meseca.

- Domneva oderuških obresti velja za pogodbene in pogodbeno dogovorjene zamudne obresti, če za več kot 50 odstotkov presegajo zamudne obresti (te so po 378. členu OZ 8 % letno, če drug zakon – to je sedaj ZPOMZO-A – ne določa drugače). Dokler velja ZPOMZO-A, se torej za oderuške obresti domnevajo obresti, ki za več kot polovico presegajo predpisano obrestno mero zamudnih obresti.

Omenjeno novosti, ki so v veljavi od začetka letošnjega leta, v praksi pomenijo, da se je zamudna obrestna mera v vseh bankah znižala za približno četrtno. Pri kreditiranju prebivalstva se za pogodbeno obrestno mero smatra tiste obresti, ki so določene v pogodbah in ki so bile za mesec julij prikazane v pregledu ponudbe kreditov. Za zamudno obrestno mero slovenske banke jemljejo predpisano obrestno mero, ki znaša TOM + 13,5%, in ne katerekoli druge, ki bi lahko bila nižja. Pogodbe, ki bi omogočale višanje pogodbene obrestne mere v primeru neplačil, se še ne pojavljajo v praksi. Vse banke pa so odpravile obračunavanje obresti od obresti. Upoštevanje teh in ostalih določb (tu mislim predvsem na nominalizem) nove zakonodaje ter oblikovanje standardiziranih pogodb v praksi pa se bo bolje videlo po preteku daljšega časovnega obdobja⁵⁶.

6.5. Vloga zavarovalnic

Zavarovalnice imajo pomembno vlogo pri kreditiranju prebivalstva v Sloveniji. Banke lahko tako pri določenih zavarovalnicah zavarujejo svoje denarne terjatve iz naslova danih kreditov. V primeru, da kreditojemalec banki kredita ne vrne, lahko banka na podlagi sklenjene pogodbe z zavarovalnico in plačane zavarovalne premije uveljavlja plačilo odškodninskega zneska in na ta način pridobi del ali celo vsa sredstva⁵⁷, ki jih ji kreditojemalec dolguje. Produkt kreditnega zavarovanja ponuja v Sloveniji šest zavarovalnic; Triglav, Slovenica, Adriatic, Tilia, Krekova in Zavarovalnica Maribor⁵⁸.

⁵⁶ To pravim zato, ker omenjeno delo nastaja v prehodu na novo zakonodajo, in vsa možna vprašanja in zapleti se v praksi še niso pojavili (avgust 2002)

⁵⁷ Obveznost zavarovalnice praviloma predstavlja plačilo celotnega neodplačanega kredita s pripadajočimi rednimi in zamudnimi obrestmi, ne pa tudi ostalimi možnimi stroški (strošek opomina in podobno).

⁵⁸ Tukaj govorimo le o kreditnem zavarovanju gotovinskih (potoršniških) in investicijskih (stanovanjskih) kreditov. Kreditna zavarovanja ponuja tudi Slovenska izvozna družba d.d., vendar zgolj zavarovanja izvoznih kreditov, zato je tu ne omenjam.

Zanimivost, ki se tu pojavlja, je ta, da so to zgolj zavarovalnice z domačim kapitalom. Zavarovalnice s tujim kapitalom tega produkta ne ponujajo, saj je v svetu dosti neobičajen.

6.5.1. Določila pogodb o zavarovanju

Banke lahko z zavarovalnicami, ki ponujajo kreditna zavarovanja, sklenejo več vrst zavarovalnih pogodb. Najbolj pogoste so pogodbe za zavarovanje gotovinskih (potrošniških) in investicijskih (stanovanjskih) kreditov ter pogodbe za zavarovanje limitov na tekočih računih prebivalstva. Obstajajo tudi druge vrste pogodb, ki se med seboj razlikujejo po predmetu zavarovanja⁵⁹, se pravi glede na namen kreditiranja prebivalstva (avtomobilski krediti).

Pogodbe o zavarovanju med banko in zavarovalnico podrobno določajo odnose med njima. Najpomembnejše vsebine pogodb o zavarovanju so:

- predmet zavarovanja (vrsta kredita, ki se zavaruje in njegova maksimalna vrednost),
- kreditna sposobnost in boniteta kreditojemalca (določa pogoje, ki jih mora izpolnjevati kreditojemalec ob sklenitvi kreditne pogodbe),
- kreditna dokumentacija (določa podatke, ki jih mora banka pridobiti),
- zavarovalne premije (cene zavarovanj) in bonus-malus (škodni rezultat⁶⁰),
- zavarovalno prijavo in obračun premije (določa načine spremljave zavarovanj),
- opominjevalni postopek (obveznost in način procesa izterjave),
- vložitev in dokumentiranje odškodninskega zahtevka,
- ostale obveznosti in pravice pogodbenih strank.

Banka in zavarovalnica se seveda lahko sami dogovorita o vsebini pogodb o zavarovanju kreditov. Že kratek pogled na običajno vsebino teh pogodb nam pokaže, da pogodbe zelo podrobno in natančno določajo obveznosti banke, ki jih le te nadalje s svojimi internimi delovnimi navodili prenašajo na kreditojemalce. V

⁵⁹ Le ta pa določa bistveno vsebino in določila zavarovalne pogodbe.

primeru neizpolnjevanja obveznosti⁶¹ iz pogodb o zavarovanju kreditov se seveda takoj pojavi tveganje zavrnitve odškodninskega zahtevka.

6.5.2. Višina premij in njihovo določanje

Premije za zavarovanje gotovinskih in investicijskih kreditov so zelo različne in se trenutno gibljejo od 1 pa do 6 odstotkov glavnice kredita. Razlikujejo se glede na:

- ročnost (od 1 do 15 let),
- vrsto kredita (gotovinski, investicijski, limit na tekočem računu...),
- način obrestovanja (TOM, valutna klavzula),
- sodelovanja kreditojemalca z banko (status komitent, nekomitent),
- škodnega rezultata (bonus, malus).

Višina premij, ki jih dosega posamezna banka, je zelo različna in pomembna. Določa se na podlagi škodnega rezultata, merjenega v opazovanem obdobju (od enega do treh let). Če je banka pri odobravanju kreditov prebivalcem previdna in ima dober škodni rezultat, ima posledično tudi boljše premije. Razlike med posameznimi bankami so tako lahko zelo velike in dosega tudi do 100 odstotkov.

Višina premij ima tako pomembno vlogo predvsem pri potrošniških kreditih, saj je cena zavarovanja kredita vključena v izračun efektivne obrestne mere. Predvsem pri kreditih krajših ročnosti (do dveh let) lahko visoke zavarovalne premije povsem izničijo na prvi pogled ugodno obrestno mero, saj je efektivna obrestna mera relativno visoka.

6.5.3. Volumen in število kreditnih zavarovanj

V letu 2000 je bilo od vseh obračunanih premij za kreditna zavarovanja zgolj 13, 60 odstotka izvoznih kreditov in 86.40 odstotka ostalih kreditov (gotovinski, investicijski, limiti..) ⁶².

⁶⁰ Razmerje med likvidiranimi (izplačanimi škodami) in obračunanimi premijami.

Tabela 23: Vrednost kreditnih premij in škod (brez izvoznih kreditov) v letih od 1996 do 2000 v Sloveniji v MIO SIT

Leto	Obračunane premije	Obračunane škode	Razmerje škoda : premija
1996	3161	3011	0,95
1997	3380	3477	1,03
1998	4475	3097	0,69
1999	5160	3365	0,65
2000	4651	3695	0,80

Vir: Statistični bilten za kreditna in kavcijska zavarovanja za leta od 1996 do 2000.

Kot vidimo iz zgornje tabele, je šest slovenskih zavarovalnic, ki ponuja kreditna zavarovanja (brez izvoznih kreditov) v letu 2000 zbralo za 4,6 milijarde SIT premije, kar je za skoraj deset odstotkov manj kot leto poprej. Od leta 1996 je to prvi padec premije pri kreditnih zavarovanjih. V nasprotju s premijami pa je bilo v tem obdobju gibanje odškodnin bolj živahno. Po vzponih in padcih je njihov znesek leta 2000 tretjič zapored narastel na 3.6 milijarde SIT ali za skoraj deset odstotkov. Škodni rezultat se je zaradi tega poslabšal od 65% na 80%. Najslabši škodni rezultat je bil dosežen leta 1997, ko so obračunane škode celo presegale obračunane premije. Kot vidimo iz tabele, ne moremo razbrati nekega trenda v opazovanem obdobju, saj se obračunane premije in obračunane škode iz leta v leto zelo različno gibljejo, kar ima za posledico velika nihanja in razlike v doseženih škodnih rezultatih za posamezno leto.

6.6. Nacionalna stanovanjska varčevalna shema in kreditiranje prebivalstva

Nacionalna stanovanjska varčevalna shema je bila sprejeta na sejah Vlade Republike Slovenije v letu 1999 kot sistemska podlaga za vzpodbujanje dolgoročnega varčevanja s premijami z namenom povečanja obsega ugodnega dolgoročnega stanovanjskega kreditiranja.

⁶¹ Napačno voden opominjevalni postopek, napačno ali pomanjkljivo zbrani podatki in podobno.

Nacionalna stanovanjska varčevalna shema vzpodbuja dolgoročno varčevanje, saj njegovo privlačnost zagotavlja preko državnih premij in bančnega obrestovanja dolgoročnih depozitov. Na drugi strani zagotavlja varčevalcem v tej shemi ugoden dolgoročni stanovanjski kredit, saj zavezuje banke na najmanj dvakratno večji obseg danih kreditov varčevalcem v primerjavi s privarčevanimi sredstvi po vnaprej znani obrestni meri. Nacionalna varčevalna shema zagotavlja varčevalcem enako višino obrestnih mer za dolgoročno varčevanje in vsem enake obrestne mere za najete dolgoročne stanovanjske kredite na tej osnovi, seveda v odvisnosti od dobe varčevanja oziroma kreditiranja.

Sistem državnih premij varčevalcem po Nacionalni stanovanjski varčevalni shemi v obliki pripisa določenega zneska premije po izteku vsakega leta varčevanja povečuje donosnost ter s tem privlačnost dolgoročnega varčevanja, spodbuja pa tudi redno mesečno varčevanje. Država Nacionalno stanovanjsko varčevalno shemo izvaja preko Stanovanjskega sklada Republike Slovenije in izbranih bank.

6.6.1. Nacionalna stanovanjska varčevalna shema v letih 1999 - 2001

Osnovne značilnosti Nacionalne stanovanjske varčevalne sheme v letih 1999 – 2001 lahko razberemo iz spodnje tabele.

Tabela 24: Število razdeljenih lotov, podpisanih pogodb, odstopov in privarčevani zneski na podlagi Nacionalne stanovanjske varčevalne sheme v letih 1999 - 20001

Leto	1999	2000	2001
Število razdeljenih lotov ⁶³	54.000	26.600	26.000
Število pogodb (5 let)	21.614	13.429	14.548
Število pogodb (10 let)	2.108	1.567	1.326
Odstop od pogodb (5 let)	1.579	1.204	513
Odstop od pogodb (10 let)	188	93	34
Privarčevan znesek (v MIO SIT)	17.501	4.601	2.800

Vir: URL: <http://www.stanovanjskisklad-rs.si>, 2002.

⁶² Statistični zavarovalniški bilten 2001.

⁶³ 1 lot je v letu 1999 znašal 10.000 SIT, v letih 2000 in 2001 pa 11.000 SIT

Iz zgornje tabele lahko vidimo, da je bilo v letih 2000 in 2001 za več kot polovico manj razdeljenih lotov kot v prvem letu 1999. Delež vseh podpisanih pogodb pa je v opazovanem obdobju napram številu razdeljenim lotom zrasel iz skoraj 44% v letu 1999 na nekaj več kot 61% v letu 2001. To kaže na to, da se večja delež pogodb z 1 lotom varčevanja (v letu 1999 je bilo takšnih 37,4%, v letu 2001 pa že 51,4%). Delež-10 letnih pogodb v vseh pogodbah je bil vsako leto drugačen. Največji je bil v letu 2000, ko je znašal 11,67%. Je pa v vseh letih zaslediti trend padanja odstopov od pogodb. Pri petletnih pogodbah se je delež odstopov od pogodb znižal iz 7,31% v letu 1999 na 3,53% v letu 2001, pri desetletnih pogodbah pa iz 8,92% na 2,56% v letu 2001. Za varčevanje v nacionalno stanovanjsko varčevalno shemo je na dan 31.12.2001 sklenjenih 54.892 varčevalnih pogodb in hkrati v okviru te sheme privarčevanih že skoraj 25 milijard tolarjev. Največ seveda iz leta 1999 (več kot 17,5 MIA SIT), saj je bilo v tem letu podpisanih največ pogodb, pa tudi varčevanje traja že tri leta.

Nacionalni stanovanjski program, sprejet v maju 2000, določa Nacionalno stanovanjsko varčevalno shemo kot trajen projekt za spodbujanje dolgoročnega varčevanja v državi z namenom, sčasoma zagotoviti zadosten obseg sredstev za zelo ugodna dolgoročna stanovanjska posojila. Banke, ki sodelujejo v Nacionalni stanovanjski varčevalni shemi, so se obvezale zagotoviti stanovanjske kredite v več kot dvakratni višini privarčevanih sredstev. Ob predpostavki, da bi ta sredstva banke morale zagotoviti na dan 31.12.2001, to pomeni krepko več kot 50 milijard tolarjev. Ta številka nikakor ni zanemarljiva, saj dosega 12% vseh kreditov prebivalstvu konec leta 2001 (po podatkih iz tabel v prejšnjih poglavjih). Zanimivo bo spremljati obnašanje bank pri tistih varčevalcih, ki na podlagi veljavnih določil (ki smo jih tudi spoznali v prejšnjih poglavjih) ne bodo kreditno sposobni oziroma bodo kreditno sposobni za manjši znesek, kot pa bi jim pripadal po Nacionalni stanovanjski varčevalni shemi. Kot zanimivost naj navedem tudi to, da se v Nacionalno stanovanjsko varčevalno shemo ni vključila niti ena slovenska banka s tujim začetnim lastništvom⁶⁴.

⁶⁴ Tu zanemarjam zamenjave lastništva, ki so nastale na podlagi prodaje tujcem (SKB, NLB, Banka Koper) in imam v mislih zgolj tiste banke, ki so od začetka svojega poslovanja v tuji lasti (BA-CA d.d., Hypo-Alpe-Adria bank d.d., Volksbank d.d.)

6.7. Hipotekarno kreditiranje v Sloveniji

Hipotekarno kreditiranje je v primerjavi z drugimi razvitimi državami še precej skromno razvito, še posebno na področju stanovanjskega kreditiranja. Institut hipotekarnega zavarovanja se pri kreditiranju stanovanjske gradnje ali nakupa pri slovenskih bankah v zadnjih letih več uporablja, še vedno pa je na zelo skromni ravni. Uspešen in učinkovit sistem financiranja stanovanjske gradnje zahteva izpolnitev štirih pogojev (More, 2001 str. 1):

- posamezniku morajo biti na voljo zelo dolgoročni kreditni viri (tudi več kot dvajset let, česar slovenske banke trenutno ne zmorejo, saj so že krediti nad 10 let bolj redki),
- takšni krediti naj bi bili varna naložba za kreditodajalca in hkrati poceni finančni vir za kreditojemalca,
- zagotoviti je potrebno zadostno količino kreditne mase, da bo posamezen kredit lahko pokrival pretežen ali celo celoten del vrednosti nakupljene nepremičnine,
- vsi pogoji naj bi se ob ustreznem pravnem in regulatornem okviru vzpostavljali tržno, ne pa z državno prisilo in intervencijo ter prelivanjem davkoplačevalskega denarja.

Tabela 25: Krediti zavarovani s hipoteko v Sloveniji v letih 1998 – 1999 v MIO USD

	1998	1999
Hipotekarni krediti po kreditodajalcih	916	945
Banke	863	891
Zavarovalnice	53	54
Hipotekarni krediti po kreditojemalcih	863	891
Podjetja	836	843
Prebivalstvo	27	48

Vir: More, Pomen in možnosti razvoja hipotekarnega bančništva v Sloveniji, 2001.

Iz zgornje tabele sta jasno vidni dve ugotovitvi. Banke so tiste finančne institucije, ki kreditirajo svoje komitente na podlagi zavarovanja s hipoteko, in ti komitenti so v veliki meri podjetja in ne prebivalstvo. Za razliko od uspešnih sistemov financiranja stanovanjske gradnje, kjer je velika večina kreditov danih na osnovi hipoteke, je bilo pri nas v letu 1999 manj kot 6 odstotkov stanovanjskih bančnih kreditov zavarovanih s hipoteko. Ne glede na skoraj podvojen obseg bančnih stanovanjskih kreditov zavarovanih s hipoteko v primerjavi s preteklim letom, pa ostaja dejstvo, da je institut hipoteke v slovenskih razmerah še zelo daleč od njegovega dometa.

Tabela 26: Krediti zavarovani s hipoteko v Sloveniji v letih 1998 – 1999 po ročnosti

	Vsi krediti	Vsi kredit	Krediti preb.	Krediti preb.
	1998	1999	1998	1999
Hipotek. krediti	100%	100%	100%	100%
Do 1 leta	36%	36%	0%	0%
Od 1 do 5 let	45%	41%	9%	9%
Od 5 do 10 let	18%	20%	49%	51%
Od 10 do 20 let	2%	2%	42%	40%
Nad 20 let	0%	0%	0%	0%

Vir: More, Pomen in možnosti razvoja hipotekarnega bančništva v Sloveniji, 2001.

Ročnost hipotekarnih kreditov je v Sloveniji še vedno nizka. Zgornja tabela prikazuje strukturo bančnih kreditov zavarovanih s hipoteko po ročnosti. Večina kreditov zavarovanih s hipoteko prebivalstvu, kar so v glavnem stanovanjska posojila je ročnosti med 5 in 10 let, kar 60 odstotkov vseh kreditov zavarovanih s hipoteko prebivalstvu pa je ročnosti krajše od 10 let. Kreditov ročnosti nad 20 let v primerjanih sektorjih ne zasledimo. Iz tabele pa je lepo razvidna še ena značilnost slovenskega bančnega sistema. Več kot tri četrtine vseh kreditov zavarovanih s hipoteko podjetjem je ročnosti krajše od pet let, kar kaže na veliko pomanjkanje dolgoročnih virov slovenskih bank.

Tabela 27: Vsi stanovanjski krediti prebivalstvu in stanovanjski krediti prebivalstvu zavarovani s hipoteko v Sloveniji v letih 1998 – 1999 v MIO USD

	1998	1999
Stanovanjski krediti prebivalstvu	467	501
Stanovanjski krediti preb zavarovani s hipoteko	27	48

Vir: More, Pomen in možnosti razvoja hipotekarnega bančništva v Sloveniji, 2001.

Iz zgornje tabele je razvidno, da je ne glede na skoraj podvojen obseg stanovanjskih kreditov prebivalstvu zavarovanih s hipoteko v letu 1999 glede na preteklo leto, delež le-teh v vseh stanovanjskih kreditih prebivalstvu v Sloveniji manj kot 10 odstotkov.

Iz pravkar omenjene tematike smo na podlagi večih prikazov videli, da hipoteka igra še vedno zelo skromno vlogo v slovenskem bančnem kreditiranju stanovanjske gradnje. Glavni razlogi so sledeči:

- Problem slabe zaščite hipotekarnega upnika; v praksi zakonodaja še vedno bolj ščiti dolžnika kakor pa upnika. Nenehne spremembe Zakona o izvršbi in zavarovanju prinašajo nove izboljšave, toda kljub temu se srečujemo z dolgotrajnimi postopki izvršbe, ki lahko trajajo več let. Prav tako obstaja še velika nedorečenost zakonodaje, ko gre za izvršbe nad nepremičninami, ki niso vpisane v zemljiško knjigo.
- Registracijski sistem vpisa lastnine na nepremičnino in zastavnih pravic; zemljiška knjiga še vedno ni popolna (pomanjkljivi vpisi, predvsem na področje etažne lastnine) in je pogosto neažurna. Vpisi zastavne pravice nad nepremičnino so dolgotrajni in dragi.
- Pomanjkanje dolgoročnih virov slovenskih bank; kljub temu da je to glavna značilnost pri kreditiranju podjetij, pa lahko rečemo, da do določene mere vpliva tudi pri stanovanjskih kreditih prebivalstvu, saj kreditov nad 15 let praktično ni oziroma je delež le-teh zelo majhen.
- Ni sekundarnega trga kreditov zavarovanih s hipoteko; le ta bi omogočil mobilizacijo dolgoročnih finančnih virov za potrebe stanovanjskega kreditiranja.

6.8. Uvedba nominalizma in njegove značilnosti

V drugi polovici leta 2001 so finančne oblasti v Sloveniji napovedale, da bodo odpravile TOM, se pravi letno obrestno mero za ohranjanje vrednosti denarnih obveznosti in terjatev v domačem denarju. V preteklosti se je letna TOM izračunavala iz mesečne TOM na konformni način z upoštevanjem dejanskega števila dni na podlagi mesečnih stopenj rasti cen življenjskih potrebščin. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o predpisani meri zamudnih obresti in temeljni obrestni meri je bil sprejet koncem leta 2001 in od srede leta 2002 je bil tako delno uveden obrestni nominalizem. Delno zato, ker se je TOM odpravila le za obveznosti in terjatve za zapadlostjo do enega leta.

Poleg uvedbe nominalnih obrestnih mer pa so začele banke tubi bolj preprosto računati obresti, saj je sedaj v veljavi za terjatve in obveznosti do enega leta linearni obračun obresti namesto zapletenega konformnega. Za večino je bila ta sprememba dobrodošla, določeni dolžniki pa so v njej videli predvsem način, da banke efektivno zaračunavajo več, kot bi dobile, če bi obresti računale po starem, na konforem način, v primerih, ko je kapitalizacijska doba krajša od enega leta. Poleg prehoda na linearen način obračunavanja obresti velja omeniti še vprašanje, ali je prav, da ima leto v bankah pri obračunavanju obresti 360 namesto 365 dni. Krajše število dni namreč pripomore k višji efektivni obrestni meri od dejansko objavljene, kar je največkrat koristno uporabljeno pri pogajanjih in določanjih novih ravni nominalnih obrestnih mer pri odobravanju kreditov.

Obrestni nominalizem sam po sebi ni povzročil vsebinskih zadreg. Banke in kreditojemalci so se hitro navadili izražati in primerjati ceno denarja v nominalnem izrazu predvsem zaradi dejstva, da je bil nominalizem uveljavljen najprej za kratkoročna razmerja, kjer je negotovost manjša. Negotovost v zvezi z inflacijo v prihodnje je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na raven kratkoročnih obrestnih mer. Pri dolgoročnih kreditih je TOM še močno prisoten. Negotovost v zvezi z napovedovanjem inflacije v prihodnje je dolgoročno precej večja, zaradi nje pa tudi pričakovane nominalne obrestne mere.

Kot smo videli v predhodnih poglavjih, se prebivalstvo v veliki večini zadolžuje dolgoročno. Nominalne obrestne mere so ta trenutek še najbolj aktualne za primerjave obrestnih mer limitov na tekočih računih in manjših potrošniških posojilih. Mogoče bomo s časom prišli do tega, da bo povprečni kreditojemalec začel med seboj primerjati objavljene ali efektivne obrestne mere za različne kredite in ne višino mesečne obveznosti (obroka), kot je bilo v veliki večini to do sedaj v najbolj pogosto⁶⁵.

Odprava indeksacijske klavzule (TOM) in obvezna uporaba nominalnih obrestnih mere za dolgoročne finančne posle je tehnično možna tudi brez referenčne obrestne mere⁶⁶. Koncem leta 2002 je bila Nova Ljubljanska banka prva, ki je ponudila možne kombinacije dolgoročnih nominalnih obrestnih mer vendar na začetku zgolj za kredite podjetjem. Kot kaže, se vstop Slovenije v Evropsko unijo dejansko bliža, in zelo velika verjetnost je, da bomo v Sloveniji imeli EUR, še preden bo nominalizem domače valute dejansko zaživel tudi za zelo dolge finančne posle.

6.9. Regualtiva Banke Slovenije in kreditiranje prebivalstva

Banka Slovenije s svojimi predpisi na različne načine omejuje in usmerja banke pri izvajanju svojih poslov. Kot že rečeno, je kreditiranje prebivalstva le del bančnih poslov, ki jih banke v Sloveniji opravljajo, saj kreditiranje prebivalstva predstavlja od 4 do 20 odstotkov bilančne vsote po posameznih bankah⁶⁷. Na tem mestu velja omeniti dva sklepa, ki na nek način in do določene mere vplivata na kreditiranje prebivalstva:

- Sklep o najmanjšem obsegu likvidnosti, ki jo mora banka zagotavljati.
- Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic

⁶⁵ Žal je povprečen kreditojemalec v takšnih primerih največkrat pozabil na droben tisk oziroma korekcijska prilagajanja.

⁶⁶ Kot na primer LIBOR.

6.9.1. Sklep o najmanjšem obsegu likvidnosti, ki jo mora banka zagotavljati

Na podlagi tega sklepa je za banke določen način izračuna količnikov likvidnosti, najmanjši obseg likvidnosti, ki jo mora banka zagotavljati, ter obveznost poročanja bank. Količnik likvidnosti je razmerje med naložbami in obveznostmi. Izračunavajo se v dveh razredih, ločeno za devizni in tolarski del; prvi razred od 0 do 30 dni in drugi razred od 0 do 180 dni. Pri tem banke upoštevajo zgolj naložbe, ki so v skladu s sklepom o razvrstitvi aktivnih bilančnih in zunajbilančnih postavk bank in hranilnic, razvrščene v skupini A in B⁶⁷. Naložbe in obveznosti se upoštevajo po kriteriju preostale dospelosti. Količniki likvidnosti se izračunavajo dnevno za pretekli delovni dan in morajo znašati najmanj 1.

V praksi to pomeni, da morajo biti naložbe po posameznih razredih vedno najmanj tako visoke, kot so obveznosti. Če banke nimajo ustreznih virov oziroma če so njihove obveznosti v povprečju preveč kratkoročne, potem ne more odobravati dolgoročnih naložb. Se pravi, za ponudbo dolgoročnih stanovanjskih kreditov prebivalstvu mora banka imeti ustrezen vir na pasivni strani bilance stanja. Sklep o najmanjšem obsegu likvidnosti, ki jo mora banka zagotavljati, tako do določene mere vpliva na banke pri kreditiranju prebivalstva, vendar je ta vpliv relativno majhen, saj je kreditiranje prebivalstva le en del naložb, ki jih ima banka v svoji bilanci.

6.9.2. Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic

Ta sklep podrobneje določa sestavine, omejitve in odbitne postavke pri izračunu kapitala banke, stopnje za tehtanje kreditnega tveganja, način izračuna drugih tveganjem prilagojenih postavk ter izračun kapitalskega količnika kot razmerja med kapitalom in vsoto tveganju prilagojene aktive, povečane za drugim tveganjem prilagojene postavke. Banka mora zagotoviti, da vedno razpolaga z ustreznim kapitalom glede na obseg in vrste storitev, ki jih opravlja, ter glede na tveganja, ki jim je izpostavljena pri opravljanju teh storitev. Kapital banke mora vedno dosegati

⁶⁷ Glej tabelo št. 15.

⁶⁸ Skupina A pomeni 1 odstotno rezervacijo, skupina B pomeni najmanj 10% rezervacijo glede na velikost naložbe.

najmanj znesek, ki je enak vsoti kapitalskih zahtev za kreditno tveganje in druga tveganja. Pri kreditiranju prebivalstva je poleg kreditnega tveganja, ki je najbolj pomembno, potrebno omeniti še valutno tveganje⁶⁹.

Kreditno tveganje

Banka mora za namen izračuna kapitalske zahteve za kreditno tveganje ugotoviti višino tveganju prilagojene aktive, ki je seštevek posameznih bančnih postavk, tehtanih s stopnjo kreditnega tveganja. Za kredite prebivalstvu je stopnja kreditnega tveganja 100 odstotna. Ta stopnja pa se zmanjšuje s kvaliteto zavarovanja teh kreditov. Stopnja kreditnega tveganja se zmanjša na 50 odstotkov za vse tiste kredite prebivalstvu, ki so v celoti in polno zavarovani z zastavo nepremičnin. V primeru zavarovanja kreditov z bančnimi vlogami ali s potrdili o vlogah in drugimi podobnimi instrumenti, ki jih je izdala, in so v posesti pri banki kreditodajalki, pa je stopnja kreditnega tveganja 0. Kapitalska zahteva za kreditno tveganje se izračuna v višini 8 odstotkov tveganju prilagojene aktive oziroma z uporabo višjega odstotka, če Banka Slovenije določi za banko višji količnik kapitalske ustreznosti od minimalnega.

Pri sklepanju kreditnih poslov s prebivalstvom je za banko tako pomembno, kako kvalitetna ima zavarovanja za svoje terjatve iz naslova teh poslov. Boljša, kot so zavarovanja, manj je banki potrebno zagotoviti kapitala in hitreje lahko raste. Po drugi strani pa bolj kot banka zaostruje politiko zavarovanj kreditov prebivalstvu, manj je fleksibilna na trgu, težje bo pridobila stranke, počasneje bo rastla. Manj strank in počasnejša rast pa pomeni tudi manj prihodkov in manj dobička za lastnike. Banka mora tako ves čas uspešno krmariti med izpolnjevanjem zahtev nadzornih organov (v tem primeru Banke Slovenije) in zahtevami lastnikov (največkrat je to donos na kapital).

Valutno tveganje

Skupna pozicija v tuji valuti se po tem sklepu ugotavlja iz razlik med aktivnimi in pasivnimi postavkami, ki glasijo na tujo valuto, in iz razlik med aktivnimi in pasivnimi postavkami v SIT z devizno klavzulo. Kot aktivne in pasivne postavke se štejejo vse

⁶⁹ Glej tabelo št. 21.

bilančne in zunajbilančne postavke. Prvo se izračuna neto odprta pozicija (razlika med aktivnimi in pasivnimi postavkami) za vsako posamezno valuto, in sicer ločeno za postavke, ki glasijo na tujo valuto, in ločeno za postavke v SIT z devizno klavzulo v tej isti tuji valuti. Nato se seštevajo ločeno vse neto kratke in neto dolge pozicije, preračunane v SIT, tako da se ugotovi posebej vsota vseh neto kratkih in posebej vsota vseh neto dolgih pozicij. Kratka pozicija obstaja, kadar je vsota aktivnih postavk manjša od vsote pasivnih postavk. Dolga pozicija obstaja, kadar je vsota aktivnih postavk večja od vsote pasivnih postavk. Seštevek absolutnih vrednosti obeh vsot predstavlja skupno neto pozicijo v tuji valuti. Tudi kapitalska zahteva za valutno tveganje se izračuna v višini 8 odstotkov skupne neto pozicije v tuji valuti oziroma z uporabo višjega odstotka, če Banka Slovenije določi za banko višji količnik kapitalske ustreznosti od minimalnega.

Sklep o kapitalski ustreznosti tako sili banke k valutni usklajenosti aktive in pasive. Vsako odstopanje od valutne usklajenosti, kar lahko pomeni tudi zavestno špekuliranje z namenom dodatnih zaslužkov zaradi ustreznega gibanja tečajev, zahteva določeno količino kapitala. Tako kot pri kreditnem tveganju tudi pri valutnem tveganju ostaja ista logika, ki pravi, da je za večja tveganja potrebno imeti več kapitala. Banka se tako sama odloča, kolikšna tveganja bo akceptirala pri valutnem tveganju, saj le ta zahtevajo določen kapital, ki je hkrati potreben tudi pri rasti bančnih naložb, se pravi rasti banke.

Zanimivo je, da Banka Slovenije ne izenačuje neto pozicij, ki nastanejo v posamezni tuji valuti z neto pozicijami v SIT z devizno klavzulo. Na podlagi tega sklepa to pomeni, da če je banka kratka v EUR in istočasno za enako vrednost dolga v SIT z devizno klavzulo na EUR, mora tako za odprtost v EUR kot SIT z devizno klavzulo na EUR imeti ustrezen kapital, čeprav je v praksi ta pozicija zaprta in tveganja ni⁷⁰. Dejstvo je, da so določene banke (predvsem tiste v tuji lasti) uspešne in agresivne pri prodaji kreditov z devizno klavzulo na EUR, saj si na tak ali drugačen način te vire zagotovijo, česar pa druge banke ne zmorejo.

Pri kreditiranju prebivalstva je tako pomembno, da je valutna struktura naložb (kreditov) usklajena z viri. To pomeni, da banke, ki agresivno ponujajo različne kredite z devizno klavzulo na EUR, imajo ali si znajo zagotoviti potreben vir na pasivi, ali pa zavestno vstopajo v valutni razkorak (odprto valutno pozicijo), kar zagotavljajo z ustreznim kapitalom.

7. PRIMERJAVA MED KLASIČNIM KREDITOM IN LEASINGOM

Prav tako kot kredit se je tudi leasing pojavljal že zgodaj pred našim štetjem. S časom se je seveda spreminjal in razvijal do oblik, ki jih pozna današnji poslovni svet. V Sloveniji se je začel pospešeno razvijati predvsem v zadnjih desetih letih. Razloge za njegovo hitro uveljavitev lahko najdemo v razvoju zasebnega podjetništva, omejitvah zadolževanja, zapletenih pravnih postopkih pridobivanja osnovnih sredstev. Ustanavljanje specializiranih leasing podjetij se je začelo z osamosvojitvijo Slovenije, na svojem začetku pa so se pojavljala različna pojmovanja leasinga in mešanja z drugimi podobnimi oblikami financiranja (kredit, kredit s pridržkom lastninske pravice...). Leta 1993 je bilo ustanovljeno Združenje leasing podjetij Slovenije⁷¹, ki je postalo tudi članica Leaseurope, Evropske federacije združenj leasing podjetij.

7.1. Opredelitev leasinga

Leasing je oblika financiranja investicij predvsem opreme, objektov in drugih osnovnih sredstev, pogodba o leasingu pa je pravno orodje, s pomočjo katerega se uresniči takšno ekonomsko razmerje. Lahko tudi rečemo, da je leasing oblika financiranja, pri kateri jemalec leasinga vzame v leasing (kot posebno obliko najema) predmet leasinga (oprema, objekti in ostala osnovna sredstva) z namenom uporabe v poslovne namene. Dajalec leasinga je predmet leasinga kupil z namenom, da ga na opisani način uporablja jemalec leasinga. Pri tem dajalec leasinga ostaja lastnik

⁷⁰ Tako se za obračunavanje postavk v EUR kot tudi postavk v SIT z devizno klavzulo uporablja isti tečaj – srednji tečaj Banke Slovenije.

⁷¹ V to združenje je bilo konec leta 2001 vključenih 31 podjetij. Kljub velikemu številu podjetij največji delež posla opravlja le pet leasing podjetij, in sicer Hypo leasing, Debis AC Leasing, CA SKB Leasing, Porsche kredit & leasing in LB leasing. Ta podjetja so ustvarila skoraj 75% vsega prometa leasing podjetij.

predmeta leasinga ves čas trajanja leasinga (lahko pa tudi dlje, če je tako dogovorjeno v pogodbi).

Mednarodni računovodski standard MRS 17 opredeljuje leasing kot dogovor, s katerim leasingodajalec prenese na leasingojemalca v zameno za plačilo ali niz plačil pravico do uporabe sredstev za dogovorjeni čas (Mednarodni računovodski standardi, 1999, str. 6).

Beseda leasing izhaja iz angleškega glagola »to lease«, »dati v najem«, oziroma iz samostalnika »lease«, ki ga prevajamo z »najem (dati v najem)« ali »zakup (dati v zakup)«. Čeprav se angleška izraza tako prevajata v slovenski jezik, pa je pojem »leasing« kot eden izmed načinov financiranja nepredvidljiv v obliki ene same besede, saj leasing ni najem in ne zakup. V slovenski teoriji in praksi, v predpisih in literaturi s področja leasinga se pojavlja več različnih poimenovanj⁷² te oblike financiranja. Dejstvo je, da leasing ni ne najem, ne zakup, ne prodaja na obroke, ne prodaja na kredit, čeprav je res, da lahko vsebuje določene elemente vseh naštetih pravnih poslov. V poslovni praksi večine držav se je uveljavil in obdržal izraz leasing. Tudi v Sloveniji je ta izraz precej domačen in nedvoumen, zato ga bom uporabljal v takšni obliki.

7.2. Vrste leasinga

V praksi in v stroki obstaja veliko različnih opredelitev leasinga, ki temeljijo deloma na različnih merilih razvrščanja. Razvrstitev, ki se najpogosteje uporablja in je opredeljena tudi v Mednarodnih računovodskih standardih, je razdelitev na finančni in poslovni leasing. Slovenski računovodski standardi, ki jim Mednarodni računovodski standardi predstavljajo obvezni okvir, opredeljujejo finančni leasing kot leasing, s katerim se prenesejo na leasingojemalca vsa tveganja in koristi, ki izhajajo iz lastništva nad stvarjo, prenos lastništva pa ni nujen, čeprav lahko pride tudi do njega. Poslovni leasing je vsak leasing, ki ni finančni.

⁷² Leasing, lizing, lising, zakup, najem, finančni zakup (Turk, 2001).

Druge razvrstitve leasinga:

- Glede na status leasingodajalca ločimo posredni in neposredni leasing. Pri posrednem leasingu nastopa kot leasingodajalec leasing podjetje, ki kupi predmet leasing pri proizvajalcu ali trgovcu za potrebe leasingojemalca. Pri neposrednem leasingu pa nastopa kot leasingodajalec proizvajalec ali trgovec.
- Glede na ročnost se uporablja delitev na kratkoročni (do 3 let), srednjeročni (od 3 do 5 let) in dolgoročni (nad 5 let).
- Glede na predmet leasinga ločimo leasing potrošnih dobrin, leasing investicijskih dobrin in leasing nepremičnin.
- Glede na vrsto dogovorjenih obveznosti po izteku leasinga ločimo termniski leasing (pogodbeno obdobje je točno določeno), obnovitveni leasing in leasing z možnostjo odkupa.
- Glede na medsebojne obveznosti o vzdrževanju predmeta leasinga ločimo na neto leasing (leasingojemalec je sam zadolžen za celotno vzdrževanje predmeta leasinga) in bruto leasing (celotno ali del vzdrževanja predmeta leasinga prevzame leasingodajalec).
- Glede na sedež pogodbenih strank ločimo domači in tuji leasing.

7.2.1. Finančni in poslovni leasing

Kot smo že omenili, je delitev na finančni poslovni leasing tista, ki se največkrat uporablja. Finančni leasing je angažiranje finančnih sredstev preko leasing podjetij, ki so med proizvajalcem (trgovcem) in leasingojemalcem. Traja vso obratno dobo v leasing danega predmeta, medtem ko operativni leasing traja krajši čas. Pri finančnem leasingu stranki določita fiksno obdobje trdnosti pogodbe, v katerem je nobena od njiju ne more enostransko razdreti. Tipični finančni leasing je popolnoma amortizacijska pogodba. Seštevek obrokov, ki jih plača leasingojemalec, je večji od nabavne cene tega predmeta, kar pomeni, da leasingodajalec amortizira svoje investicijske stroške. Pri operativnemu leasingu, za razliko od finančnega, stroški v leasing danega predmeta praviloma niso v celoti pokriti z obročnimi odplačili leasingojemalca, saj je pogodbeno obdobje krajše od uporabne življenjske dobe

predmeta leasinga. Leasingodajalec se v tem primeru zanaša na tako imenovano preostalo vrednost.

O finančnem leasingu lahko govorimo v vseh tistih primerih, pri katerih je izpolnjen eden izmed naslednjih pogojev:

- Ob koncu najema se lastništvo nad predmetom leasinga prenese na leasingojemalca. Šteje se, da je ta pogoj izpolnjen, če to nedvoumno izhaja iz leasing pogodbe.
- Leasingojemalec ima možnost kupiti predmet leasinga pa ceni, ki naj bi bila po pričakovanju precej nižja od poštene vrednosti na dan, ko to možnost lahko izrabi, na začetku najema pa je precej gotovo, da bo leasingojemalec to možnost izrabil.
- Trajanje leasinga se ujema z večjim delom dobe koristnosti⁷³ predmeta leasinga, na koncu pa se lastništvo prenese ali ne.
- Na začetku leasinga je sedanja vrednost najmanjše vsote najemnin večja ali enaka kot skoraj celotna poštena vrednost sredstva, ki je predmet leasinga, zmanjšana za državne podpore in lastništva ali ne.
- Sklenjena je leasing pogodba, po kateri da leasingodajalec v leasing sredstvo, ki je zgrajeno ali izdelano izključno za potrebe leasingojemalca in ima po izteku leasinga gospodarski pomen le zanj.

7.3. Leasing ali kredit

Ko se posameznik odloča, da se bo financiral s tujim virom, se pogosto pojavlja vprašanje, ali naj bo to leasing ali kredit. Naslednja tabela nam prikazuje bistvene razlike med njima:

⁷³ Za dobo koristnosti osnovnega sredstva se šteje doba koristnosti sredstva pri leasingodajalcu. V vseh primerih, ko je leasing obdobje enako 75% ali daljše dobe koristnosti v leasing vzetega sredstva, se šteje za finančni najem.

Tabela 28: Razlike med leasingom in kreditom

Merilo	Leasing	Kredit
Pogodbeni partner	Dobavitelj je prodajalec, leasingodajalec je kupec, leasingojemalec je uporabnik	Kreditodajalec, Kreditojemalec
Lastnik predmeta financiranja	Leasingodajalec	Kreditojemalec
Vodenje predmeta v izkazu stanja	Leasingodajalec	Kreditojemalec
Knjiženje v izkazu uspeha	Leasingodajalec ne knjiži povečanja sredstev in ne povečanja obveznosti v virih sredstev, knjiži pa leasing plačila v celotnem znesku kot strošek	Kreditojemalec knjiži povečanje sredstev in na drugi strani obveznosti iz naslova kredita. Anuitete kredita se delijo na glavnico in obresti (le te so davčno priznan odhodek)
Obseg financiranja	Celotna naložba	Praviloma le del naložbe
Lastna udeležba	Izkazuje se v obliki leasing predplačila	Zmanjša zahtevani obseg kredita
Preostanek vrednosti, delna amortizacija	Preostanek vrednosti predmeta je dogovorjen na začetku sklenitve pogodbe v višini ocenjene pričakovane tržne vrednosti predmeta ob zaključku pogodbenega razmerja	Možno praviloma zgolj teoretično
Davčne ugodnosti (pravice)	Pravice ima leasingodajalec	Pravice ima kreditojemalec
Dodatne storitve	Podpora, svetovanje pri	Pri kreditu praviloma niso v

	izbiri predmeta, pridobitvi boljše cene in zavarovanju kot ponudba popolne storitve	navadi dodatne, s predmetom povezane storitve
--	--	---

Vir: Stepan Valter: Analiza leasinga v Sloveniji, 2000.

Pri odločitvi med leasingom in kreditom je še posebno pomembna presoja posameznega financiranja. Na konkretnem primeru je za posameznika najbolj racionalno, da pri presoji uporablja osnovna orodja poslovnih financ tako, da izračuna neto sedanjo vrednost stroškov tako leasinga kot posojila za posamezno različico financiranja in njuni interni stopnji donosnosti. Kredit izberemo v primeru, da je sedanja vrednost stroškov kredita manjša od sedanje vrednosti stroškov leasinga, oziroma v primeru, ko je interna stopnja donosnosti toka stroškov kredita manjša od primerljive stopnje toka stroškov leasinga.

Ne glede na relativno enostavnost omenjenih izračunov lahko sklepamo, da povprečen kreditojemalec oz. leasingojemalec teh izračunov ne bo preveril, tako da tu velja opozoriti na ključne razlike, ki veljajo v primeru financiranja fizičnih oseb s kreditom ali finančnim⁷⁴ leasingom.

7.3.1. Davek in leasing

Pred uvedbo davka na dodano vrednost, 1.7.1999, se je finančni leasing obdavčeval po Zakonu o prometnem davku, objavljenim leta 1992, in pripadajočimi dodatki. Vsaka sklenjena pogodba je bila obremenjena z dvema vrstama davkov: od prometa proizvodov in od prometa storitev. S 1.7.1999 je v Sloveniji začel veljati Zakon o davku na dodano vrednost (ZDDV), ki je nadomestil sistem prometnega davka. Žal pa še vedno ni v celoti razrešen problem obdavčevanja finančnega leasinga.

Finančni leasing se v skladu s 3. točko 4. člena ZDDV obravnava kot promet blaga in se v skladu z 19. členom ZDDV obračunava takrat, ko je blago dobavljeno oziroma

izročeno. Za obračunavanje DDV je pomembno, ali je v pogodbi dogovorjeno, da najkasneje ob izteku pogodbe, pri plačilu zadnjega obroka, predmet leasinga preide na leasingojemalca. Če je to dogovorjeno, gre za promet blaga. Davčna osnova pri finančnem leasingu je v skladu s prvim odstavkom 21. člena ZDDV vse, kar leasingodajalec (davčni zavezanec) prejme od leasingojemalca za opravljen promet blaga, v davčno osnovo pa so vključene tudi obresti, ki jih leasingodajalec zaračuna v zvezi z opravljeno storitvijo (leasingom).

Tudi pri finančnem leasingu se v praksi največkrat uporablja pojem obresti oziroma obrestne mere. Obrestna mera je cena denarja pri kreditiranju, kar smo opredelili že na začetku magistrske naloge. Pri leasingu pa gre za dajanje predmeta leasinga v uporabo za neko nadomestilo (mesečni obrok), pri katerem leasingodajalec dobi povrnjena vsa angažirana⁷⁵ sredstva ter dodaten donos na ta svoja angažirana sredstva. V tem primeru težko govorimo o obrestih, saj morata biti izpolnjena dva pogoja, da je določen znesek denarja opredeljen kot znesek obresti: da se lahko opredeli znesek denarja, na katerega se lahko definira obresti, in da obstaja znesek denarja, ki ga nekdo posodi za določeno dobo v zameno za neko nadomestilo (obresti). Pri finančnem leasingu je izpolnjen prvi pogoj, drugi pa ni, saj gre za dajanje predmeta v uporabo. Ne glede na povedano je izraz obresti pri finančnem leasingu zelo splošno rabljen. Prav zaradi zelo splošne rabe izraza obresti pri financiranju s pomočjo leasinga in zaradi enostavnejšega razumevanja primerjave med kreditom in leasingom bomo ta izraz uporabljali v nadaljevanju primerjave med kreditom in leasingom.

7.3.2. Primerjava med kreditom in leasingom

Na podlagi dejanskih cen na slovenskem trgu kreditov in leasingov so primerjave med različnim načinom financiranja vedno zanimive.

⁷⁴ Kot smo videli iz predhodnih poglavij je finančni leasing tisti, ki je po svoji vsebinski opredelitvi najbližje kreditu. Pri vseh primerjava s kreditom imamo tako vedno v mislih finančni leasing.

⁷⁵ Gre za denarna sredstva, ki so lahko lastna sredstva leasing podjetij ali pa sposojena.

Tabela 29: Primerjava višin anuitet med kreditom in leasingom⁷⁶ ob predpostavki enakih obrestnih mer in glavnice.

	KREDIT	LEASING	KREDIT	LEASING
Ročnost	5 let	5 let	10 let	10 let
Obrestna mera	DK + 8,00%	DK + 8,00%	DK + 8,00%	DK + 8,00%
Glavnica	5.000,00 EUR	5.000,00 EUR	5.000,00 EUR	5.000,00 EUR
Višina anuitete	100,72 EUR	105,97 EUR	59,93 EUR	60,26 EUR

Vir: Izračuni Hypo-Alpe-Adria bank d.d. in Hypo Leasing d.o.o..

Iz zgornje tabele vidimo primerjave anuitet med kreditom in leasingom ob določenih predpostavkah. Prvi sta seveda enaka obrestna mera in glavnica. Naslednja predpostavka je, da je financirani znesek 5.000 EUR, nabavna vrednost predmeta nakupa pa 6.000 EUR. Razliko predstavlja lastna udeležba. Pri ročnosti petih let predpostavljamo financiranje nakupa avtomobila, pri ročnosti desetih let pa financiranje nakupa rabljenega stanovanja. Razlika v višini anuitete je pri primerjavi financiranja nakupa avtomobila. Razlog je v davku na dodano vrednost⁷⁷, ki se v leasingu obračunava tudi na obresti. Pri financiranju nakupa rabljene nepremičnine praktično ni razlik, saj v tem primeru DDV na obresti odpade⁷⁸. Do malenkostnih razlik prihaja zgolj zaradi različnih načinov obračunavanja obresti med banko in leasingom.

⁷⁶ Izračuni leasinga so narejeni ob predpostavki, da je financiran znesek v višini 5.000 EUR, lastna udeležba (polog) pa v višini 1.000 EUR. Financiran znesek je tako v primeru kredita in leasinga enak.

⁷⁷ Stopnja v višini 20%.

⁷⁸ Če bi v tem primeru predpostavili financiranje nakupa nove nepremičnine, pa bi bilo potrebno vključiti DDV po stopnji 8%.

Tabela 30: Primerjava EOM med kreditom in leasingom ob dejanskih pogojih za fizične osebe v avgustu 2002.

	KREDIT ⁷⁹	LEASING	KREDIT ⁸⁰	LEASING
Ročnost	5 let	5 let	10 let	10 let
Obrestna mera	TOM + 5,70%	DK + 9,75%	Euribor+3,25%	DK + 9,00%
Glavnica	5.000 EUR	5.000 EUR	5.000 EUR	5.000 EUR
Str. Odobritve	75 EUR	120 EUR	65 EUR	120 EUR
Str. zavarovan.	142,31 EUR	0	50 EUR	0
Višina anuitete	114,00 EUR	111,59 EUR	57,50 EUR	63,34 EUR
EOM	15,82%	14,05%	7,65%	10,00%
EOM nom ⁸¹	15,82%	18,05%	11,65%	14,00%

Vir: Izračuni na podlagi dejanskih ponudb za prebivalstvo v Hypo-Alpe-Adria bank d.d. in Hypo Leasing d.o.o.v avgustu 2002.

Zgornja tabela nam kaže primerjavo EOM med kreditom in leasingom. Tukaj predpostavljamo, da je glavnica v vseh primerih enaka in znaša 5.000 EUR. Naslednja predpostavka je da je financirani znesek 5.000 EUR, nabavna vrednost predmeta nakupa pa 6.000 EUR. Razliko predstavlja lastna udeležba. Pri ročnosti petih let predpostavljamo financiranje nakupa avtomobila, pri ročnosti desetih let pa financiranje nakupa rabljenega stanovanja. Pri obeh ročnostih je v tem primeru nominalna efektivna obrestna mera leasinga večja kot efektivna obrestna mera kredita. Pri financiranju nakupa avtomobila je razlog predvsem v DDV, ki se pri leasingu računa tudi na obresti. Pri financiranju nakupa stanovanja pa prihaja do višje nominalne efektivne obrestne mere pri leasingu predvsem zaradi višje izhodiščne obrestne mere. V obeh prikazanih primerih je tako financiranje preko leasinga dražje.

⁷⁹ Zaradi lažje primerjave so tolarske vrednosti preračunane v EUR na 26.08.2002 po srednjem tečaju Banke Slovenije.

⁸⁰ V tem primeru je bil obračunan šestmesečni Euribor na dan 26.08.2002, zaokrožen na 3,75%. Obrestna mera je tako enaka EUR + 7,00%. Pri izračunu EOM se predpostavlja, da se Euribor ne spreminja.

7.3.3. Ostale pomembne razlike med kreditom in leasingom

Zavarovanje

Večje razlike med kreditom in leasingom se pojavljajo tudi pri zavarovanju financiranja. Kot smo videli, je leasing oblika financiranja opreme in sredstev. Leasingodajalec dejansko kupi predmet financiranja in je ves čas v njegovi lasti. Pri leasingu tako odpade strošek zavarovanja, saj je na primer leasingodajalec lastnik avtomobila ali pa stanovanja. Strošek zavarovanja pri kreditu vsekakor ni zanemarljiv, saj smo videli, da znaša lahko tudi do 5% zneska financiranja.

Dokumentacija

Dokumentacija, ki jo praviloma zahtevajo leasingodajalci, je krajša in manj zapletena kot dokumentacija, ki jo zahtevajo banke. Prvi razlog lahko iščemo v tem, da je leasingodajalec lastnik predmeta leasinga, kar naj bi mu vsaj teoretično predstavljajo večjo varnost. Leasing družbe tako manj podrobno preverjajo boniteto leasingojemalca kot pa banke boniteto kreditojemalca. Leasing družbe praktično ne poslujejo z gotovino, oziroma samo za lastne potrebe, in niso podvržene tako strogemu nadzoru kot banke⁸².

7.3.4. Prednosti in slabosti leasinga

Kot glavne prednosti leasinga v primerjavi z drugimi načini financiranja lahko navedemo:

- krajša in manj zapletena zahtevana dokumentacija,
- leasingodajalec je lastnik predmeta leasinga,
- lažji dostop do virov financiranja finančno šibkejšim,
- omogoča diverzifikacijo virov financiranja.

⁸¹ EOM nom = nominalna efektivna obrestna mera. Pri izračunih vezanih na valutno klavzulo sem dodal še letno devalvacijo SIT napram EUR. To ocenjujem, da bo v letu 2002 znašala 4%, saj znaša od 01.01.2002 do 31.08.2002 2,8%.

⁸² Tu mislim predvsem na Banko Slovenije in Urad za preprečevanje pranja denarja.

Poleg prednosti so tudi pomanjkljivosti leasinga, še posebej, če leasing primerjamo z bančnim kreditom:

- leasing je praviloma dražji od kredita,
- leasingodajalec kot lastnik predmeta leasinga lahko izkorišča svoj položaj na trgu,
- leasingojmalec po navadi nima možnosti izboljšave najetih sredstev brez privoljenja leasingodajalca.

Odgovor na vprašanje, kaj je boljše, leasing ali kredit, si zastavlja marsikdo, vendar splošna rešitev ne obstaja. Odločitev o načinu financiranja, pa naj gre za potrošnjo ali investicijo, je v veliki meri odvisna od finančne situacije posameznika, možnih zavarovanj, namena pridobivanja in porabe sredstev, ročnosti financiranja.

8. DRUGE ALTERNATIVNE MOŽNOSTI ZADOLŽEVANJA PREBIVALSTVA

Poleg različnih vrst kreditov in leasingov obstaja še nekaj drugih alternativnih možnosti zadolževanja prebivalstva:

- potrošniški krediti trgovcev,
- blagajna vzajemne pomoči,
- sivi trg,
- kreditiranje med sorodniki, prijatelji in znanci.

Podatke o obsegu omenjenih načinov zadolževanja je praktično nemogoče dobiti, saj ne obstajajo nikakršne javne evidence ali poročila. Sam ocenjujem, da je tega relativno malo v primerjavi s kreditiranjem prebivalstva bank in leasing družb.

Potrošniški krediti trgovcev

Le-ti so kot alternativa kratkoročnim potrošniškim kreditom najbolj poznani. Trgovci zato, da lažje in hitreje prodajo svojo blago, ponujajo svojim kupcem prodajo na obroke oziroma kratkoročno kreditiranje. Takšno kratkoročno kreditiranje prebivalstva je najbolj pogosto pri prodaji pohištva, bele tehnike, turističnih aranžmajev ter večjih nakupih v trgovskih centrih. Cene takšnega kratkoročnega

kreditiranja so zelo različne. Praviloma so višje kot v bankah. Postopki za pridobitev takšnega kredita pa so zelo poenostavljeni, saj običajno ne preverjajo bonitete kupca oziroma kreditojemalca. Tu velja omeniti še prodajo na čeke, ki ni nič drugega kot potrošniški kredit trgovca.

Blagajna vzajemne pomoči

Že ime samo nam da vedeti, za kakšno kreditiranje gre v tem primeru. V določenih podjetjih lahko zaposleni pridobijo sredstva iz blagajne vzajemne pomoči. Tu gre za zelo majhne zneske kreditiranja pod ugodnimi pogoji. Ti krediti se nato vračajo obročno ob mesečnih izplačilih osebnih dohodkov.

Sivi trg

Tako kot obstaja sivi trg delovne sile, siva ekonomija obstaja, tudi sivi trg financ. Delovanje na takšnih trgih, ki niso regulirani, nadzorovani, v veliki večini celo protizakoniti, je seveda najbolj rizično, tako za kreditodajalce kot tudi za kreditojemalce. Na ta trg žal zahajajo tisti posamezni kreditojemalci, ki so izčrpali že vse ostale možnosti. Kreditodajalci to seveda v veliki meri izkoriščajo, saj se obrestne mere tu izražajo v nekaj odstotkih na mesec. Tudi posledice, ki sledijo ob prepozni vrnitvi ali celo ne vrnitvi kredita, so lahko usodne. Sivi trgi različnega blaga bodo seveda vedno obstajali, ne glede na to, kako učinkovit je legalni trg različnega blaga.

Kreditiranje med sorodniki, prijatelji in znanci

Mislim, da praktično ni posameznika, ki ne bi v neki dobi svojega življenja spoznal tudi ta način kreditiranja. Sicer bi lahko tudi ta način kreditiranja uvrstil med sivi trg, vendar sem ga raje izpostavil na ta način, saj je sivi trg bistveno bolj krut.

9. SKLEP

Namen magistrskega dela je prikaz teoretične podlage, splošnih značilnosti in praktične izvedbe bančnega kreditiranja prebivalstva v Sloveniji. Skozi delo se dotaknem osnovnih značilnosti kreditiranja prebivalstva, prikaza različnih vrst struktur, aktualne tržne ponudbe, pomena efektivne obrestne mere, vloge

zavarovalnic, nacionalne stanovanjske varčevalne sheme, možnosti hipotekarnega kreditiranja, omejitev s strani Banke Slovenije in primerjave med klasičnim kreditom in leasingom.

Prvi del magistrskega dela podaja teoretične značilnosti kreditiranja prebivalstva. Prebivalstvo, kot edem izmed sektorjev, ustvarja največje prihranke, ki se preko mehanizma finančnega trga prenašajo na ostala dva sektorja. Banke so tako tiste finančne institucije, ki omogočajo prenos teh prihrankov na tiste celice s primanjkljaji. Pri izvajanju svojih osnovnih funkcij pa morajo tako kot ostali gospodarski subjekti tudi banke zasledovati cilj rasti obsega poslovanja in doseganja dobička.

Kreditiranje prebivalstva je pomemben del poslovanja slovenskih bank. V okolju močne konkurence in velikega interesa tujcev, morajo banke pri izvajanju svoje kreditne aktivnosti, minimizirati vsa tveganja, katerim so izpostavljene. Krediti prebivalstvu zaradi svoje razpršenosti in relativne majhnosti posameznega kredita predstavljajo investicijski portfelj, ki je relativno homogen. Le uspešno upravljanje s kreditnim tveganjem, ki je najpomembnejše, omogoča, da bodo banke dosegale pričakovane rezultate.

V drugem delu magistrskega dela so prikazane ugotovitve in spoznanja, ki sem jih dognal, na podlagi zastavljenih ciljev in oblikovanega namena naloge.

Banke v Sloveniji imajo zelo natančno opredeljena določila, kdo je lahko kreditojemalec, za kakšen namen in ročnost mu je kredit dodeljen, kako se kredit obrestuje in odplačuje, ter kako je zavarovan.

Predvsem pri kratkoročnih in potrošniških kreditih je ponudba bank izredno izenačena, kar kaže, da je konkurenca na bančnem trgu pri kreditiranju fizičnih oseb dokaj huda. Do večjih razlik pa prihaja pri investicijskih kreditih, koder iz svojo ponudbo izstopajo predvsem tuje banke. Te so cenovno ugodnejše in hkrati ponujajo kredite z daljšo ročnostjo, čemur vse slovenske banke ne morejo slediti. V opazovanem obdobju v prejšnji dekadici so cene tako potrošniških kot investicijskih

kreditov padale. Prvi razlog je zaradi padanja TOM-a, drugi pa zaradi vse večje konkurence.

Kreditni prebivalstvu v Sloveniji predstavljalo manj kot četrtno vseh kreditov slovenskih bank nebančnemu sektorju in hkrati malo več kot četrtno depozitov prebivalstva v Sloveniji. To potrjuje teorijo, da je prebivalstvo tisti sektor, ki ustvarja največje prihranke in je neto upnik bank. Poleg hude konkurence na področju kreditiranja prebivalstva pa lahko rečem, da obstaja tudi huda koncentracija, saj tretjina slovenskih bank opravi več kot 80 odstotkov vseh kreditov prebivalstvu v Sloveniji.

Kreditiranje prebivalstva sicer ni zanemarljivo, vendar pa predstavlja zgolj dobrih deset odstotkov bilančne vsote vseh slovenskih bank. V devetdesetih letih so bile stopnje rasti kreditov prebivalstvu višje kot stopnje rasti kreditov podjetjem ali stopnje rasti depozitov.

Zakon o potrošnikih kreditih je skupaj z določilom o prikazu efektivne obrestne mere preprečil zavajanje potrošnikov in nelojalno konkurenco med različnimi kreditodajalci, ter predvsem omogočil transparentnost trga potrošniških kreditov.

Sprejet nacionalni stanovanjski program je na podlagi Nacionalne stanovanjske varčevalne sheme spodbudil dolgoročno varčevanje prebivalstva z namenom zagotovitve zadostnega obsega sredstev za ugodne dolgoročne stanovanjske kredite. Ob stalno rastočih cenah stanovanj se že sedaj postavlja vprašanje učinka tega programa in obnašanja bank, ko bodo morale zagotoviti kreditna sredstva.

Zaradi slabe zaščite hipotekarnega upnika je zavarovanje kreditov pri zavarovalnicah za banke še vedno najbolj elegantna rešitev učinkovitega zavarovanja svojih poslov. S hipoteko so zavarovani predvsem stanovanjski krediti prebivalstvu, pa še ti v zelo majhnem obsegu desetih odstotkov vseh stanovanjskih kreditov.

Leasing, kot najbolj pogosta alternativna oblika financiranja prebivalstva v primerjavi z bančnimi krediti, je še vedno dražji način financiranja za prebivalstvo. Pa niti ne

toliko zaradi različnih obrestnih mer, kot zaradi davka na dodano vrednost, ki se pri leasingu obračunava na obresti. Država na ta način še vedno favorizira zadolževanje prebivalstva pri bankah. Mogoče tudi zaradi dejstva, da je še vedno pomembna lastnica v bančnem sektorju.

10. LITERATURA

1. ANADOLLI Sonja: Prenova slovenskih računovodskih standardov in bank. Bančni vestnik, Ljubljana 10 (2001), str. 1.
2. BORAK Neven: Baselski kapitalski standardi. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 1997. 80 str.
3. ČIBEJ Jože Andrej: Evropa in obrestovalne metode. Finance, Ljubljana 123 (2001), str. 6.
4. ČIBEJ Jože Andrej: Interkalarne obresti – past pri računanju EOM? Bančni vestnik, Ljubljana 1-2 (2001), str. 29 – 32.
5. ČIBEJ Jože Andrej: Kako banke računajo obresti. Ljubljana: Združenje bank Slovenije, 1998. 69 str.
6. DELAKORDA Aleš: Povpraševanje po bančnih posojilih v Sloveniji. Prikazi in Analize VI/4, Ljubljana: Banka Slovenije, 1998. str. 37 - 50.
7. DIMOVSKI Vlado, GREGORIČ Aleksandra: Temelji bančništva. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, zapiski predavanj, 2000. 181 str.
8. FRANKLIN Allen, SANTOMERO Anthony: What do financial intermediaries do? Journal of Banking and Finance 25 (2001), str. 271 – 294.
9. GRADDY Duane, SPENCER Austin: Managing commercial banks. Prentice-Hall International, 1990. 769 str.
10. HEMPLE George, SIMONSON Donald, COLEMAN Alan: Bank management. John Wiley & Sons, 1994. 857 str.
11. ILOVAR Sonja: Novi zakon o potrošniških kreditih. Bančni vestnik, Ljubljana 1-2(2001), str. 25 – 28.
12. JOHNSON Frank: Commercial bank management. Dryden Press, 1990. 694 str.

13. KIDWELL David, PETERSON Richard, BLACKWELL David: Financial institutions, markets and money. 5. izdaja. Fort Worth: The Dryden Press, 1993. 840 str.
14. KOCH W. Timothy, MACDONALD S. Scott: Bank Management. 4. izdaja. Fort Worth: The Dryden Press, 2000. 968 str.
15. KOŠAK Marko, FINC Aljaž, KLAJNSČEK Jaka, JAKŠIČ Marko, ZAJEC Lidija, ZUGWITW Tilen: Vpliv uvedbe novega kapitalskega sporazuma na konkurenčne prednosti slovenskih bank: Primerjajmo se z najboljšimi. Ljubljana, Časnik Finance, 2002. str. 41 –71.
16. MENCINGER Jože: Kreditiranje. Gospodarska gibanja št. 279, Ljubljana: Ekonomski inštitut Pravne fakultete, 1997a. str. 21 – 39.
17. MENCINGER Jože: Krediti, avtomobili, marke in stanovanja. Gospodarska gibanja št. 280, Ljubljana: Ekonomski inštitut Pravne fakultete, 1997b str. 21 – 39.
18. MORE Matej: Pomen in možnosti razvoja hipotekarnega bančništva v Sloveniji. Zveza ekonomistov Slovenije, 7. strokovno posvetovanje Banke in denarna politika, Portorož, 2001. 10 str.
19. REPANŠEK Borut: Slovenske banke kot finančni posredniki. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1994. 96 str.
20. RIBNIKAR Ivan: Denarni sistem in denarna teorija. 1. Del: Denarni sistem. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1997 336 str.
21. RIBNIKAR Ivan: Finančni in bančni sektor v Sloveniji: Dnevi slovenskih bančnikov, Portorož, Združenje bank Slovenije, 2002. str. 1 – 7.
22. SAJE Janez: Morebiten šok na prehodu v nominalizem. Gospodarski vestnik, Ljubljana 26 (2002), str. 16.
23. SAUNDERS Anthony, ALLEN Linda: Credit Risk Measurement. John Wiley & Sons, Inc., 2002, 318 str.
24. SAUNDERS Anthony: Financial Institutions Management. 3. izdaja. Irwin/McGraw-Hill cop, 2000, 742 str.
25. SCHOLTENS Bert, WENSVEEN Dick: A critique on the theory of financial intermediation. Journal of Banking and Finance 24 (2000), str. 1243 – 1251.
26. SINKEY Joseph: Commerical bank financial management in the financial services industry. 4. Izdaja. Macmillan, 1992. 931 str.

27. STEPAN Valter: Analiza leasinga v Sloveniji. Magistrsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000, 100 str.
28. TURK Samo: Leasing kot oblika financiranja s poudarkom na leasingu vozil. Specialistično delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2001, 83. str.
29. VALHER Anita: Poslovanje bank v letu 2001. Kapital, Maribor 288 (2002), str. 42 – 47.
30. VOLJČ Marko, ŠEGA Polona: Razvojne dileme in vizija slovenskih bank. Bančni vestnik, Ljubljana 5 (2001), str. 127.

11. VIRI

1. Basel II. [URL: <http://www.bsi.si>], 12.12.2002.
2. Bilten Banke Slovenije. Ljubljana: Banka Slovenije, 5(2002), 105 str.
3. Bloomberg Information System, 10.07.2002.
4. Cenik. [URL: <http://www.abanka.si>], 10.07.2002.
5. Cenik. [URL: <http://www.banka-celje.si>], 10.07.2002.
6. Cenik. [URL: <http://www.banka-koper.si>], 10.07.2002.
7. Cenik. [URL: <http://www.gbkr.si>], 10.07.2002.
8. Cenik. [URL: <http://www.nlb.si>], 10.07.2002.
9. Cenik. [URL: <http://www.skb.si>], 10.07.2002.
10. Cenik. [URL: <http://www.volksbank.si>], 10.07.2002.
11. Dobra bančna praksa v razkrivanju kreditnega tveganja, Baselski odbor za bančni nadzor, 2000, 14 str.
12. Finančni podatki in kazalniki poslovanja banka. Nova Ljubljanska banka d.d, 1998, 23 str.
13. Interna gradiva Hypo Alpe Adria bank d.d., Ljubljana, 2002.
14. Letna poročila slovenskih bank za leto 2001.
15. Mednarodni računovodski standardi (MRS): Prevod Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 1999. MRS, najemi, 32 str.
16. Načela upravljanja s kreditnim tveganjem, Baselski odbor za bančni nadzor, 2000, 15 str.

17. Navodila in pravilnik za trženje naložb fizičnim osebam, različne banke v Sloveniji, 2002.
18. Obligacijski zakonik (Uradni list RS, št. 83/2001).
19. Priporočila Banke Slovenije za upravljanje s kreditnim tveganjem. Ljubljana: Banka Slovenije, 1998
20. Slovenski računovodski standardi 2001. Ljubljana: Slovenski inštitut za revizijo, 2002 izdaja. 38 standardov, 311 str.
21. Sklep o kapitalski ustreznosti bank in hranilnic (Uradni list RS št. 24/2002).
22. Sklep o najmanjšem obsegu likvidnosti, ki jo mora banka zagotavljati (Uradni list RS, št. 108/2001).
23. Sklep o najmanjšem obsegu ter vsebini revizijskega pregleda in revizorjevega poročila (Uradni list RS, št. 24/2002).
24. Stanovanjsko varčevanje. [URL: <http://www.stanovanjskisklad-rs.si>], 06.10.2002.
25. Statistični bilten za kreditna in kavcijska zavarovanja
26. Statistični podatki o poslovanju leasing podjetij v Sloveniji. Ljubljana: Združenje leasing podjetij Slovenije, 2001.
27. Statistični zavarovalniški bilten 2001. Ljubljana: Slovensko zavarovalno združenje, 2001. 68 str.
28. Top 1000 World Banks: The Banker No. 917, str. 168 - 220 London: Financial Times Business Ltd, 2002
29. Zakon o bančništvu (Uradni list RS, št. 7/99).
30. Zakon o Banki Slovenije (Uradni list RS, št. 58/2002).
31. Zakon o davku na dodano vrednost (Uradni list RS, št. 89/1998).
32. Zakon o nacionalni stanovanjski varčevalni shemi (Uradni list RS, št. 86/2000).
33. Zakon o posebnem davku na bilančno vsoto bank in hranilnic (Uradni list RS, št. 87/1997).
34. Zakon o potrošniških kreditih (Uradni list RS, št. 70/2000).
35. Zakon o predpisani obrestni meri zamudnih obresti in temeljni obrestni meri (Uradni list RS, št. 45/95).

36. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o predpisani obrestni meri zamudnih obresti in temeljni obrestni meri (Uradni list RS, št. 109/2001).

PRILOGA

Slovar slovenskih prevodov tujih izrazov

Basel capital accord	baselski kapitalski sporazum
Business risk	poslovno tveganje
Capital adequacy	kapitalska ustreznost
Credit risk	kreditno tveganje
Credit rating	boniteta
Credit scoring models	modeli kreditnega rangiranja
Duration model	model trajanja
Expected return	pričakovan donos
Exposure at default	izguba ob neplačilu
Finacial risk	finančno tveganje
Financial intermediaries	finančni posredniki
Interest rate risk	tveganje spremembe obrestne mere
Lease	najem, zakup
Leverage risk	tveganje finančnega vzvoda
Liquidity risk	likvidnostno tveganje
Loan quantity restrictions	količinske omejitve kreditiranja
Maturity model	model dospelosti
Minimum capital requirements	minimalne kapitalske zahteve
Mortality rate	stopnja mortalitete kreditov
Operative risk	operativno tveganje
Promised loan rate	pogodbena obrestna mera
Probability of default	verjetnost neplačila
RAROC	tveganju prilagojen donos na kapital
Refinancing risk	tveganje refinanciranja
Reinvesting risk	tveganje reinvestiranja